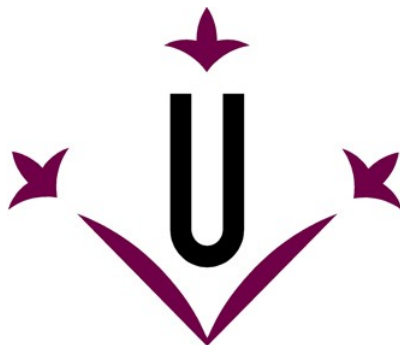

TREBALL DE FINAL DE GRAU

Grau en Geografia i Ordenació del Territori

Estratègies de desenvolupament local de la comarca de la Noguera

Realitzat per:

ROBERT PANÉ SEALL

Dirigit per:

Dr. JOAN GANAU CASAS

Departament de Geografia i Sociologia

Universitat de Lleida

Juny de 2013

Lleida

Resum:

El present document constitueix el Treball Final de Grau de Geografia i Ordenació del Territori. Basant-se en una anàlisi socioeconòmica de la comarca de la Noguera per, posteriorment, poder aproximar-nos cap a unes interpretacions dels resultats extrets que ens permetin fer una radiografia sintètica de l'estat actual de la comarca.

A partir d'aquestes interpretacions es farà una anàlisi DAFO per tal d'extreure'n les fortaleses i les debilitats principals i, a partir d'aquest, obtindre unes bases per poder obtenir un seguit d'estratègies claus que es desenvolupin a través de diferents línies d'actuació específiques.

Així doncs, el treball que desenvolupat al llarg del projecte, consta d'una primera part on s'hi inclouen diferents tècniques d'obtenció d'informació que s'han après al llarg de la carrera. En una segona part s'hi presenta una tasca més personal i amb un toc d'aportació individual, amb la invenció i enfocament de les diferents estratègies de desenvolupament.

Abstract:

This document refers to the final degree project in Geography and Regional Planning. It is based on a socioeconomic analysis of the region of La Noguera that allows an approach to interpretations of the results we extracted to enable us to make a snapshot of the current state of the region.

From these performances will be a SWOT analysis in order to extract the main strengths and weaknesses, and from these, get a base to draw a number of key strategies that will be developed through different plans of action.

Therefore, the study developed throughout the project contains a first part which include different techniques to obtain information to be learned throughout college degrees. In the second part a more personal work and touch of individual contribution is presented in order to get an approach of different development strategies.

Paraules claus / Keywords:

Diagnosi socioeconòmica / Socioeconomic diagnosis, Desenvolupament territorial/ Territorial development, Planificació estratègica/ Strategic planning, La Noguera

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	7
1.1. Motivació i elecció del tema	7
1.2. Objecte d'estudi	8
1.3. Estructura del treball	9
1.4. Metodologia i fonts	10
2. ESTUDIS I DIAGNOSIS DE LA COMARCA DE LA NOGUERA	12
3. CONTEXTUALITZACIÓ	14
3.1. Descripció física de la comarca	14
3.2. Descripció social de la comarca	16
4. DIAGNOSI	18
4.1. ANÀLISI DEMOGRÀFICA	18
4.1.1. Mitjana d'edat	19
4.1.2. Índex d'envelliment	21
4.1.3. Immigració	23
4.1.4. Moviment natural	27
4.1.5. Moviment migratori	30

4.2.	ANÀLISI ECONÒMICA	30
4.2.1.	Sector agrari i ramader	30
4.2.1.1.	Especialització dels conreus	31
4.2.1.2.	Distribució de les explotacions segons superfície	33
4.2.1.3.	Mà d'obra agrària	35
4.2.1.4.	Unitats Ramaderes	37
4.2.1.5.	Producció agrícola	39
4.2.2.	Xarxa empresarial	42
4.2.3.	Construcció	45
4.3.	ANÀLISI DE LES INFRAESTRUCTURES VIÀRIES I TRANSPORT	48
4.3.1.	Xarxa de carreteres	48
4.3.2.	Transport públic	50
4.3.2.1.	Xarxa d'autobusos públics	50
4.3.2.2.	Transport ferroviari	52
4.4.	ANÀLISI DEL PATRIMONI I EL TURISME	54
4.4.1.	Patrimoni (BCINs)	55
4.4.2.	Establiments turístics	56
5.	INTERPRETACIÓ DELS RESULTATS	59

6. ANÀLISI DAFO	63
7. ESTRATÈGIES	68
7.1. Equilibri territorial	70
7.2. Dinamització econòmica territorial	70
7.3. Medi ambient i Turisme	74
7.4. Qualitat de vida	77
8. CONCLUSIONS	80
9. BIBLIOGRAFIA	82
10. ANNEXOS	84

Índex figures:

Figura 1. (<i>imatge</i>) Relleu i entorn de la Noguera	14
Figura 2. (<i>mapa</i>) Municipis de la Noguera	17
Figura 3. (<i>mapa</i>) Població per municipis de la Noguera	19
Figura 4. (<i>mapa</i>) Mitjana d'edat i increment de la mitjana d'edat (2001-2012)	20
Figura 5. (<i>gràfic</i>) Índex d'envelliment municipal per les sèries de 2000, 2007 i 2012	22
Figura 6. (<i>mapa</i>) Representació municipal de la immigració	25
Figura 7. (<i>gràfic</i>) Creixement natural de la Noguera	28
Figura 8. (<i>mapa</i>) Creixement vegetatiu pels municipis de la Noguera	29
Figura 9. (<i>gràfic</i>) Moviment migratori	29

Figura 10. <i>(gràfic)</i> Distribució per conreus de la SAU de la Noguera	31
Figura 11. <i>(mapa)</i> Municipis amb diferent especialització agrícola	32
Figura 12. <i>(gràfic)</i> Nombre d'explotacions, per municipi, segons superfície	34
Figura 13. <i>(mapa)</i> Edat mitjana dels caps d'explotació pels municipis de la Noguera	35
Figura 14. <i>(gràfic)</i> Explotacions segons nombre de UTA per municipis de la Noguera	36
Figura 15. <i>(mapa)</i> Especialitzacions ramaderes per municipis de la Noguera	38
Figura 16. <i>(taula)</i> Producció de les explotacions de la Noguera	40
Figura 17. <i>(mapa)</i> Producció de les explotacions de la Noguera	41
Figura 18. <i>(mapa)</i> Volum de facturació empresarial per municipis	42
Figura 19. <i>(mapa)</i> Volum d'empleats en empreses per municipis	44
Figura 20. <i>(mapa)</i> Habitatges acabats durant el període 2000-2012 als municipis de la Noguera	46
Figura 21. <i>(mapa)</i> Xarxa de carreteres principals i secundàries de la Noguera	48
Figura 22. <i>(mapa)</i> Xarxa d'autobusos segons les línies que passen per la Noguera	51
Figura 23. <i>(mapa)</i> Tram ferroviari de la Noguera (<i>línia Lleida – La Pobla</i>)	53
Figura 24. <i>(mapa)</i> Distribució dels BECINs segons categoria	55
Figura 25. <i>(mapa)</i> Establiments turístics de la Noguera	57
Figura 26. <i>(mapa)</i> Croquis síntesi socioeconòmica pels municipis de la Noguera	61
Figura 27. <i>(mapa)</i> Àrea d'influència de Balaguer	62
Figura 28. <i>(anàlisi)</i> DAFO	64

Índex annexos:

Annex I. Xarxa fluvial en l'entorn geogràfic i municipal de la Noguera	85
Annex II. Tendències del moviment vegetatiu i migratori	86
Annex III. Distribució del regadiu i el secà en la comarca de la Noguera	87
Annex IV. Distribució dels herbacis en la Noguera	88
Annex V. Dedicació dels caps de producció per explotacions	89

Annex VI. Distribució ramadera per municipis de la Noguera	90
Annex VII. Principals empreses, en volum de facturació, de la Noguera	91
Annex VIII. Habitatges acabats (increment respecte l'any 2001)	92
Annex IX. Habitatges acabats dels municipis de la Noguera (sèrie temporal)	93
Annex X. BCINs, museus i Establiments turístics de la Noguera	94

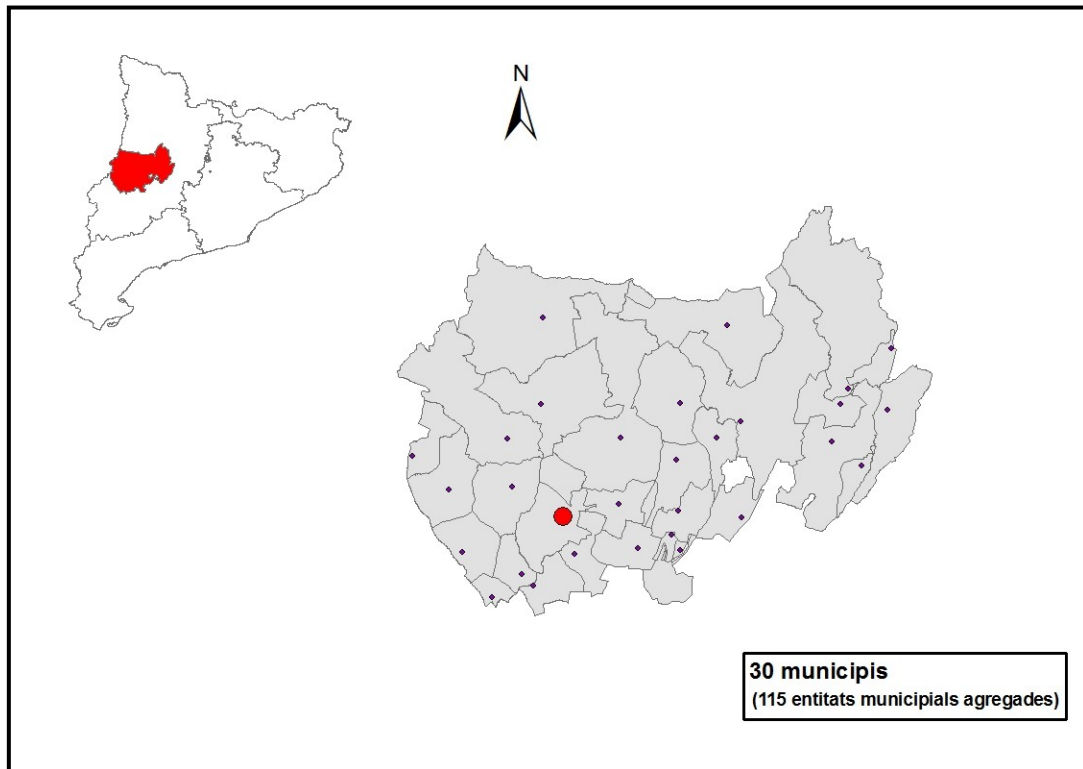
1. INTRODUCCIÓ

1.1. Motivació i elecció del tema

El present document constitueix al treball final de grau de l'especialitat de Geografia i Ordenació del Territori. Donada aquesta premissa i per tal de posar en consonància el conjunt de coneixements teòrics que he anat adquirint al llarg d'aquests quatre anys de grau, he decidit encarar el present treball cap a l'estudi de la comarca de la Noguera. Aquesta no ha estat una elecció fortuïta donat que jo sóc de Balaguer i, a partir de l'experiència que he anat vivint al llarg de la carrera, m'he adonat que seria quelcom interessant enfocar el meu esforç cap a un territori que conec prou bé i respecte al qual puc aportar-hi el meu gra de sorra pel bé comú del desenvolupament de la meua comarca. Així doncs, després de parlar-ho amb en Joan Ganau, tutor del treball, vàrem decidir enfocar l'estudi cap a una anàlisi dels aspectes més rellevants per tal de copsar quina és la realitat de la regió esmentada.

L'objectiu del present treball, a grans trets, en primer lloc consisteix a extreure la màxima informació per poder fer una valoració dels resultats i detectar quins són els punts forts i les debilitats d'aquesta comarca en el conjunt dels diferents aspectes que conformen el seu ventall socioeconòmic. En segon lloc, abordar el conjunt per tal d'arribar a unes directrius de treball que permetin enfocar el desenvolupament d'aquesta regió a partir d'un seguit d'estratègies. Serà en la presa de decisions d'aquestes estratègies on s'intentarà aportar un plus d'originalitat dins l'estructura del treball, aquesta part és la que correspon al caràcter menys metodològic i a la vegada al més intuïtiu de tot projecte d'aquestes característiques.

1.2. Objecte d'estudi

El treball se centrarà en la comarca de la Noguera. La intenció no és tant situar-la dins el conjunt autonòmic sinó fer una anàlisi comparativa dels municipis que la formen. El nivell d'aproximació serà, sobretot, el municipal ja que s'ha de tenir en compte que la comarca es divideix en 30 municipis i en 115 entitats municipals repartides i agregades a aquests municipis.

A partir d'aquesta primera aproximació és realitzarà una anàlisi més concreta des de diferents aspectes destacats per tal d'obtenir una radiografia de la situació socioeconòmica de la comarca i, d'aquesta manera, poder identificar quins són els punts forts i els punts dèbils per tractar de plantejar estratègies per encarar el futur amb èxit.

1.3. Estructura del treball

L'estructura del treball es centrarà en dos eixos principals. Primerament hi haurà una diagnosi acurada de cada un dels paràmetres d'interès per tal d'obtenir un esquema bàsic que ofereixi la possibilitat d'analitzar amb detall els factors potencials del territori, a partir d'aquests estudis s'extrauran mapes per identificar millor quins són els municipis més forts i quins els més desfavorits.

En un segon apartat, corresponent amb el segon eix principal del treball, s'interpretaran aquests resultats i es plantejaran diferents línies estratègiques per on abordar els problemes i les desigualtats municipals per tal de poder encaminar el conjunt de la comarca cap a un desenvolupament possible i fructífer.

Així doncs, l'estructura del treball, d'una forma esquematitzada, serà la següent:

- Diagnosi
 - Anàlisi Demogràfica
 - Anàlisi Econòmica
 - Anàlisi de les Infraestructures viàries i Transports
 - Anàlisi del Patrimoni i Turisme
- Interpretació dels resultats
- Anàlisi DAFO
- Estratègies

1.4. Metodologia i fonts

La metodologia que s'ha seguit a l'hora d'elaborar el present treball segueix la lògica d'analitzar aquest territori dins els paràmetres socioeconòmics que prèviament s'han extret de la bibliografia existent sobre la comarca. En aquest sentit val a dir que s'ha aprofitat, com a síntesi de la bibliografia utilitzada, un article¹ de Romà Pujades publicat l'any 2002. Aquest autor, natural de Balaguer, ha treballat durant anys en aquest tema i, al llarg del seu article, se'ns mostren les principals tendències que caracteritzen la Noguera. El present treball pretén, mitjançant la diagnosi que ocuparà tota la primera part del mateix, arribar a confirmar, o no, les esmentades explicacions i, en base aquestes, més les que es puguin detectar, poder donar solucions per tal d'abordar les debilitats patents a la Noguera.

Així doncs, es tracta d'un treball que pretén buscar el punt de coincidència amb les directrius extretes prèviament, i a partir d'aquestes treballar, mitjançant una anàlisi DAFO que permeti formular un seguit d'estratègies per tal de potenciar les mancances del territori i poder dinamitzar socioeconòmicament aquesta comarca.

Pel que fa a la informació caldria separar en tres apartats principals l'obtenció de les fonts. Quant a informació estadística s'ha treballat bàsicament amb les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), a més d'alguna altra font com les fitxes municipals de *Caja España* o el web de la Generalitat de Catalunya. En un segon apartat, considerant la informació més teòrica, per tal de fer front a un treball d'aquestes característiques des d'un nivell molt novell, he hagut de recórrer primerament a l'ajuda del tutor i en segon lloc a estudis previs d'aquest tipus com són l'anteriorment citat article d'en Romà Pujades i altres treballs com el Pla Territorial Parcial de les terres de Ponent, la Diagnosi de Balaguer, l'Anuari Econòmic Comarcal de Caixa Catalunya i diversos llibres que tracten l'àmbit de la

¹ PUJADAS, Romà (2002) La Noguera: oportunitats i problemes, *Perspectives territorials*, núm. 2, p. 20-31. <http://www.raco.cat/index.php/PerspectTerrit/article/view/90958/154584>

Noguera (tots ells citats a la bibliografia). Per últim, cal dir que el fet de que sigui el territori de la Noguera m'ha facilitat molt el treball gràcies a l'àmplia coneixença d'aquest espai.

Dins aquest apartat, i enllaçant-ho amb l'anterior on s'explica l'estructura del treball, cal especificar que l'estructura de la següent diagnosi està pensada i elaborada a partir de la possibilitat d'obtenció de les fonts d'informació existents. És per això que ens trobarem amb un ampli apartat que fa referència a l'agricultura, ja que aquest té un ventall de dades força potent (Cens agrari de 2009), mentre que altres paràmetres com el sector empresarial o, lligat a aquest, les dades d'ocupació que es poden extreure a partir dels afiliats a la Seguretat Social, són força més difícils d'obtenir.

A més, aquesta decisió també es fonamenta en el fet que la Noguera és una comarca altament depenent de l'agricultura. Si exceptuem els municipis de Balaguer, Artesa de Segre i Ponts –com ja és veurà més endavant– la resta de municipis estan fortament lligats amb el sector agrari. Aquest fet permet que la manca de certa informació, sobre característiques empresarials i ocupacionals, no suposi un dèficit important dins l'estructura del treball.

2. ESTUDIS I DIAGNOSIS DE LA COMARCA DE LA NOGUERA

El recull d'informació bibliogràfica s'ha fet a partir d'una literatura variada sobre el tema que ha permès fer-se una idea sintètica de quina és la radiografia que n'han extret el conjunt d'experts en l'anàlisi de cada un dels paràmetres d'estudi que conformen la comarca. Serà a partir d'aquests autors i treballs que es partirà d'unes premisses per tal de poder tenir una idea referencial que marcarà la pauta d'anàlisi i, posteriorment, observar les coincidències amb les conclusions extretes.

Partint de dues realitats comarcals, una primera situada al nord del territori comarcal amb un relleu muntanyós i, una altra situada a la meitat sud de la comarca en un relleu de plana, aquestes dues realitats tenen una extensió similar però divergeixen quant a paràmetres econòmics i demogràfics.

A més, es detecten fàcilment tres grans àrees principals que s'anomenen com la *Noguera alta*, la *Noguera baixa* (Balaguer) i l'*àrea del Mig Segre*, que comprèn Artesa de Segre i la de Ponts. De les quals tan sols se'n poden extreure tres motors potencials que són els municipis de Balaguer, Artesa de Segre i Ponts, amb els seus radis d'influència.

Pel que fa al dinamisme econòmic, la comarca es divideix en dues grans àrees. La primera es defineix per la seva proximitat amb la capital de província, Lleida, i inclou tots els municipis al sud de Balaguer. La segona àrea comprèn la resta dels municipis que, depenent del dinamisme econòmic, es divideix en una multiplicitat d'àrees a l'entorn dels nuclis urbans més importants. Seguint aquesta lògica i enllaçant-ho amb els tres municipis motors anteriorment esmentats, se'ns dibuixen dos grans corredors principals pels quals flueix la major part de la força econòmica de la Noguera i, en conseqüència, social. Aquests són l'eix entre Lleida i Balaguer, una connexió entre ambdues capitals que afavoreix el seguit de municipis que es troben al seu pas (els del sud de la comarca), i, en segon lloc, però amb un paper també molt important, l'eix del Segre que són tots aquells municipis situats a la llera

del Segre mitjà i que connecten la capital comarcal amb Artesa de Segre i Ponts, amb la seva continuació cap a Ollana, la Seu d'Urgell i Andorra.

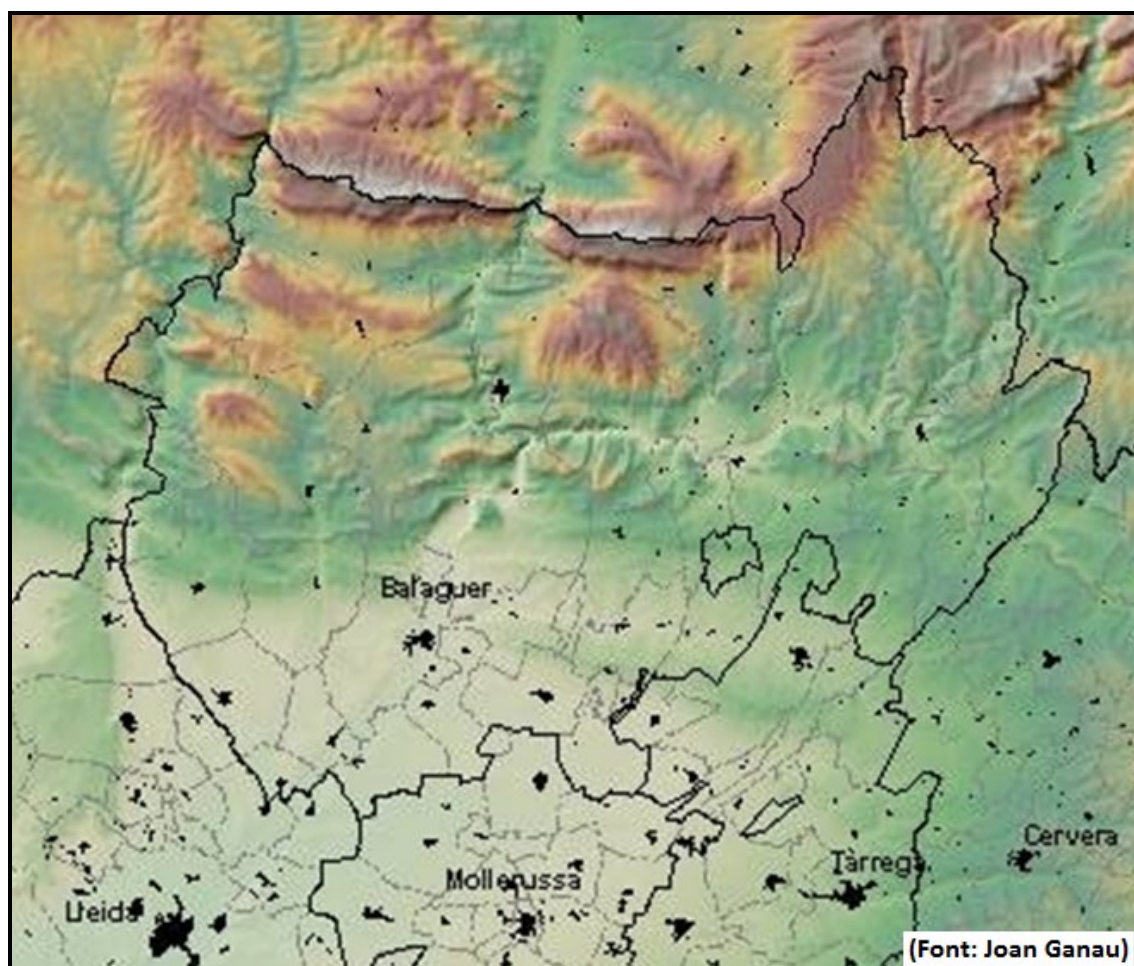
Així doncs, després d'observar la diferent bibliografia, s'arriba a la conclusió que la Noguera es dinamitza entorn a tres municipis principals que són Balaguer, Artesa de Segre i Ponts. El primer, ajudant a potenciar els seus veïns del sud tot aprofitant-se de la connexió amb Lleida d'una banda i de l'altra influint sobre els municipis pròxims a la ciutat. Per la seva banda, Artesa de Segre i Ponts es mouen sobre una altra dinàmica econòmica i social gràcies al pas de la carretera que connecta Barcelona amb Andorra.

La resta de municipis que no es troben pròxims a aquestes zones amb major potencial queden en un segon pla, molt més marginal, amb unes tendències socioeconòmiques menys reeixides, resultants de la inactivitat econòmica i per tant d'una forta dependència agrícola. Aquests segon pla el conformen el conjunt de municipis situats als extrems nord occidental, des d'Ivars de Noguera fins a Camarasa, i a l'oriental, aplegant els municipis existents des de Vilanova de l'Aguda fins a la Baronia de Rialb passant per Oliola i Preixens.

En definitiva, són un seguit de municipis que susciten la necessitat de treballar per tal de resoldre aquestes diferències que actuen com a fre per al dinamisme de la comarca.

3. CONTEXTUALITZACIÓ

FIGURA 1. (imatge) Relleu i entorn de la Noguera

3.1. Descripció física de la comarca

Per tal d'introduir-se en el territori d'estudi, caldrà presentar quines són les seves característiques principals. La Noguera és la comarca de més extensió de Catalunya amb una superfície de 1.784,1km² que representen el 5,56% del total

autonòmic, està situada al centre-oest del territori català, just on comença la plana de Lleida, fent límit amb Aragó.

El relleu és força particular ja que compta amb una meitat nord pertanyent al prepirineu deprimit amb la serralada del Montsec i l'altra meitat sud on comença l'extensa plana de Lleida. El pas de l'una a l'altra però, es produeix a través d'un conjunt de serralades que poc a poc van perdent altura i són les que ocupen la franja mitja de la comarca, des d'Àger fins Camarasa. Aquestes serralades, de nord a sud, són la Serralada del Montclús, la Muntanya de Sant Mamet, la Serralada de Sant Miquel, Serra Carbonera, la Serralada d'Os i el Mont-roig. És a partir d'aquest últim, a l'altura de Camarasa, quan comença la plana de Lleida tot baixant cap a Balaguer i estenent-se direcció sud-oest i sud-est.

La xarxa fluvial² que estructura la comarca està formada per tres rius principals: la Noguera Ribagorçana limitant la comarca per l'oest tot fent frontera amb l'Aragó, la Noguera Pallaresa que divideix la gran serralada prepirinenca del Montsec amb el Montsec d'Ares i el de Rúbies i s'uneix amb el Segre en l'aiguabarreig de Camarasa. Finalment el Segre prové de la part oriental de la comarca des de Tiurana fins a Torrelameu travessant tota la comarca. Aquestes principals xarxes tenen diferents embassaments hidroelèctrics al llarg del seu camí que regulen el cabal, els més destacats són l'embassament de Canelles i de Santa Anna a la Noguera Ribagorçana, el pantà de Camarasa a la Noguera Pallaresa i el pantà de Rialb i de Sant Llorenç al Segre. A més d'aquesta xarxa fluvial principal podem destacar una segona xarxa amb rius de menor importància, pel que fa a cabal, com són el riu Sió provinent d'Agramunt i connectant amb el Segre a l'altura de Balaguer, el riu Farfanya i, no menys importants, infraestructures tals com el Canal d'Urgell, que també passa per la part est de la comarca, o el Canal Algerri-Balaguer.

L'agricultura de la Noguera té una clara distinció entre regadiu i secà, que està marcada per la proximitat a les valls dels diferents rius esmentats i l'aprofitament de les infraestructures, algunes històriques i d'altres més recents, com els citats

² En l'Annex I es pot observar la xarxa fluvial i la seva proximitat amb els diferents municipis.

Canal d'Urgell i d'Algerri-Balaguer o les diferents sèquies repartides pel territori que amplien l'extensió d'aquesta àrea de regadiu.

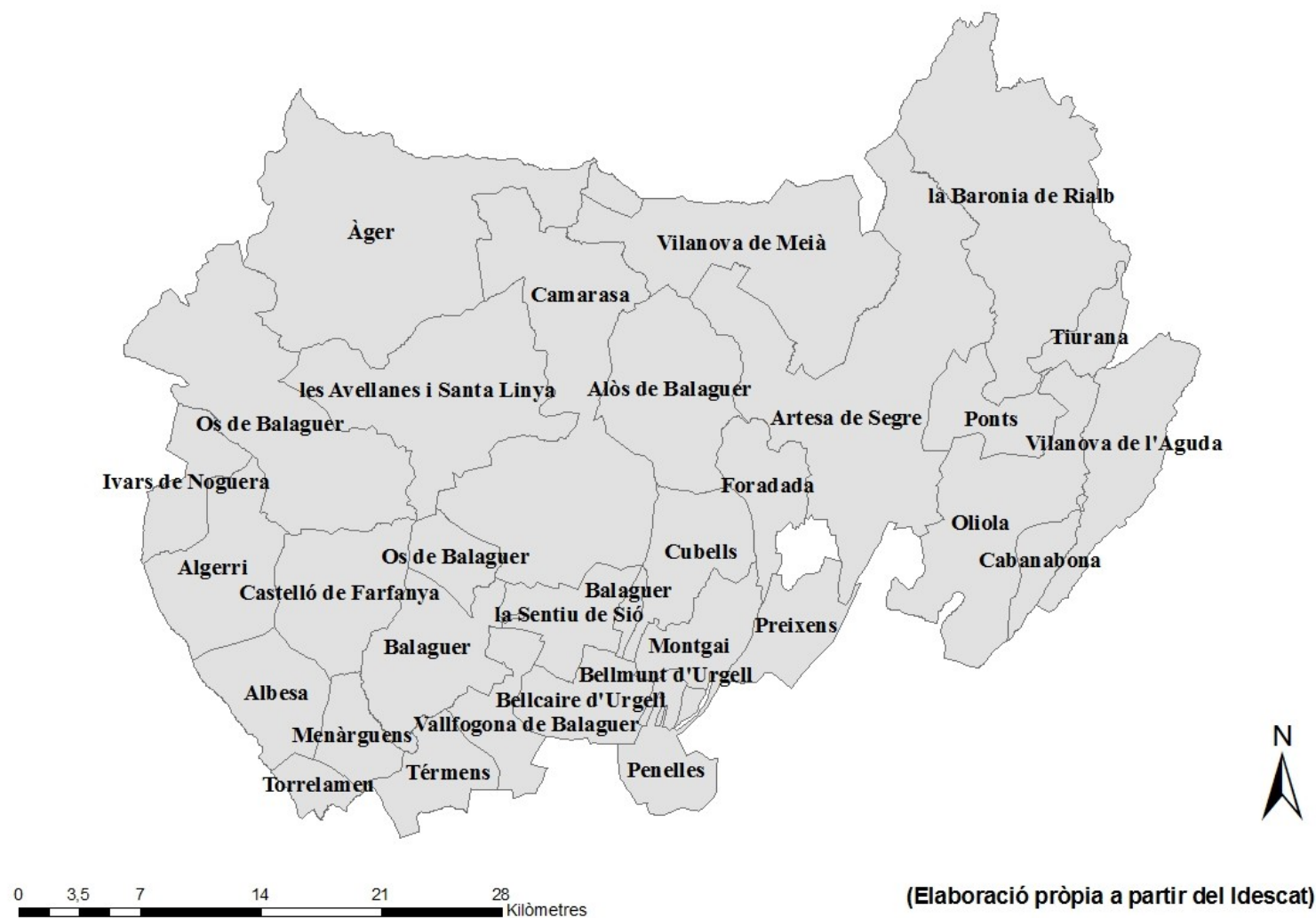
3.2. Descripció socioterritorial de la comarca

Per tal de descriure la comarca en paràmetres socials, cal primer introduir-se en la repartició municipal. La Noguera compta amb una trentena de municipis de superfície molt diversa. Hi ha municipis com Artesa de Segre i Camarasa amb 176,7km² i 157,1 km² respectivament i d'altres com Tiurana i Torrelameu amb 15,1km² i 10,8km². A més, aquest factor porta intrínseca la relació de densitat de població i el nombre total de pobles agregats dins cada municipis. La capital comarcal és Balaguer, que també exerceix de centre comercial i de serveis i punt neuràlgic de la xarxa viària del territori que té un repartiment quasi radial amb dos eixos principals, nord-sud i est-oest, que connecten els diferents municipis mitjançant carreteres comarcals.

Des d'un punt de vista més socioeconòmic, cal dir que està molt lligat a dos paràmetres principals. Hi ha una notable diferència entre els municipis que gaudeixen d'una relativa proximitat amb la capital de província, Lleida, i els que estan a una distància o temps de viatge major. Els que gaudeixen d'aquesta renta geogràfica són els del sud de la comarca, des de Balaguer fins a Torrelameu i són els que tenen una tendència molt més dinàmica coincidint amb el factor d'influència de la capital provincial.

L'altre gran paràmetre és la proximitat a les vies fluvials. Els municipis que tenen la possibilitat de nodrir-se d'un abastiment d'aigua suficient tenen la seva respectiva traducció en els paràmetres econòmics i socials. Seguint aquesta norma, els municipis situats a les valls fluvials o tocant a les infraestructures hídriques esdevenen corredors importants des d'un punt de vista agrari i això comportarà un factor destacat en quant a l'economia i les dades més socials i demogràfiques.

FIGURA 2. (mapa) Municipis de la Noguera

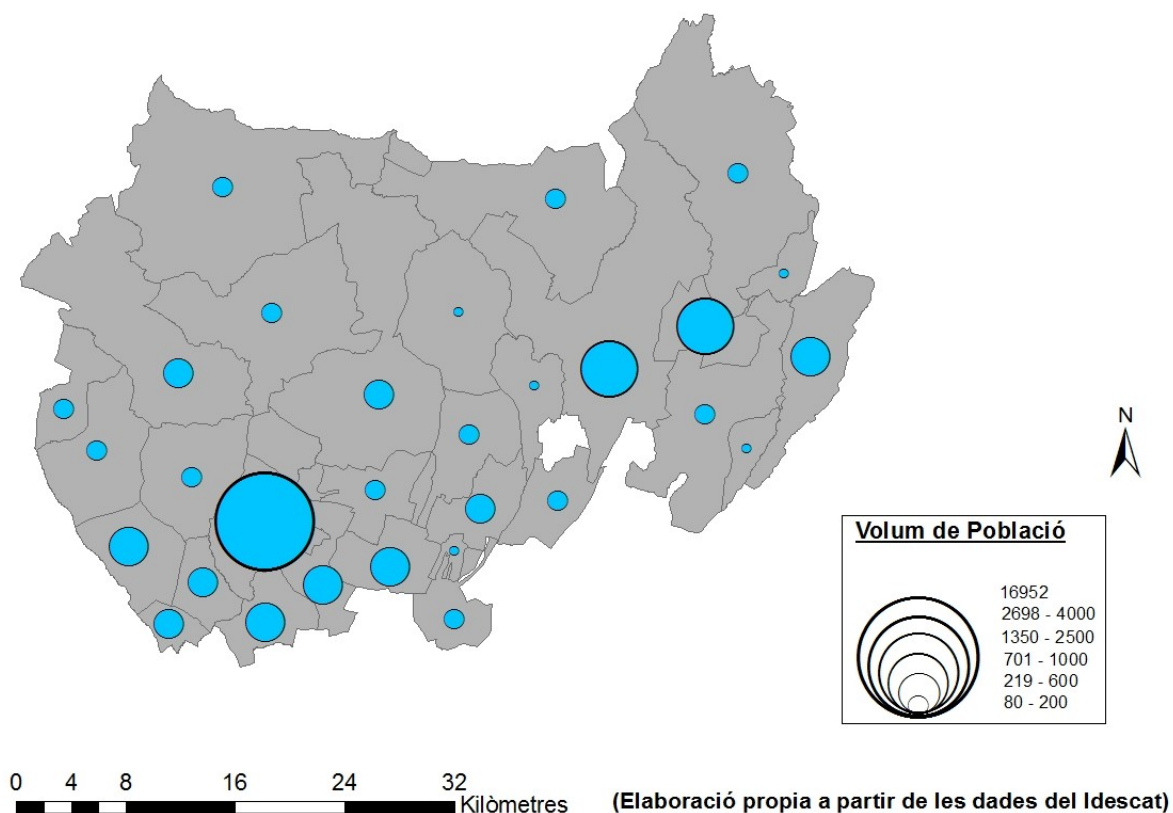
4. DIAGNOSI

Es comença doncs la primera part del treball, havent ja introduït la temàtica a partir del recull bibliogràfic sintetitzat en l'apartat anterior. Es parteix d'unes premisses que, mitjançant aquesta diagnosi, es tractaran de comprovar i d'aquesta forma encaminar l'anàlisi cap a unes línies més precises que aportaran informació més valuosa de la que s'extrauria d'una simple visió general.

4.1. ANÀLISI DEMOGRÀFICA

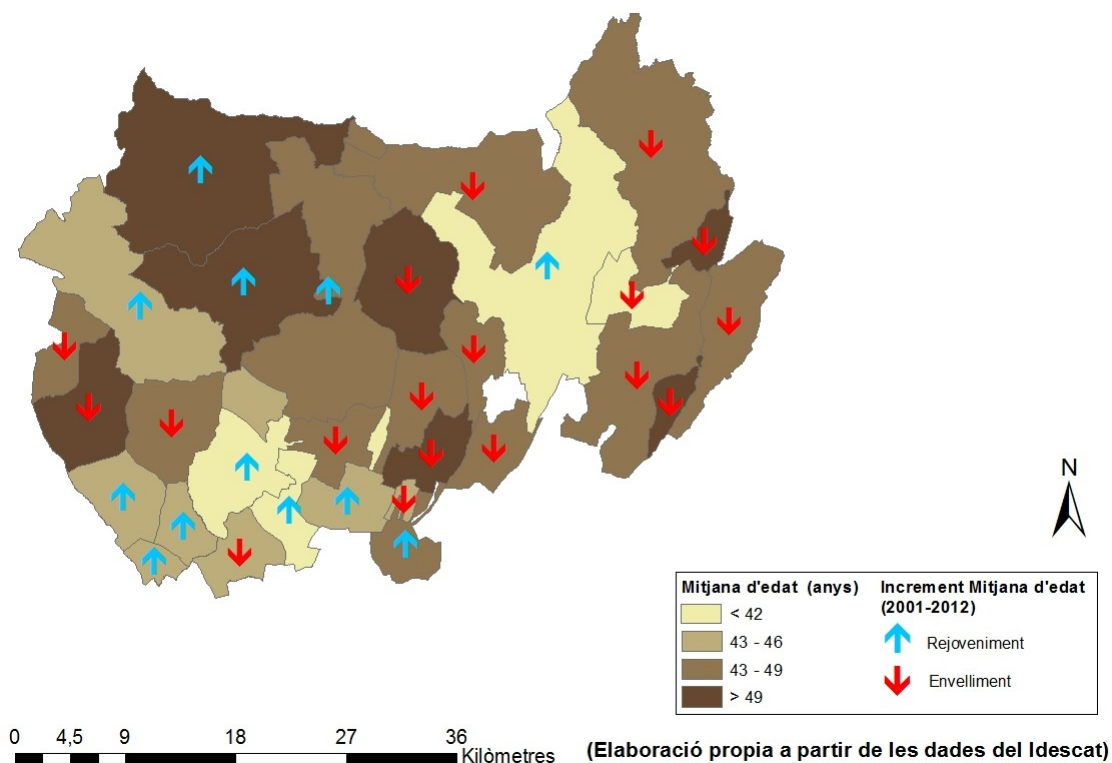
Pel que fa als paràmetres poblacionals, la Noguera compta amb 40.200 habitants i tan sols representa el 0,53% dels habitants de Catalunya i el 9,12% de la província de Lleida. És, doncs, un volum de població molt petit dins el conjunt provincial i autonòmic tot i ser la comarca més extensa de Catalunya. Ara bé, caldrà observar com es reparteix aquesta població dins el territori. L'anàlisi demogràfica s'ha fet a través de l'estudi de diferents factors com són: l'edat mitjana, l'índex d'envelliment, la immigració i el moviment natural.

Primerament veiem la repartició dels habitants dins la comarca, en el mapa de la *figura 3* podem veure el volum d'habitants per municipis. Observem com la capital, Balaguer, conté un gran percentatge de la població de la comarca, exactament el 42,2%. Artesa de Segre i Ponts acumulen entre els dos el 16% del total de la Noguera i ocupen la segona i tercera posició respectivament. La resta de la població es reparteix en petits volums arreu del territori tot i que podem observar el factor proximitat dels municipis veïns a la capital comarcal. És per això que tot i trobar-se a una distància força gran dels primers valors, s'han distingit tres grups per poder observar exactament quins són aquests municipis més potents i quins queden en un darrer pla més desfavorable. El primer grup el conformen els municipis capdavaners ja citats, el segon grup són aquells situats a l'àrea d'influència de Lleida (els del sud de la comarca) i en darrer lloc resta el tercer grup amb una població molt minoritària tal i com es pot observar a la *figura 3*.

FIGURA 3. (mapa) Població per municipis de la Noguera

4.1.1. Mitjana d'edat

Seguint amb aquesta anàlisi demogràfica, observem quina és l'edat mitjana de la població dels municipis que conformen la comarca. Fixant-nos en les edats mitjanes dels habitants de cada municipi, s'hi distingeixen els municipis amb població més jove i per tant amb unes majors capacitats de viure-hi, d'altres on la mitjana d'edat és molt alta i això és així com a conseqüència de les precarietats socioeconòmiques que condueixen a que la població tendeixi a marxar d'aquests pobles per falta d'oportunitats.

FIGURA 4. (mapa) Mitjana d'edat i increment de la mitjana d'edat (2001-2012)

Acompanyant aquest paràmetre, és interessant veure també les variacions dels últims onze anys, d'aquesta forma hom es fa capaç de la tendència que han viscut els diferents municipis en la darrera dècada per veure si aquesta ha estat positiva o negativa. Aquest factor, tal i com s'ha dit al paràgraf anterior, correspon al detriment i increment d'oportunitats, respectivament, que és el que marca la tendència quant a mitjanes d'edat. És a dir, en un territori on hi ha oportunitats laborals és lògic que la població activa tendeixi a instal·lar-s'hi i per tant l'edat mitjana baixi. I al revés, allí on no hi ha treball, hi ha emigració de població jove i la mitjana d'edat envella.

Així doncs, amb tot el que s'ha explicat i observant el mapa de la *figura 4*, es poden distingir tres municipis on la mitjana d'edat és més baixa, que són Balaguer, Artesa de Segre i Ponts (tot i que aquest darrer té una tendència recent negativa). A l'altre extrem, els municipis amb una població més envellida són les Avellanes i Santa Linya, Alòs de Balaguer, Algerri i Àger, alguns d'aquests amb tendències a

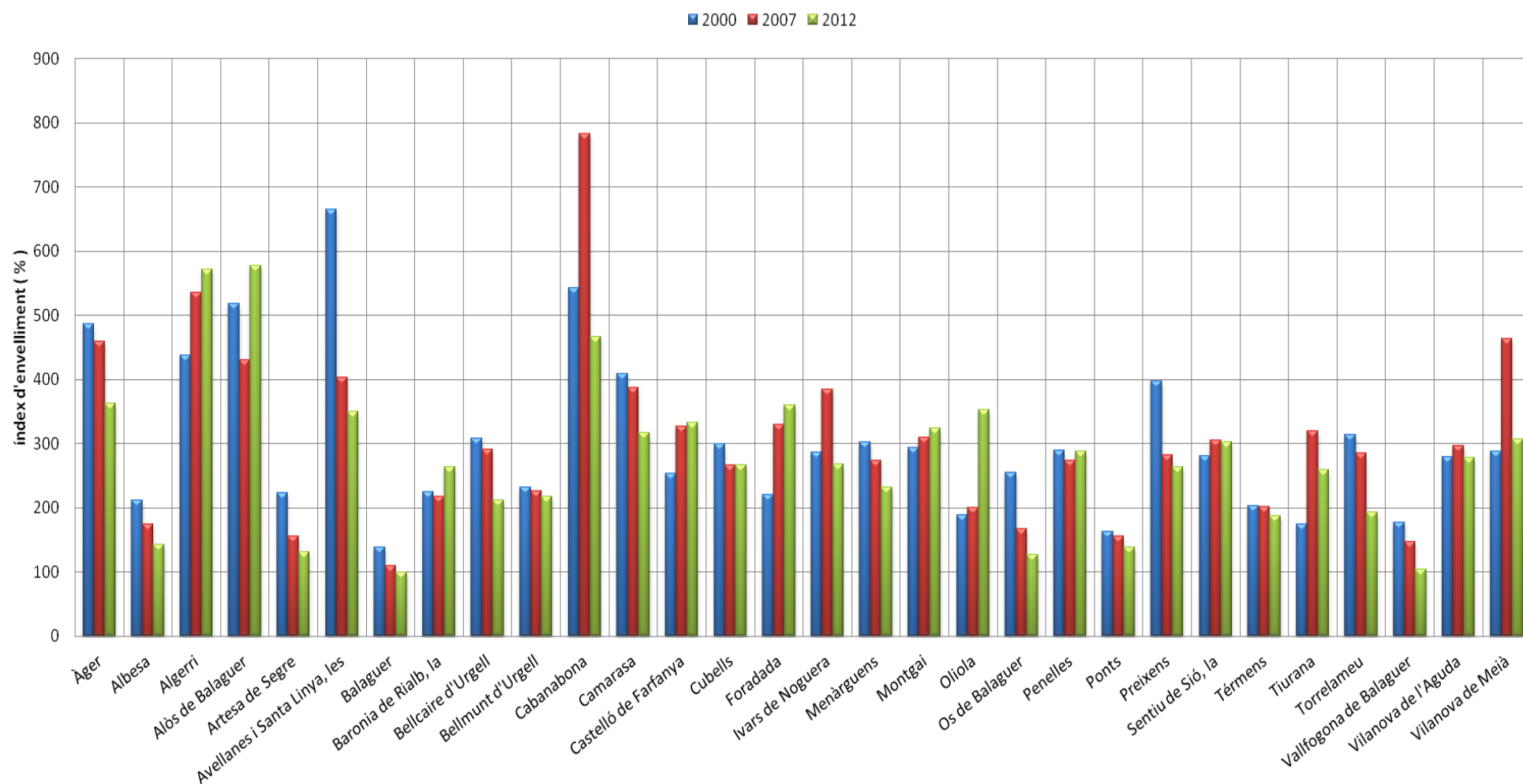
l'alça (amb un lleuger rejuveniment) tot i mantenir una mitjana d'edat força elevada encara ara.

4.1.2. Índex d'envelliment

Una altra forma d'analitzar aquesta situació és mitjançant l'estudi detallat de l'índex d'envelliment³ de cada un dels municipis que serveix per identificar quins són els municipis i regions amb major oportunitats econòmiques ja que d'aquestes deriven les característiques socials. D'aquesta forma es pot veure el que s'ha comentat anteriorment sobre les tendències al llarg de l'última dècada. El gràfic de la *figura 5* representa tres sèries diferents (2000, 2007 i 2012) per cada un dels municipis, això ens permet veure quina evolució ha seguit la població en els darrers anys i si actualment la situació és més o menys precària pel que fa a l'edat de la població.

Reforçant la idea principal que marca la línia d'anàlisi, pot afirmar-se que els municipis que mantenen un índex d'envelliment al voltant del 100 i el 200 per cent, són els tres municipis principals més els que es troben dins l'àrea d'influència de Lleida i Balaguer com; Vallfogona de Balaguer, Torrelameu, Térmens i Albesa. D'altra banda es pot parlar d'un segon grup, entre el 200 i el 350 per cent on s'engloben la gran majoria. Per últim, es detecten perfectament els municipis amb més índex d'envelliment: són aquells que tenen més dificultats per la captació amb permanència de gent jove ja que no tenen oportunitats de treball i sorgeixen complicacions a l'hora d'establir-hi residència. En aquests municipis els índexs superen amb facilitat el tres-cents cinquanta per cent, aquests són; Algerri, Alòs de Balaguer i Cabanabona.

³ L'índex d'envelliment s'aconsegueix fent el quocient entre la població vella (més de seixanta-quatre anys) i la població jove (menys de quinze anys). El fet que, normalment, en les poblacions on augmenta la població vella disminueix la jove, el fa un índex molt sensible i que pot presentar fortes variacions.

FIGURA 5. (gràfic) Índex d'envelliment municipal per les sèries de 2000, 2007 i 2012

(Elaboració: Propia a través de les dades de l'IdesCat)

4.1.3. Immigració⁴

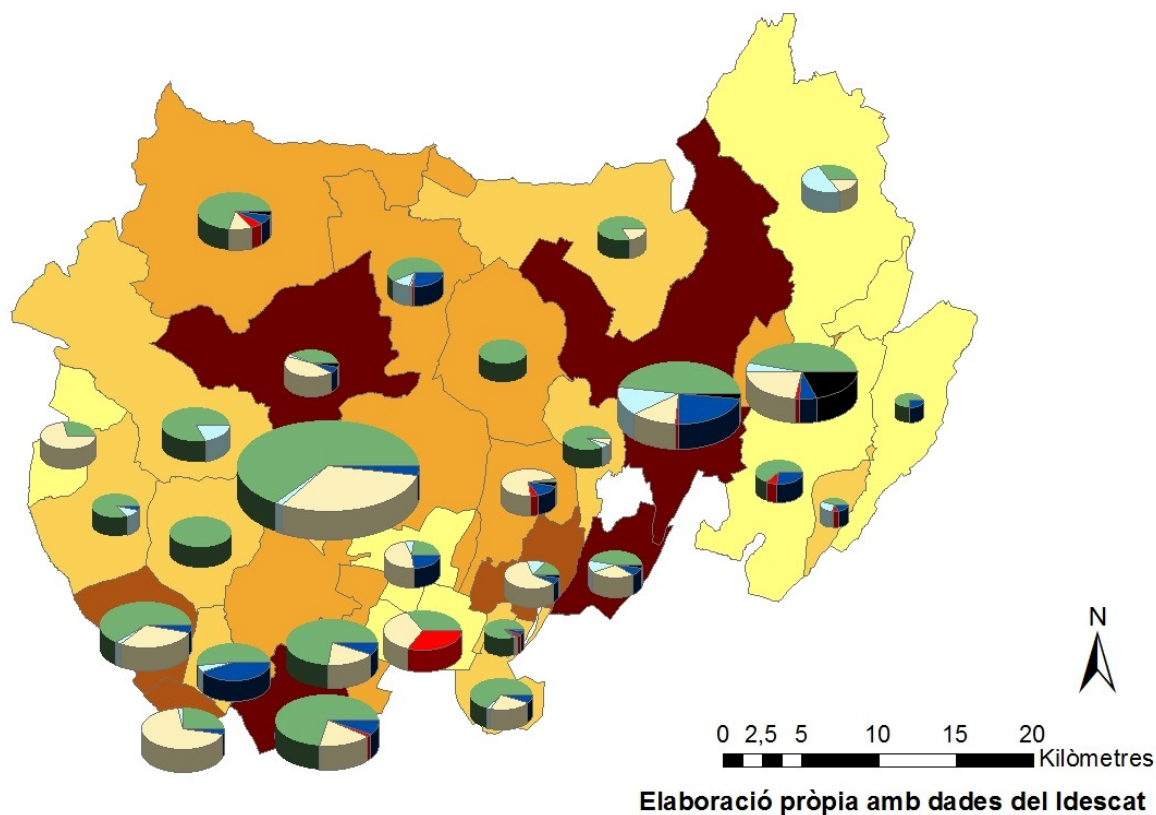
La Noguera és una comarca on viu un percentatge d'estrangers del 13% enfront el 15% del conjunt de Catalunya. A l'hora d'analitzar aquest paràmetre s'ha de ser conscient de què l'associació d'immigració amb el territori d'implantació guarda relació amb l'oferta d'oportunitats que esdevenen en aquell espai. És a dir, la població immigrant que arriba a un territori normalment és a causa d'un contacte, ja sigui una amistat o un contracte en el país d'origen; tant un factor com l'altre són conseqüència de què en aquell territori hi hagi una certa oferta de treball. Així doncs, basant-se en aquesta lògica, es pot relacionar el volum d'immigració amb l'oferta de treball que hi ha en cada municipi i, d'una forma indirecta, aquest paràmetre aportarà informació quant a la potencialitat econòmica, a més de la pròpiament sociològica i demogràfica.

A partir del mapa de la *figura 6* observem quina representació té la població estrangera sobre la total del municipi. A simple vista poden identificar-se tres grans grups. Els municipis amb major percentatge d'immigrants són Artesa de Segre, Preixens, Les Avellanes i Santa Linya, Térmens i Torrelameu. Els dos darrers tenen fàcil explicació enllaçant-ho amb el que s'ha dit abans sobre les explotacions fructícoles. Els altres tres ajuntaments, que formen el segon gran grup de municipis que tenen una representació mitjana, es pot associar amb què són municipis on hi ha molt poca densitat de població i això fa que qualsevol petit volum de població estrangera surti molt destacat. Per últim, el grup de municipis on el percentatge d'immigració és molt baix i es pot associar amb l'esmentada falta d'oportunitats laborals d'aquestes poblacions.

Balaguer, tot i pertànyer al segon grup, on la immigració té una representació important, es pot explicar també mitjançant la lògica de densitat poblacional. A l'inrevés del que passava als municipis esmentats anteriorment, la capital té un volum d'habitants molt important, fet pel qual tot i tindre més immigració que la resta de comarca, aquesta no es veu tant representada.

⁴ Cal tindre en compte que al parlar d'immigració, ens referim bàsicament de població estrangera, és a dir, sense nacionalitat espanyola.

FIGURA 6. (mapa) Representació municipal de la immigració

Llegenda

Proporcional al nombre d'immigrants

Procedència dels immigrants

- UE
- resta Europa
- Àfrica
- Amèrica del Nord i central
- Amèrica del Sud
- Àsia i Oceania

% immigrants sobre població municipal

- 0 - 3,5
- 3,6 - 7,6
- 7,7 - 12,2
- 12,3 - 17,7
- 17,8 - 23,4

Per últim, observant el mapa de la *figura 6* es pot percebre com la immigració predominant en tots els municipis és la que pertany a la resta de la UE, aquesta població és bàsicament la romanesa, en segon lloc s'identifica la població immigrant africana, que és en la seva gran majoria marroquina, i en tercer lloc la

població identificada com europea però no inclosa dins la UE, bàsicament amb nacionalitat ucraïnesa. Aquesta darrera presenta un comportament territorial força peculiar donada la seva concentració en els municipis de l'est de la comarca. Aquest factor és segurament degut a la proximitat amb Guissona i la seva Cooperativa que funciona a través de contractes en origen en aquest país de l'Europa de l'est. En quart lloc, tot i que menys destacada, resulta la població immigrant d'Amèrica del Sud i en alguns municipis concrets i de forma puntual es troba en petits percentatges de població provinent d'Amèrica del nord i central, d'Àsia i Oceania.

Pel que fa a volum d'immigració estrangera, s'observa que els tres municipis capdavaners de la comarca: Balaguer, Artesa de Segre i Ponts, són els que tenen major nombre d'immigrants donat que són indrets on hi ha majors oportunitats. Els segueixen els municipis del sud com Menàrguens, Torrelameu, Térmens i Bellcaire on aquest factor guarda relació amb el sector de l'agricultura. Es tracta de municipis on predomina l'agricultura fructícola i per tant hi ha una major oferta de treball per aquest sector de la població que s'ha vist molt identificat amb aquest treball. La resta de municipis té una volum d'immigració menor empleada en petites explotacions agrícoles i en altres negocis locals.

Pel que fa a l'aspecte sociològic, cal destacar les causes i conseqüències d'aquest moviment migratori. Donades les altes taxes d'ocupació que van existir a principis de segle a causa de la bombolla immobiliària, el sector de la construcció i els seus derivats van fer disparar el moviment migratori a l'alça tot donant feina i contracte a la nova població que, amb una política migratòria gairebé inexistente, van assentar-se al nostre país d'una forma desmesurada. Aquest factor va ser positiu, en un principi, en els pobles més desfavorits demogràficament ja que va ser una empenta quant a moviment natural.

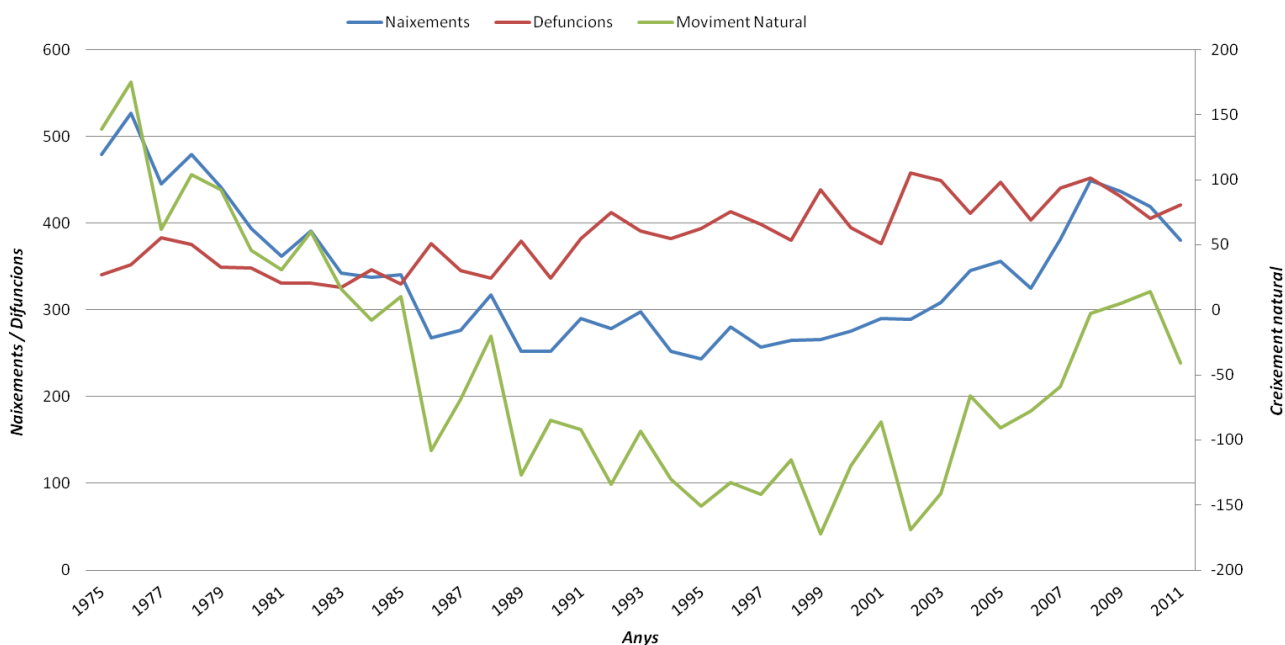
Ara bé, pel que fa a les conseqüències negatives que des de fa uns anys ja es comencen a veure, aquesta alta immigració que durant els anys de prosperitat ocupava els sectors de treball menys sol·licitats, al trencar-se aquesta tendència de creixement ha suscitat la competència amb la població autòctona que ha vist

minvades les seves oportunitats de trobar feina. La qüestió és que, actualment, en uns temps difícils en que les oportunitats de treball són escasses, aquells territoris on l'índex d'immigració és exageradament alt han vist créixer les problemàtiques socials a causa de la competitivitat pel poc treball que hi pugui haver. És doncs, una conseqüència de la precària política migratòria que s'ha gestionat des del govern central i que cada cop més és un problema creixent.

4.1.4. Moviment natural

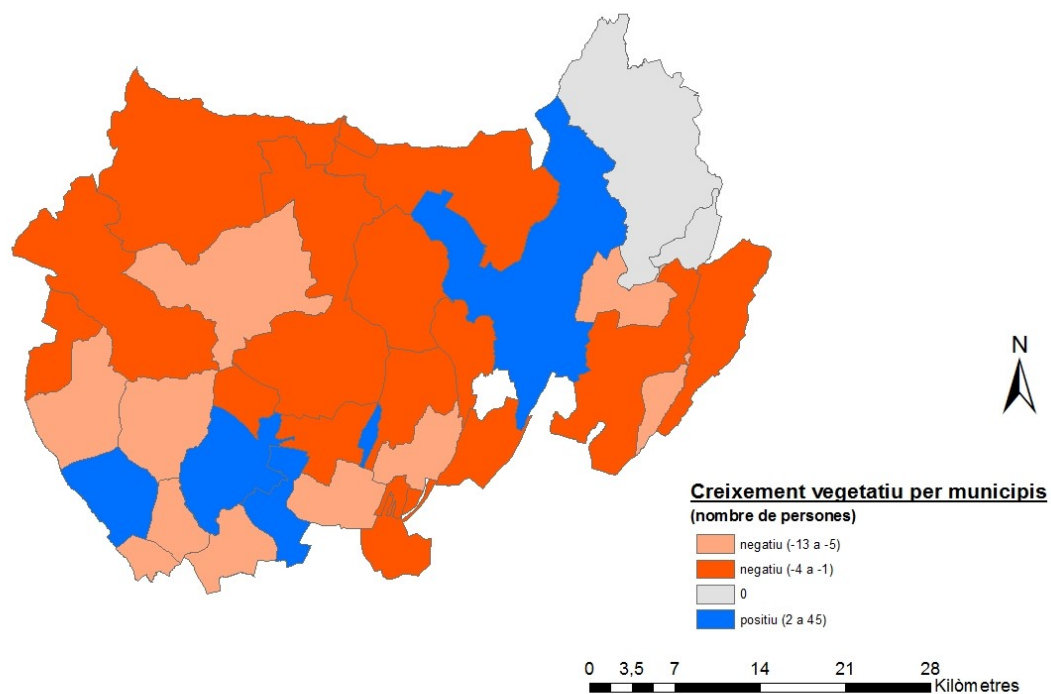
El moviment natural permet conèixer la tendència poblacional d'un territori des del punt de vista del balanç entre naixements i defuncions. Això permetrà identificar aquells municipis amb un creixement vegetatiu major i, utilitzant aquest paràmetre com a significat de prosperitat demogràfica, observar si coincideixen amb els identificats com a "*municipis força*" de la comarca. Per tal de tenir una idea general es denota quina ha estat la tendència mitjana de la comarca durant els darrers trenta anys mitjançant el gràfic de la *figura 7*.

S'observa que és una comarca amb un cert factor d'empobriment demogràfic, el creixement natural té una tendència negativa des dels anys vuitanta, tot i la lleugera recuperació de principi de segle XXI corresponent a l'arribada d'immigració, i fins i tot es pot parlar d'un pic positiu durant els anys 2009 i 2010. No obstant això, actualment la tendència torna a ser negativa i és que la baixa natalitat ha afectat radicalment el creixement demogràfic d'aquest territori. Tot i així, durant la darrera dècada sembla que s'està estabilitzant aquest factor.

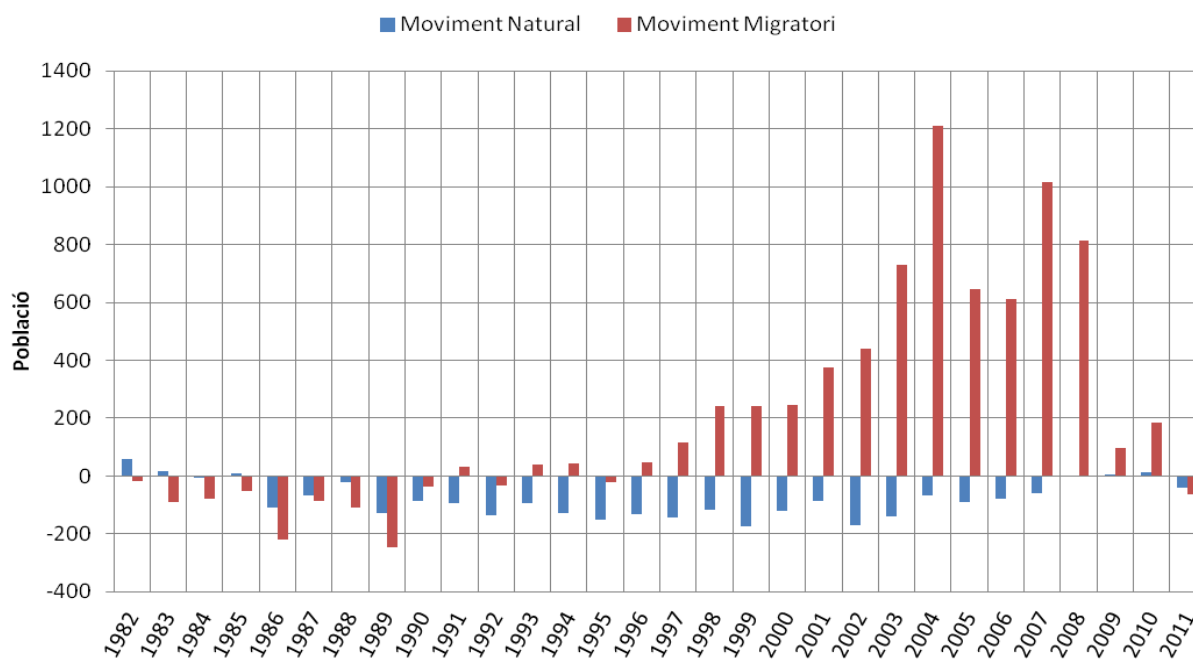
FIGURA 7. (gràfic) Creixement natural de la Noguera

(Elaboració: Propia a través de les dades de l'IdesCat)

Ara bé, per poder comparar a nivell municipal aquest factor, cal fixar-se en el mapa de la *figura 8* on un altre cop s'observa una majoria negativa, tot i que cal dir que els municipis de Balaguer i Artesa de Segre ajudats per Albesa i Vallfogona de Balaguer, estan mantenint aquest creixement relativament estable, contrarestant el baixos índexs de la resta de municipis i en especial els de Ponts, Avellanes i Santa Linya o Montgai que són els més desfavorits. Altrament s'aprecia que els municipis grans (excepte Ponts, en aquest cas) tenen una repercussió sobre els veïns més pròxims i, juntament amb ells, representen un motor demogràfic respecte a d'altres zones més empobrides com són els municipis d'Avellanes i Santa Linya, Cabanabona o Castelló de Farfanya i Algerri.

FIGURA 8. (mapa) Creixement vegetatiu pels municipis de la Noguera

(Elaboració pròpia a través de les dades del Idescat, 2011)

FIGURA 9. (gràfic) Moviment Migratori

(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat.)

4.1.5. Moviment migratori

Per tal de lligar els dos darrers apartats, val la pena analitzar el moviment migratori de la comarca. Per abordar aquest paràmetre cal fixar-se en la *figura 9* que mostra quina ha estat la dinàmica poblacional al llarg de les dues darreres dècades.

S'observa com a partir del 1983 el moviment natural prengué una tendència negativa, que ha durat fins al 2007. A la vegada el moviment migratori ha tingut, també, aquesta tendència al llarg d'aquests anys amb pics negatius màxims al 1986 i 1989. No obstant, la tendència migratòria s'ha invertit a partir de finals dels 90's quan el volum d'immigració ha pres una dinàmica molt major al d'emigració. Observem els pics més elevats a l'any 2004, 2007 i 2008 (aquest fenomen cal lligar-lo amb les tendències econòmiques que s'analitzaran més endavant). Actualment el moviment migratori és positiu, tot i que en uns paràmetres molt més moderats als dels darrers anys.

Resumint els darrers dos punts, en l'annex II es pot observar quina hagués estat la tendència del moviment natural sense la immigració (tot i que s'ha tingut en compte els naixements dels fills, i les morts de la població immigrant). I comparar-la amb l'actual.

Destaca clarament que sense la població estrangera arribada en la última dècada, actualment la Noguera no sobrepassaria els trenta-tres mil habitants.

4.2. ANÀLISI ECONÒMICA

Aquest apartat engloba tot el que fa referència a l'aspecte econòmic i productiu de l'anàlisi que s'està duent a terme. Es dividirà en tres parts principals. En una primera s'analitzarà el sector agrícola i ramader en termes de distribució de la terra i dels conreus, així com també de productivitat i llocs de treball. En un segon apartat s'analitzarà el teixit empresarial de la comarca tot indicant quins són els municipis amb major dinamisme econòmic i també en termes d'ocupació. Per últim, aquesta anàlisi també inclourà el sector de la construcció que en els darrers anys ha estat un dels protagonistes de l'economia nacional i local.

4.2.1. Agrari i ramader

El sector agrari i ramader és el principal motor econòmic de la Noguera, representa el 25,5% del PIB de la comarca, sent la segona dins el rànquing autonòmic pel que fa al pes del sector primari dins la pròpia comarca⁵. Per tal d'abordar aquest sector es comença per analitzar la distribució dels conreus, distingint si són de secà o de regadiu i el tipus de conreus. Tot seguit s'analitzen les explotacions agràries segons la superfície i, posteriorment, es fa una breu observació de la mà d'obra d'aquestes. Per últim fem un breu repàs a la ramaderia de la comarca.

En termes de conreu, cal dir que la Noguera és un territori on hi predominen els conreus de secà⁶. Tot i els tres corrents fluvials importants que la travessen i el conjunt d'embassaments que té, l'aprofitament d'aquesta aigua no està encarat cap als conreus de secà. Tan sols es pot parlar de conreus de regadiu en els últims municipis del tram del Segre i en els darrers pobles de la vall del Sió: Montgai, Penelles, Bellmunt d'Urgell, Belcaire d'Urgell, la Sentiu de Sió, Térmens i Torrelameu són els municipis històricament de regadiu. No obstant això, en la darrera dècada i gràcies a la infraestructura del Canal Algerri-Balaguer, s'han sumat dins aquesta categoria els municipis de Balaguer, Algerri, Menàrguens i

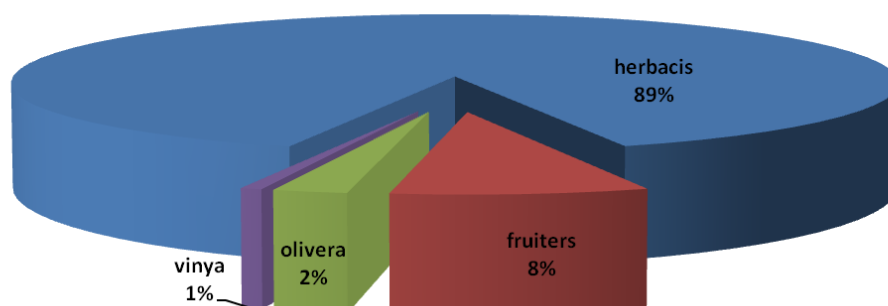
⁵ *Anuari econòmic comarcal, 2011*. Caixa Catalunya.

⁶ *Veure Annex II*

Albesa, això també ha afavorit als municipis annexos a aquests a augmentar el seu conreu en regadiu, tot i no representar un tant per cent majoritari.

4.2.1.1. Especialització dels conreus

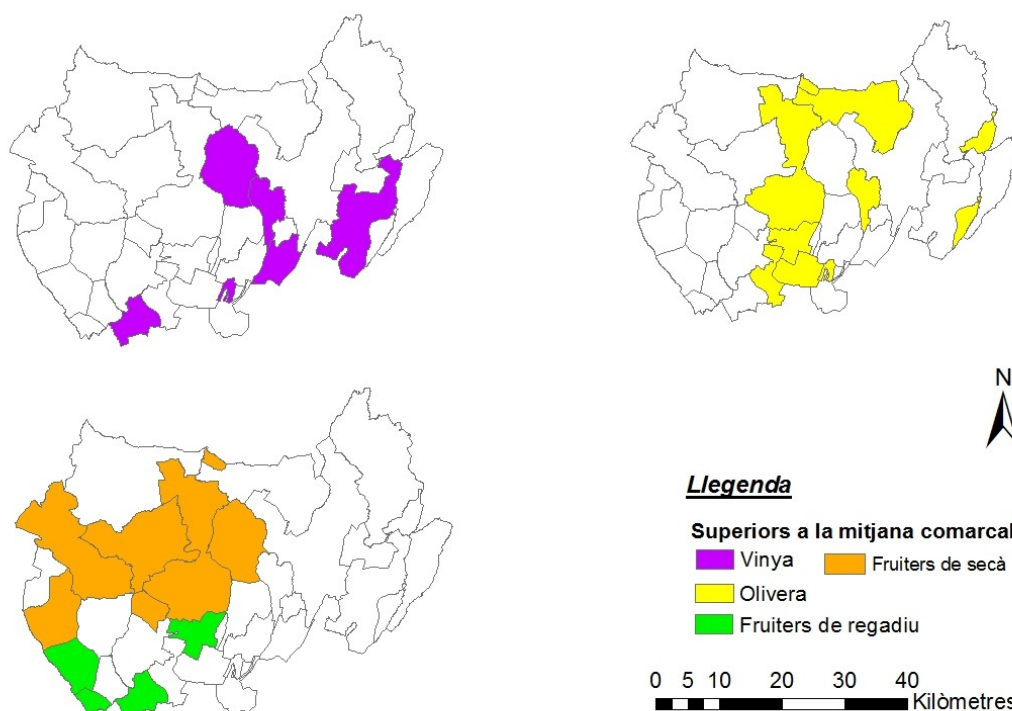
FIGURA 10. (gràfic) Distribució per conreus de la SAU de la Noguera

(Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat, 2009)

El fet que sigui una territori de secà, condiona el tipus de conreu que s'hi treballa. Així doncs, seguint aquesta idea i tal i com es pot veure en el gràfic de la *figura 10*, la comarca té un 89% de la SAU conreada amb herbacis majoritàriament cereals⁷, on hi predominen l'ordi i el blat, l'onze per cent restant es divideix en un 8% de fruiters, un 2% d'olivera i un 1% de vinya i altres. Aquesta tendència s'amplia a gairebé tots els municipis, tan sols hi han excepcions puntuals de municipis especialitzats en alguns conreus com ara es veurà en la següent *figura 11*.

⁷ Veure Annex IV

FIGURA 11. (mapa) Municipis amb diferent especialització agrícola

(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat (2009))

En aquests mapes es pot observar el repartiment d'aquests conreus minoritaris en la comarca. L'elecció s'ha fet a partir d'aquells que tenen un coeficient de localització superior a 1 i que, per tant, els que destaquen per sobre de la mitjana comarcal.

Començant pels conreus d'arbres fruiters, s'hi distingeixen els de secà dels de regadiu. La zona sud és la que té particularitats de regadiu i la zona nord de secà. Tot i així, cal destacar que en els municipis d'Os de Balaguer i Avellanes, existeix una important implantació de conreus d'arbres fruiters de regadiu que, tot i que no surt representat en el mapa, és un factor a destacar la feina feta pel Grupo Catalá⁸ en aquest indret.

⁸ GrupoCatalá és una empresa agrícola d'abast internacional però de propietat catalana, amb origen a la Portella, que ha implantat un model d'agricultura "industrial" repartit per diversos municipis, pel cas de la Noguera, Os de Balaguer i les Avellanes i Santa Linya.

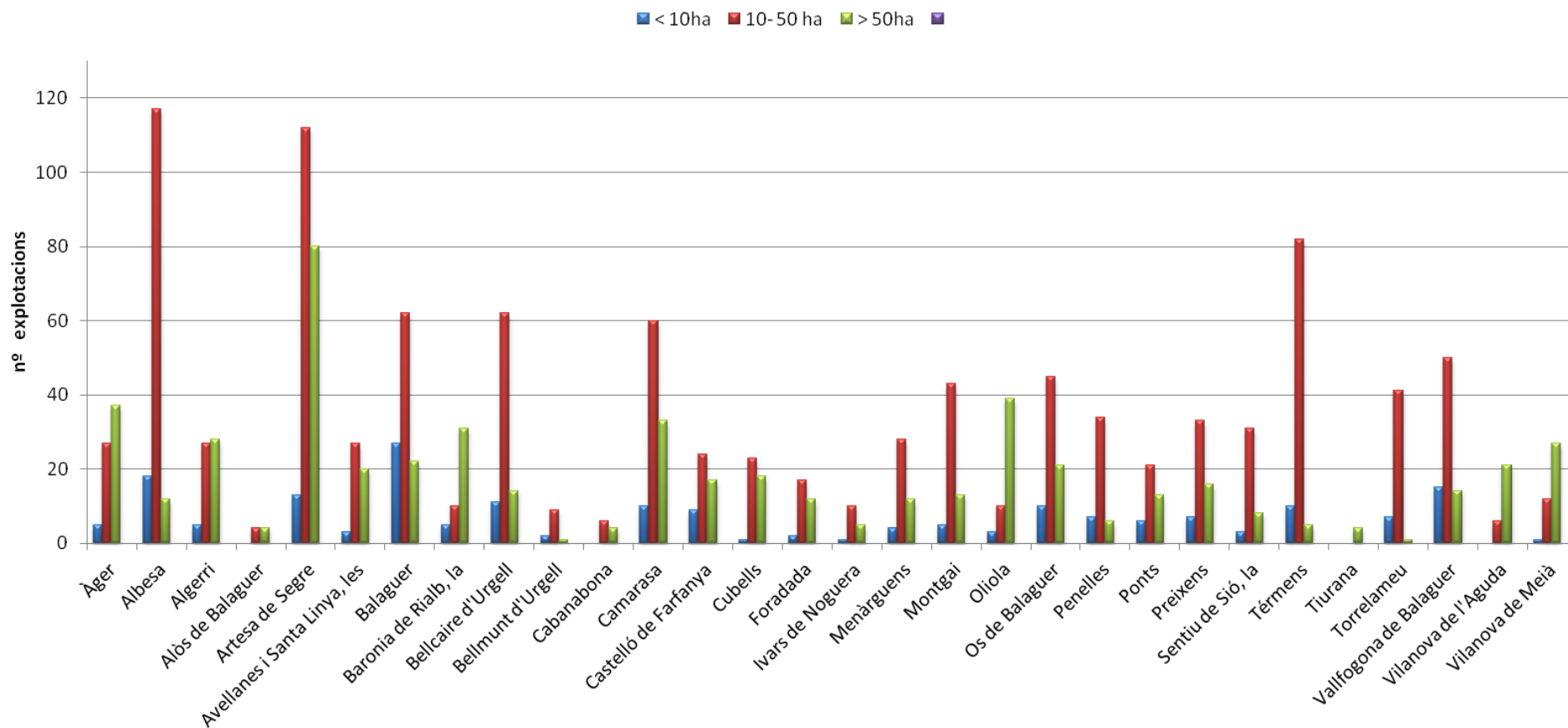
L'olivera esdevé com a conreu destacat en els municipis de la vall de la Noguera Pallaresa i del baix Segre, també és present en municipis aïllats com són Cabanabona, Tiurana i Foradada.

La vinya, en canvi no segueix cap patró clar, està repartida per uns pocs municipis que l'únic tret que tenen en comú és una relativa proximitat a la població de La Sentiu de Sió. Tot i que, en aquest municipi no hi ha una clara tendència per aquest cultiu, és cert que des de fa escassos anys s'hi ubica una petita bodega anomenada Costers del Sió. Destaca també la presència d'aquest conreu en el municipi d'Artesa de Segre –com ara a la vall de Baldomar– on existeixen grans extensions de vinya tot i no sortir representades a la figura degut a la gran superfície municipal dedicada a altres conreus.

4.2.1.2. Distribució de les explotacions segons superfície

A l'hora d'analitzar el sector agrari és important observar la distribució de les explotacions per municipis i el seu repartiment segons el nombre d'hectàrees. En el gràfic de la *figura 12*, es pot observar de forma clara que Artesa de Segre és el municipi amb major nombre d'explotacions, seguit d'Albesa i Balaguer. La superfície d'explotació que més es repeteix és la que s'ha classificat entre deu i cinquanta hectàrees, és a dir de dimensió mitjana. D'altra banda les explotacions de majors dimensions, més de cinquanta hectàrees, es troben als municipis de secà com són Artesa de Segre, Camarasa, Vilanova de Meià, Oliola, Baronia de Rialb i Àger. Balaguer, Artesa de Segre i Albesa també són les que tenen major nombre d'explotacions de petita dimensió (menys de deu hectàrees).

Aquest gràfic permet observar com els municipis del sud de la comarca (Balaguer, Tèrmens, Albesa o Vallfogona de Balaguer), situats a l'àrea de regadiu i amb una dedicació als fruiters de regadiu prou destacable, són els que tenen un major índex d'explotacions petites. Això, contrastat amb la superfície d'aquests, permet obtenir informació del parcel·lari dels dits municipis i entendre que el parcel·lari en aquests municipis és més petit, corresponent a l'antic parcel·lari de regadiu.

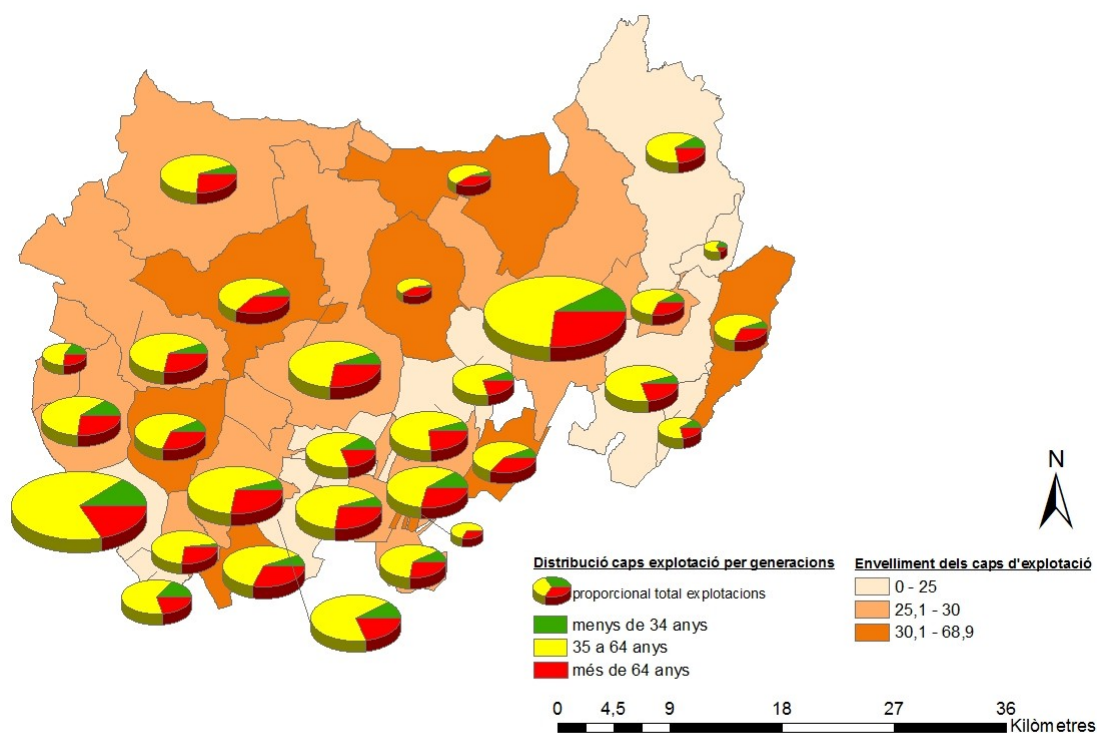
FIGURA 12. (gràfic) Nombre d'explotacions, per municipi, segons superfície

(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)

4.2.1.3. Mà d'obra agrària

A continuació s'analitzaran les edats mitjanes que tenen els diferents caps d'explotació dels municipis de la Noguera. Això permetrà observar en quin estat es troba el sector tot deduint el factor de reemplaçament dels caps d'explotació.

FIGURA 13. (mapa) Edat mitjana dels caps d'explotació pels municipis de la Noguera

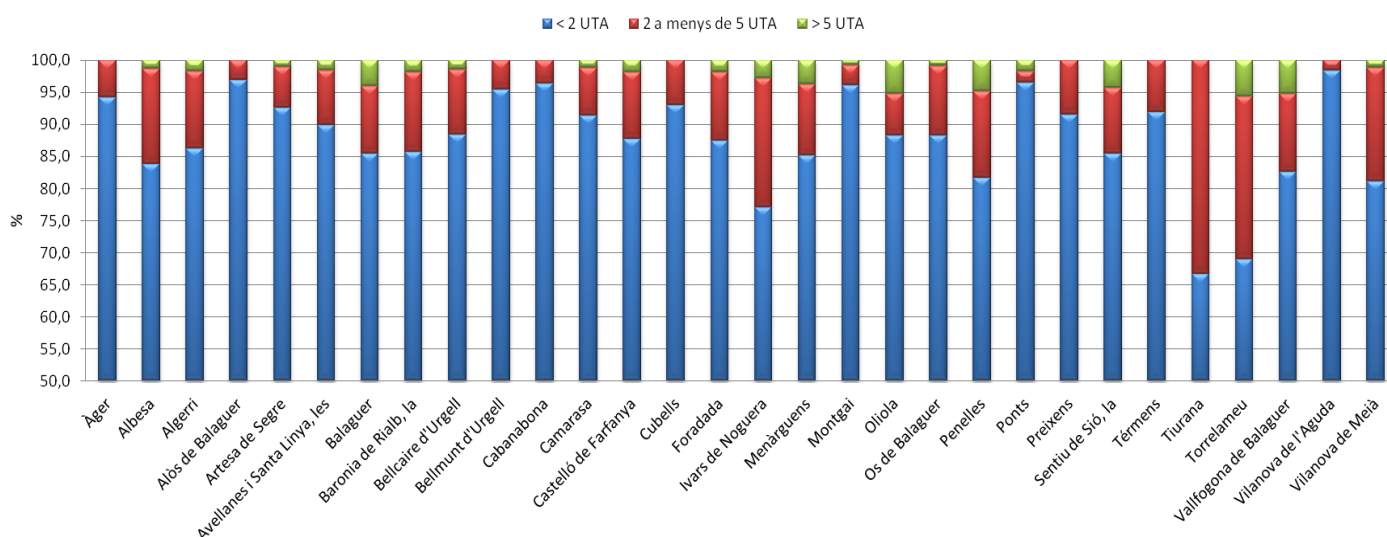
(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)

Atenent al volum de les circumferències hom pot fer-se una idea del nombre d'explotacions, ja que és proporcional a aquesta magnitud. S'ha analitzat l'edat dels caps d'explotació i s'ha dividit en tres grans grups generacionals. D'altra banda el color de cada municipi indica el tant per cent de caps d'explotació que pertanyen al grup de més de seixanta-cinc anys, per tant la intensitat del color del municipi hauria de ser directament proporcional amb la secció vermella del cercle d'aquell mateix municipi.

En el mapa es pot observar com Artesa de Segre i Albosa són els municipis amb major explotacions, seguits de Vallfogona de Balaguer, Camarasa i Balaguer. Pel

que fa a l'edat dels caps d'explotació, predomina a nivell comarcal el grup entre trenta-cinc i seixanta-quatre anys, tot i que podem identificar alguns municipis amb un alt percentatge de població en edat de jubilació que continua sent cap d'explotació. Aquests són: les Avellanes i Santa Linya, Castelló de Farfanya, Alòs de Balaguer i Vilanova de Meià i Vilanova de l'Aguda. Aquest factor ens reflecteix la manca de renovació en el sector, que tant pot ser per causes de rendibilitat en termes agraris i econòmics com per falta de població jove que ocupi el lloc de la més vella (conseqüència de la poca rendibilitat de la terra). Tant per una banda com per l'altra, aquest factor denota un empobriment demogràfic i en el sector agrari d'aquests municipis.

FIGURA 14. (gràfic) Explotacions segons nombre de UTA per municipis de la Noguera

(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)

Finalment s'ha analitzat la distribució municipal de les UTA, per esbrinar quina és la dimensió mitjana, més comuna quant a treballadors, i quins són els municipis que destaquen en aquest aspecte. Això es veu fàcilment en el gràfic de la *figura 15*.

S'observa com les explotacions amb menys de dues unitats de treball anuals són les que predominen, amb molta diferència, en el conjunt de la Noguera. Això ens indica que el sector agrari de la comarca es sosté mitjançant explotacions

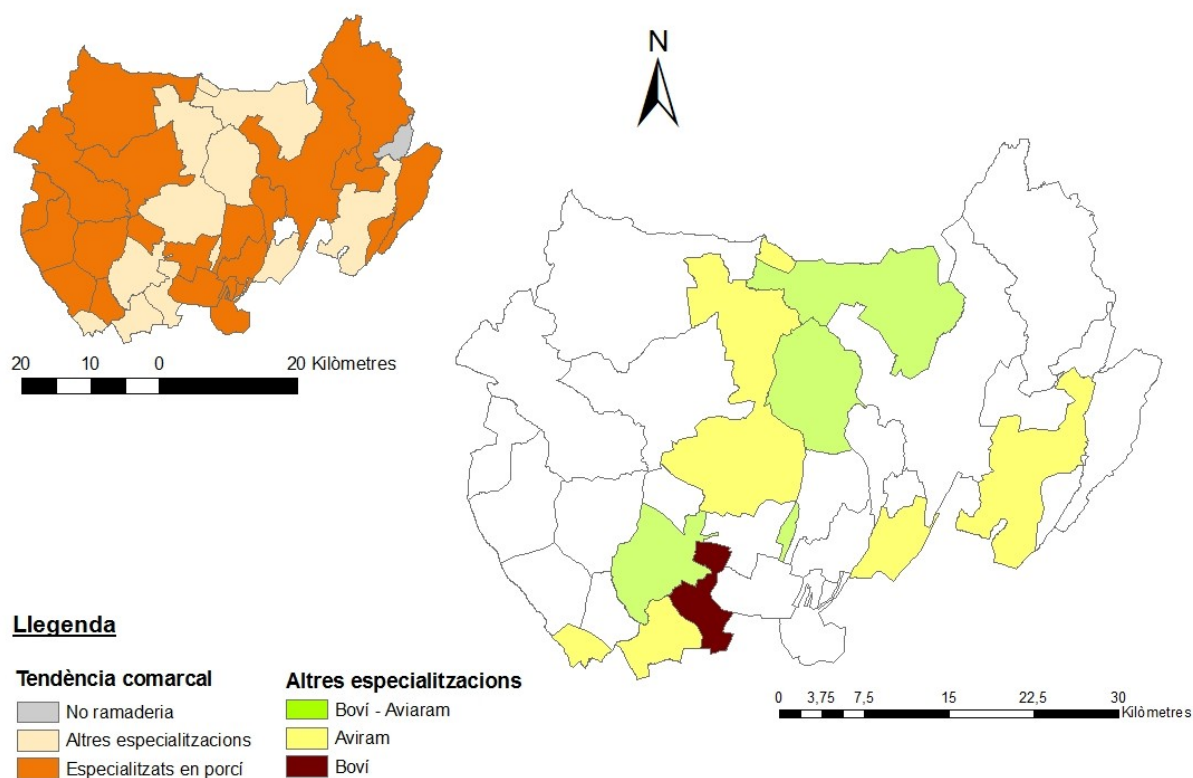
bàsicament familiars que poden tenir algun treballador agregat. Pel que fa a la magnitud d'explotacions treballades entre dues i cinc UTA, hi ha alguns municipis que destaquen per sobre la mitjana, com ara els de Tiurana, Torrelameu, Ivars de Noguera o Vilanova de Meià. Pel que fa a les explotacions de més de cinc UTA tan sols destaquen, i de forma molt minsa, els municipis de regadiu. Aquest fet correspon a que aquest tipus d'explotacions necessiten de major mà d'obra.

Lligat a les UTA, es pot parlar de la dedicació al sector. Depenent de si és una dedicació exclusiva o no, i en cas de que no ho sigui, quant temps s'hi dedica. Podrà fer-se una idea de la rendibilitat d'aquest sector, si és un sector capaç de sostenir les despeses d'una família o pel contrari aquesta família s'ha de buscar ingressos extres.

La informació municipal es troba a l'*annex V*, ara tan sols cal remarcar quina és la tendència comarcal per tal de fer-se una idea. La distribució del temps de dedicació dels caps d'explotació està repartida per extrems, un 42% d'aquests inverteix una dedicació inferior al 25% del temps laborable, mentre que la segona xifra destacada, un 34%, pertany a aquells caps d'explotació que tenen una dedicació absoluta a aquest sector. Així doncs compta amb una repartició dels temps de treball força curiosa, dins aquesta anàlisi també s'ha de tenir en compte el factor que inclou la feina que comporta cada una de les explotacions, ja que hi hauran conreus que precisen de major atenció que d'altres i això comportarà que aquells que les treballin puguin dedicar-se, a la vegada, a altres tasques. No obstant això, és un fet curiós que la repartició sigui tant extrema.

4.2.1.4. Unitats Ramaderes

Cal partir de la base que la Noguera és una comarca que, en termes ramaders, està especialitzada en el sector porcí (78,8%) tal i com es pot observar en la taula de l'*annex VI*. A partir d'aquesta premissa passem a analitzar quins són aquells municipis que surten de la tendència comarcal per tal de detectar municipis especialitzats en altres explotacions ramaderes.

FIGURA 15. (mapa) Especialitzacions ramaderes per municipis de la Noguera

(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)

A través del mapa pot observar-se com la immensa majoria dels municipis de la Noguera estan especialitzats en el sector porcí. Tan sols hi ha un petit grup de municipis que tenen altres especialitzacions, que són els situats a la vall de la Noguera Pallaresa i el baix Segre, incloent-hi també, Preixens i Oliola. A més, fixant-se en el mapa d'especialització concreta per aquests municipis, s'observa el predomini de l'aviram, excepte a Vallfogona de Balaguer que està especialitzada en boví i Balaguer, Alòs de Balaguer i Vilanova de Meià que combinen ambdós especialitzacions.

4.2.1.5. Producció agrícola

La producció del sector agrícola té una traducció immediata en termes financers, això fa que interressi des d'un punt de vista econòmic per tal d'examinar i analitzar el teixit econòmic de la comarca i la repartició de la riquesa.

Pel que fa a la producció agrícola comarcal (*figura 17*), poden distingir-se tres grans grups que reflecteixen aquest paràmetre. Primerament els municipis capdavaners, les explotacions dels quals sumen una xifra superior als vint milions d'euros anuals. Aquests són, per ordre descendent, Artesa de Segre, Oliola, Balaguer, Vallfogona de Balaguer i Algerri. En un segon grup, els situats dins el barem del milió d'euros, hi inclou la gran majoria, i en un tercer grup, inferior al milió, hi ha els municipis més empobrits des d'un punt de vista de rendibilitat econòmica en la producció agrària, Alòs de Balaguer i Àger en són dos exemples.

En el mapa de la *figura 18* es destaquen les classificacions esmentades en el paràgraf anterior, a més, es pot observar per cada un dels municipis quina repartició d'explotacions pertany a cada un dels tres barems de producció. S'ha desglossat el volum d'explotacions segons la seva producció en explotacions que no arriben als cinquanta mil euros, les que estan entre cinquanta mil i cinc-cents mil i les de més de cinc-cents mil euros.

D'aquesta forma, veiem com l'equilibri entre les explotacions amb una producció mitjana i alta és bastant igualat, excepte en alguns municipis en concret on hi ha una clara diferenciació. Alguns d'aquests municipis amb casos particulars són Oliola i Preixens on hi ha la tendència de les explotacions amb majors beneficis. Pel que fa al cas contrari, on hi ha un predomini clar de les explotacions amb una producció mitjana, destaquen els municipis d'Ivars de Noguera, Albesa, Montgai, Menàrguens i Tiurana.

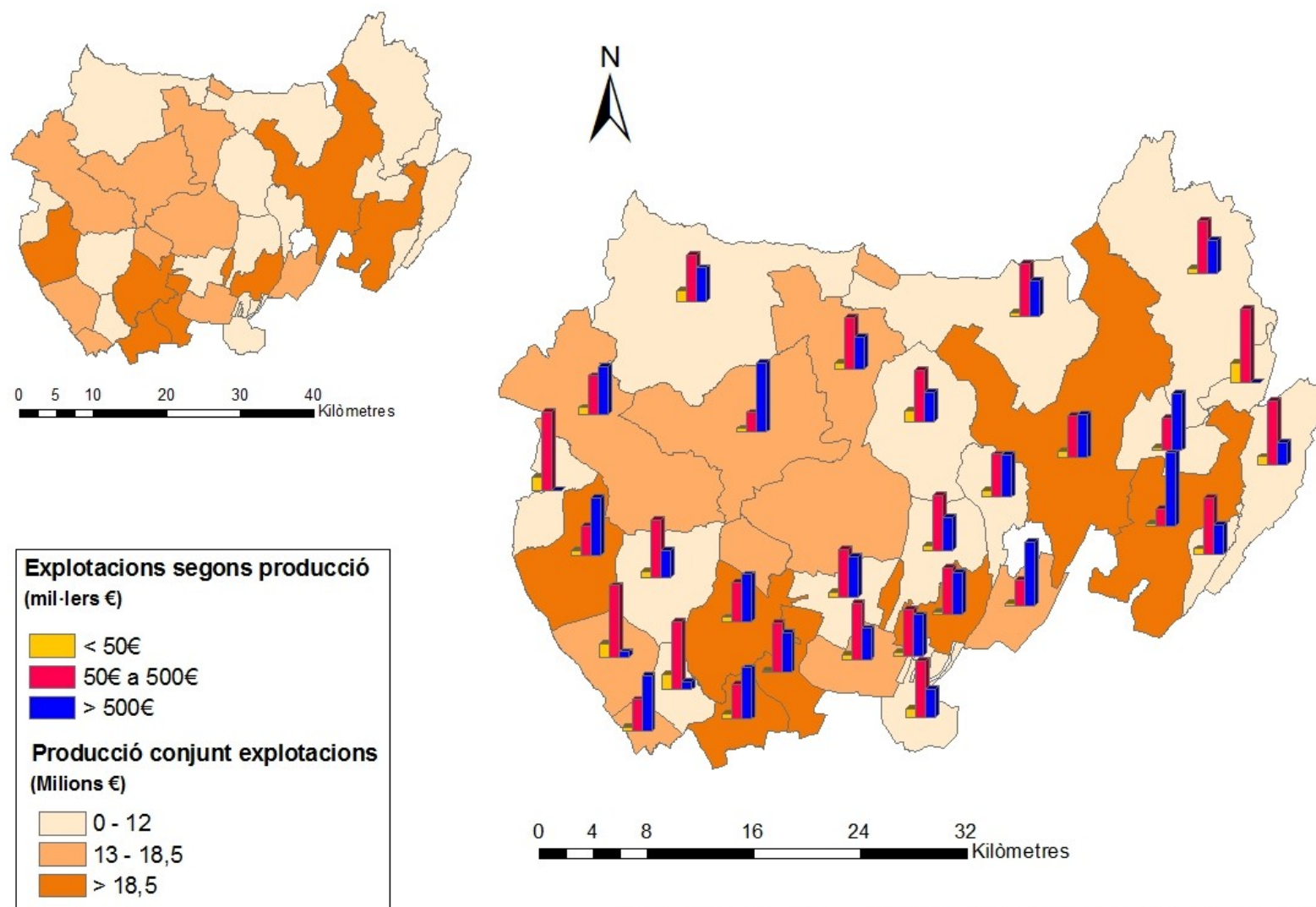
Així doncs, fent una visió general a partir del mapa de la *figura 18*, es pot extreure que la comarca té una distribució econòmica, en quant a producció agrària, força desigual. Encapçalant aquest rànquing hi ha Balaguer i Artesa de Segre -dos dels tres municipis poblats de la comarca- juntament amb Algerri, Térmens, Vallfogona

de Balaguer i també municipis que es troben a la vall del Sió. La resta es troben a uns nivells inferiors de producció, concretament els municipis amb pitjors condicions es troben als extrems nord-oriental i al centre de la comarca.

FIGURA 16. (taula) Producció de les explotacions de la Noguera

<i><u>Municipis</u></i>	<i>Total (M€)</i>	<i>% < 50.000€</i>	<i>% 50.000-500.000€</i>	<i>% >500.000€</i>
<i>Àger</i>	7	12,5	50,6	36,9
<i>Albesa</i>	16	15,4	77,7	6,9
<i>Algerri</i>	20	5,3	32,5	62,2
<i>Alòs de Balaguer</i>	2	12,8	55,6	31,6
<i>Artesa de Segre</i>	36	7,0	45,1	47,8
<i>Avellanes i Santa Linya</i>	19	4,8	21,1	74,1
<i>Balaguer</i>	21	5,0	43,2	51,8
<i>Baronia de Rialb</i>	8	6,8	57,0	36,2
<i>Bellcaire d'Urgell</i>	18	5,8	60,5	33,7
<i>Bellmunt d'Urgell</i>	4	4,5	50,7	44,8
<i>Cabanabona</i>	3	6,7	60,5	32,8
<i>Camarasa</i>	13	7,7	56,8	35,5
<i>Castelló de Farfanya</i>	11	7,6	62,7	29,7
<i>Cubells</i>	12	5,9	58,6	35,5
<i>Foradada</i>	5,3	7,9	46,3	45,9
<i>Ivars de Noguera</i>	2,2	15,1	84,9	0,0
<i>Menàrguens</i>	5,8	16,9	73,5	9,6
<i>Montgai</i>	19,2	3,9	50,8	45,3
<i>Oliola</i>	27,3	2,5	18,2	79,3
<i>Os de Balaguer</i>	12,5	7,5	41,5	51,0
<i>Penelles</i>	8,2	9,3	60,5	30,3
<i>Ponts</i>	11,2	3,2	35,7	61,1
<i>Preixens</i>	18,2	3,7	27,6	68,7
<i>Sentiu de Sió</i>	7,1	5,0	51,5	43,5
<i>Térmens</i>	18,8	6,8	37,3	55,9
<i>Tiurana</i>	0,5	21,2	78,8	0,0
<i>Torrelameu</i>	13,2	5,4	34,7	60,0
<i>Vallfogona de Balaguer</i>	20,6	2,9	53,4	43,7
<i>Vilanova de l'Aguda</i>	6,1	8,2	68,8	23,0
<i>Vilanova de Meià</i>	11,2	4,2	56,9	38,9
<i>Noguera</i>	376	6,2	45,9	47,8
(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)				

FIGURA 17. (mapa) Producció de les explotacions de la Noguera

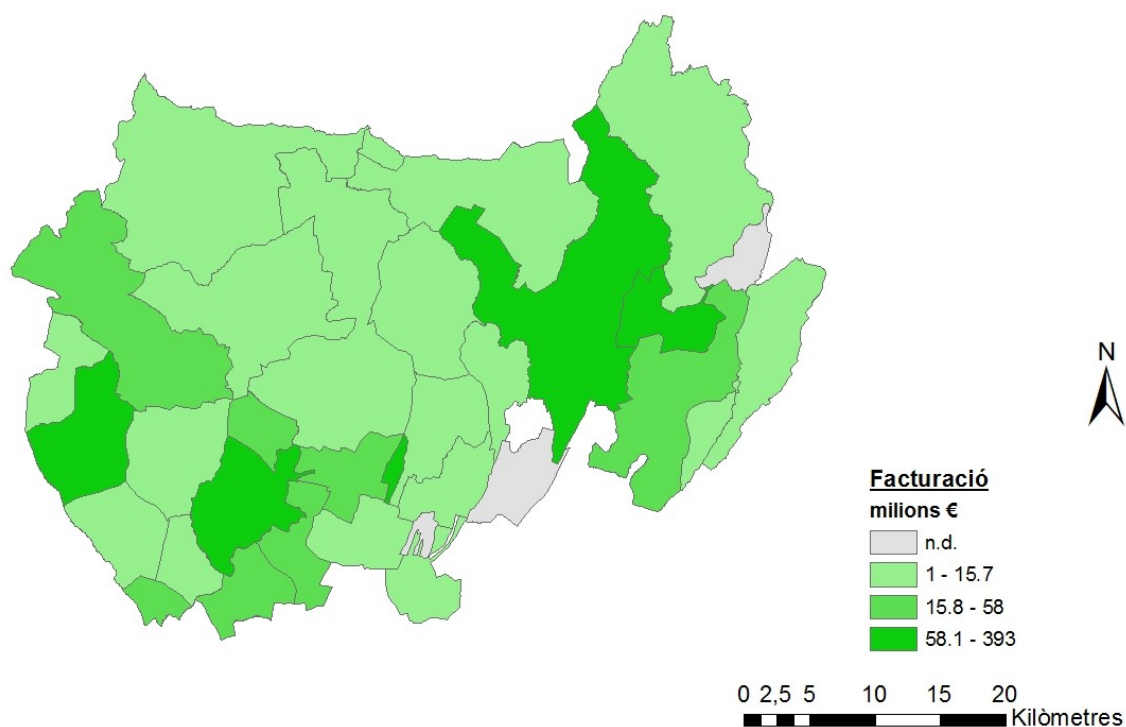
(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)

4.2.2. Xarxa Empresarial

L'altre principal punt a analitzar per tal d'abordar el tema del teixit econòmic de la comarca és examinar detalladament el teixit empresarial del territori. Per tal de fer-ho s'ha utilitzat les dades del SABI (Sistema de Análisis de Balances Ibéricos) i, a partir d'aquesta font s'ha extret tot el volum d'empreses de cada un dels municipis de la Noguera. Aquesta eina ha permès treballar amb detall cada un dels paràmetres que interessin.

Així doncs, havent presentat la metodologia prèviament seguida en aquest cas, es passa a observar els resultats⁹.

FIGURA 18. (mapa) Volum de facturació empresarial per municipis

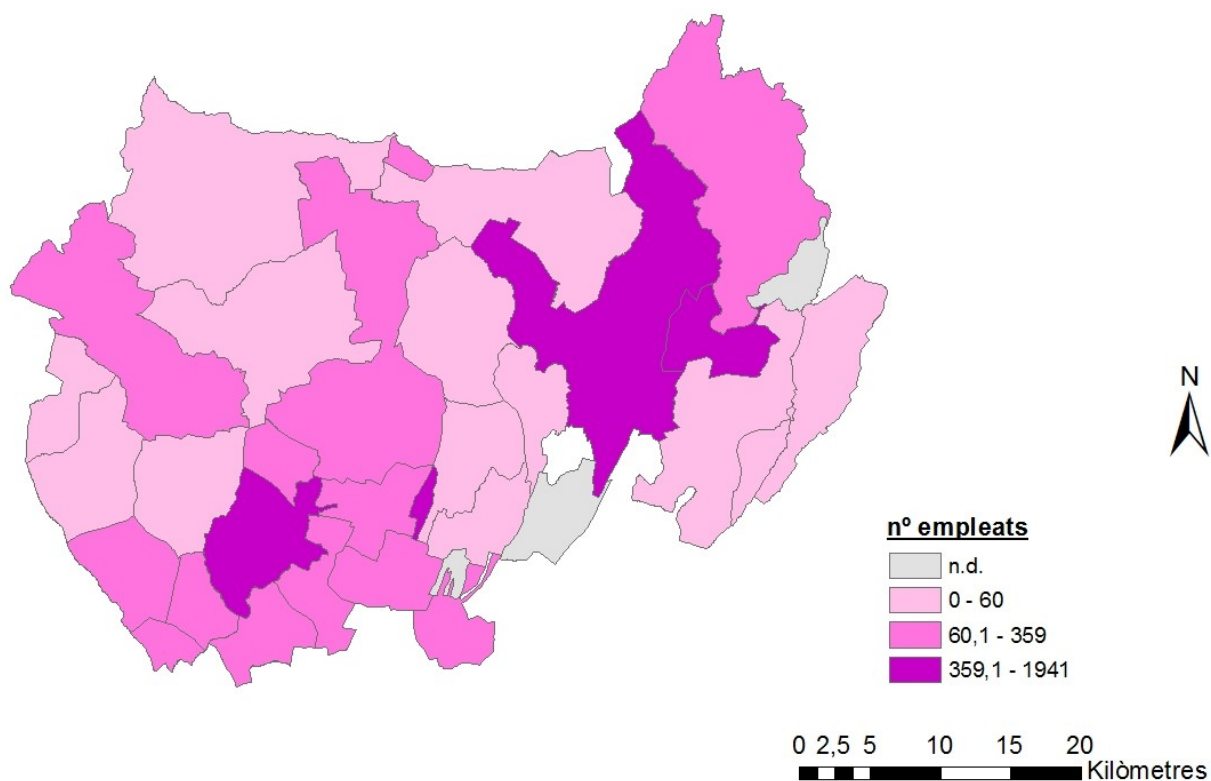
(Elaboració pròpia a partir de les dades del SABI, 2011)

⁹ En l'annex VII podem observar la classificació de les principals 25 empreses de la Noguera pel que fa a facturació.

Es poden observar clarament tres tendències pel que fa al volum de facturació del conjunt d'empreses principals de la Noguera. D'aquesta forma, destaquen quatre municipis principals pel que fa a aquest paràmetre. No obstant això, havent analitzat d'una forma més detallada les dades, es podria dir que tan sols tres són el motor empresarial de la comarca (ja que Algerri només té una empresa que li dóna aquesta alta rendibilitat) Balaguer, Artesa de Segre i Ponts, representen un conjunt d'empreses de diferents sectors que aporten un valor equilibrat al municipi. Posteriorment, quan s'analitzi l'ocupació en nombre d'empleats que se'n deriva d'aquestes dades, es podrà veure amb més claredat el que s'està explicant d'aquest cas concret d'Algerri.

En un segon grup hi ha sobretot els municipis limítrofes amb Balaguer: els municipis d'Os de Balaguer, Vallfogona de Balaguer i la Sentiu de Sió. Val a dir que aquests dos darrers tenen la característica d'aplegar un grup d'empreses que, donada la disputa territorial amb el límit municipal de la capital, n'han sortit beneficiades. El cas de Vallfogona de Balaguer és molt clar ja que un gran nombre d'empreses del polígon industrial de la capital han traslladat la seva ubicació a l'altra banda de la comarcal C-13 (terme municipal de Vallfogona) per raons de preu del sòl. El cas de la Sentiu de Sió és encara més senzill ja que correspon sobretot a una empresa de Balaguer que s'ha traslladat a aquest municipi.

No obstant això, com s'estava dient, la proximitat als municipis capdavaners suposa un avantatge pels municipis afavorits per l'assentament d'empreses, com ara Os de Balaguer en el cas de la capital comarcal i Oliola per la proximitat amb Artesa de Segre i Ponts. El cas de Tèrmens i Torrelameu es pot explicar per la influència amb Lleida que ha facilitat la implantació d'empreses i, fins i tot, polígons industrials per tal d'aprofitar els eixos de comunicació entre la capital de província, Lleida, i la segona ciutat més poblada del territori, Balaguer, a més de tenir una renta geogràfica favorable en estar ubicats relativament pròxims a la A-2.

FIGURA 19. (mapa) Volum d'empleats en empreses per municipis

(Elaboració pròpia a partir de les dades del SABI, 2011)

Si es relaciona el nombre d'empleats en cada municipi, podem observar com encara es destaca més el que s'ha comentat anteriorment. En aquest cas, tan sols destaquen els tres municipis motor i Algerri ja no té una repercussió en aquest àmbit, en canvi sí que surten molt més potenciats els municipis pròxims a la capital de comarca i els que tenen una major influència de Lleida. (*figura 20*).

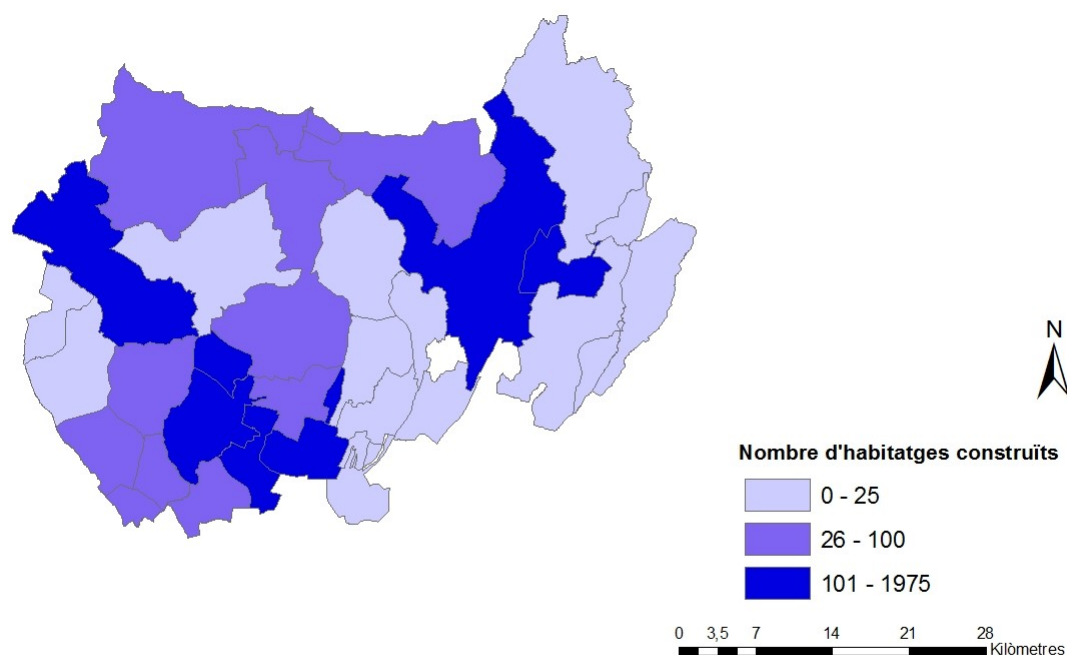
4.2.3. Construcció

Els ritmes de construcció immobiliària són un factor interessant a l'hora d'analitzar un territori, ens poden donar una idea del dinamisme, tant demogràfic com econòmic, dels diferents municipis que formen la Noguera. Ara bé, donada l'actual situació després d'haver sortit d'una "bombolla immobiliària" sense precedents, és possible que aquest paràmetre no tingui la mateixa lògica fidedigna que fa deu anys enrere. No obstant això, segueix sent un factor d'interès per a la present anàlisi comarcal, ja sigui per la raó que sigui, aportarà un plus d'informació que serà útil per aquesta tasca.

4.2.3.1. Metodologia seguida

Com ja s'ha dit, la darrera dècada ha estat un parèntesi històric en la tendència de la construcció. Donada aquesta realitat s'ha optat per recollir les dades d'aquest sector des de l'any 2000 fins al 2012, per tal de veure l'abans i el després d'aquest procés immobiliari. Així doncs, després de treballar el conjunt de dades extraient mitjanes d'habitatges construïts i observant els increments de construcció amb referència a l'any dos mil, abans de que comencés el *boom*, s'ha arribat als següents resultats.

S'observa un primer grup de municipis que encapçalen, amb molta diferència, aquest rànquing del nombre total de construcció de nous habitatges. Aquests són Balaguer, Artesa de Segre i Ponts, no és de sorprendre ja que són els que tenen més població històricament, però dins aquest grup també s'hi troben Vallfogona de Balaguer, Os de Balaguer i Bellcaire d'Urgell i aquests si que responen a aquest moviment, el *boom immobiliari*, que s'ha esmentat. Aquest tres municipis es troben molt pròxims a la capital comarcal i han albergat un volum de població provinents d'aquesta, tot buscant un sòl més assequible per tal de poder viure en cases unifamiliars.

FIGURA 20. (mapa) Habitatges acabats durant el període 2000-2012 als municipis de la Noguera

(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2000-2012)

Si s'observa aquest fenomen amb més detall:

- Vallfogona de Balaguer: aquest municipi té la particularitat de tenir la part nord-oest del seu terme tocant a la ciutat de Balaguer, és per això que en l'anterior apartat on es parlava de la xarxa empresarial també s'ha fet referència a aquesta renta geogràfica. Gràcies a aquest factor es pot parlar de la urbanització Hostal Nou que de fet forma part de la ciutat de Balaguer i també del nucli de La Ràpita, que es troba a un quilòmetre de la capital. En tots dos casos han rebut un important volum de població balaguerina. El nucli urbà de Vallfogona també ha sofert una important ampliació del seu teixit urbà.
- Os de Balaguer: aquest és un cas similar a l'anterior, la diferència està en què el paper clau d'aquest municipi el juga un sol nucli agregat, Gerb. Aquest nucli es situa a escassos tres quilòmetres de Balaguer i durant els darrers anys ha vist multiplicada la seva població així com també la superfície del nucli.

- Bellcaire d'Urgell: aquest municipi, tot i ser el més distanciat dels tres, té la virtut d'estar enmig del pas de l'única carretera en condicions entre Balaguer i Mollerussa, això ha aportat a aquest municipi un punt a favor donada la quantitat de població que utilitza diàriament aquest eix.

Per tal d'observar millor tot això que s'ha comentat, és d'interès que s'observi amb detall el gràfic de l'*annex VIII*, el qual s'ha centrat en la comparació d'aquests principals municipis per tal de poder comparar amb més detall el que s'ha exposat.

Com a darrera observació, cal dir que els altres grups observats a la *figura 21* estan molt per davall del primer grup. S'ha fet aquesta distinció per poder observar el factor d'influència que exerceixen les principals poblacions i com juga un paper primordial el factor proximitat. El cas d'Àger és pot explicar per la influència cap a la conca del Pallars Jussà ja que aquest municipi té una dinàmica més vinculada amb aquesta comarca i la seva proximitat amb Tremp que amb bona part de la Noguera.

Lligat a aquesta idea, tal i com es pot observar al gràfic de l'*annex VIII*¹⁰, aquest conjunt de municipis han tingut una dinàmica immobiliària diferent a la resta de la comarca al llarg de la darrera dècada. Val la pena d'observar les diferents tendències a l'hora de parlar dels ritmes de construcció d'aquests municipis.

Per tal de veure-ho des d'una visió més general i comparar cada un dels municipis per separat, s'ha afegit la taula de l'*annex IX*.

¹⁰ Aquest gràfic s'ha fet a partir de l'increment d'habitatges acabats entre nombre d'habitants de cada any, respecte al 2001. D'aquesta forma es pot observar l'evolució seguida al llarg dels darrers anys tenint en compte el factor densitat. És a dir, observar el nombre d'habitatges acabats en relació al volum de població de cada un dels municipis.

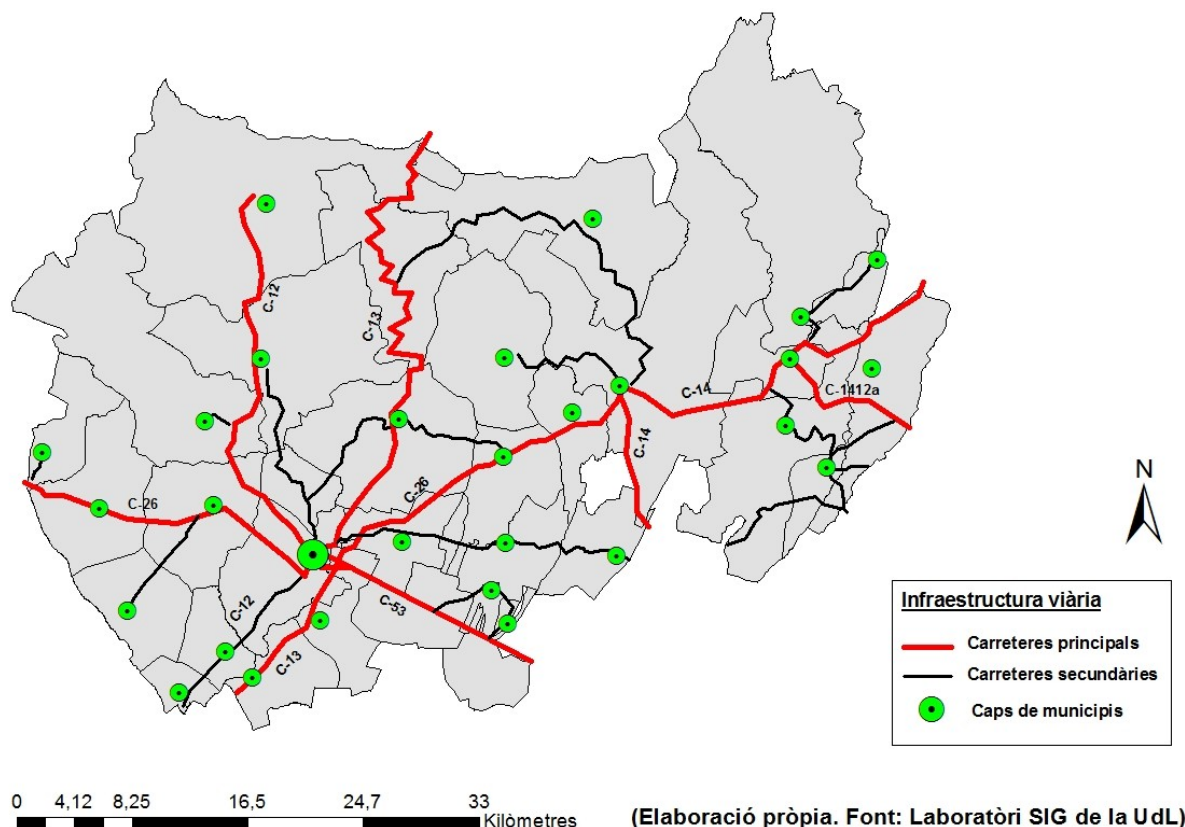
4.3. ANÀLISI DE LES INFRAESTRUCTURES VIÀRIES I TRANSPORT

Aquest apartat consisteix a fer una diagnosi de les xarxes de comunicació principals de la comarca per tal de veure les infraestructures existents i poder analitzar quines són les connexions d'aquesta comarca i com funcionen. A partir d'aquí s'analitzaran també els transports públics que connecten els municipis de la comarca entre ells però també amb les demés zones de la província i del conjunt autonòmic, bàsicament seran línies d'autobusos públics i línia de Renfe.

4.3.1. Xarxa de carreteres

Dins la multitud de la xarxa de carreteres que hi ha dins el territori, tan sols s'han estudiat les dues principals, és a dir, carreteres principals i secundàries. Observant el mapa de la *figura 22* es pot analitzar més fàcilment aquest tema.

FIGURA 21. (mapa) Xarxa de carreteres principals i secundàries de la Noguera

Balaguer exerceix el paper de punt neuràlgic a partir del qual és distribueix una xarxa radial de carreteres principals i secundàries que es distribueixen arreu del territori comarcal. S'observa com la capital capta el pas de dos eixos importants pel que fa al conjunt provincial. Primerament, l'eix que connecta Lleida amb el Pirineu (C-13) i Andorra (C-26 direcció nord-est), en segon lloc i amb una importància més discreta, l'eix que connecta Tàrraga (C-53) amb Alfarràs i la carretera de Viella (C-26 direcció oest) i que arriba fins a la carretera d'Oscà, a Binefar.

L'altre gran punt neuràlgic de la comarca, que a la vegada serveix per explicar el desenvolupament de Ponts i els seus municipis veïns, és la connexió de la C-1412a amb la C-14 que es troba al municipi de Ponts i connecta l'àrea de Barcelona amb els Pirineus i Andorra. Aquest, tot i haver suscitat més d'una polèmica al llarg dels anys, ha estat una font molt important pel desenvolupament d'aquest municipi que s'ha especialitzat en el sector serveis aprofitant aquesta infraestructura que alberga el flux que transita en ambdues direccions. En un segon pla, però, també es pot parlar del punt neuràlgic que exerceix Artesa de Segre tot unint els fluxos provinents d'Agramunt amb els que provenen de Balaguer i Lleida a través d'aquest nus que enllaça la C-26 (Alfarràs-Balaguer-Artesa de Segre) amb la C-14 (Agramunt-Andorra).

Tret d'aquests tres punts importants que s'acaben de comentar, es pot observar com la resta de la comarca queda en un segon pla. Hi ha una clara diferenciació entre aquests tres municipis i els que estan dins aquest radi d'influència i la resta del territori. Tret de la recentment millorada carretera d'Àger, que ha facilitat la comunicació d'aquesta àrea, la resta de carreteres parteixen d'unes condicions poc favorables pel que fa al dinamisme del territori. Tant és així que, pel que fa als municipis del sud de la comarca, es pot diferenciar clarament les dinàmiques de desenvolupament entre els municipis de la C-13 amb els de la C-12. Mentre que els primers gaudeixen d'unes bones condicions pel que fa a la indústria i els serveis (factor que s'ha traduït en la instauració de polígons industrials), els municipis que connecten a través de la C-12 no han tingut aquest desenvolupament i tenen un dinamisme empresarial força precari comparat amb els seus veïns.

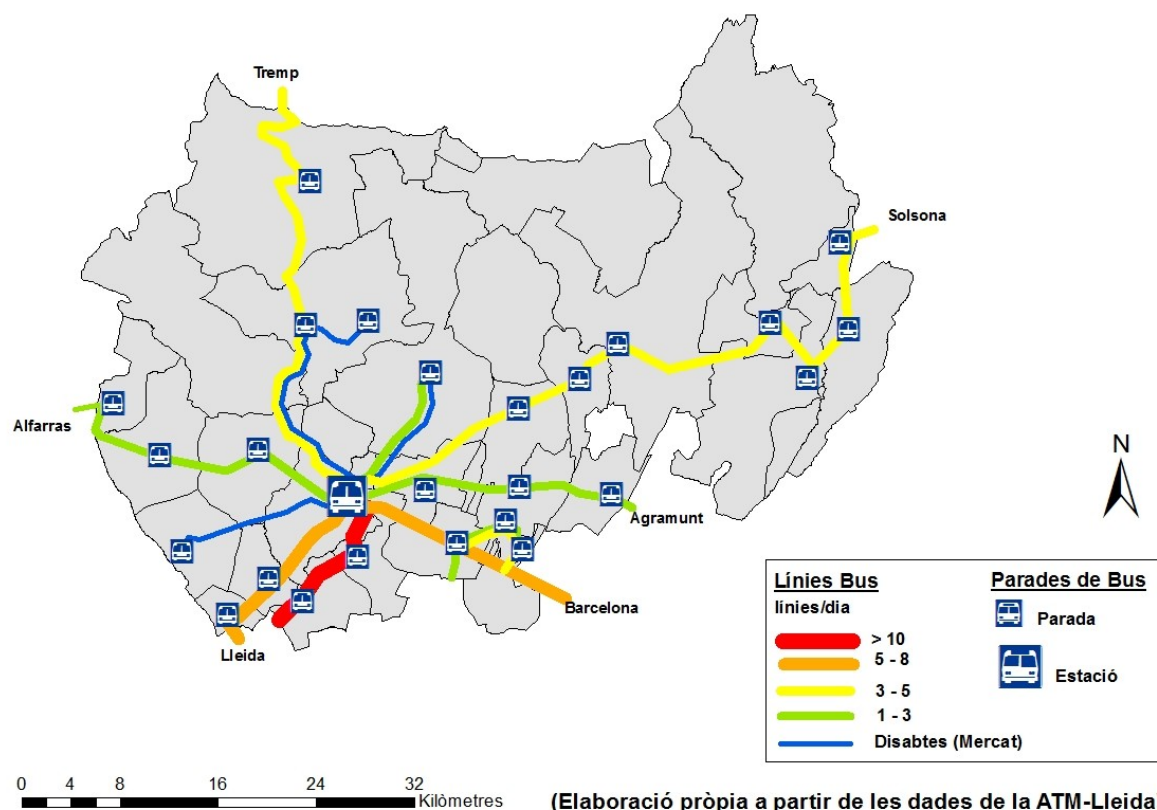
Un altre tema important a l'hora d'abordar l'anàlisi de les comunicacions és la falta d'infraestructures de més alt nivell tals com autovies o autopistes. Tenint en compte les comarques veïnes a la Noguera, resulta que aquesta comarca és la més deficitària pel que fa a infraestructures de nivell nacional i autonòmic. La manca de cap tipus d'autovia que connecti Balaguer amb la resta de l'entramat viari de primer nivell (A2, AP2, A22) ha provocat reiterades reivindicacions dels polítics de la comarca. La connexió a través d'Artesa de Segre i Ponts cap a Andorra justificaria aquesta inversió. No obstant això és una petició que fins al moment no s'ha traduït en realitat i, és un dels majors frens que té aquest territori a l'hora de parlar de dinamisme i desenvolupament socioeconòmic.

4.3.2. Transport públic

Un factor a observar respecte a les comunicacions és el transport públic, ja que representa una opció pels habitants que no disposen, o no volen fer us, d'un vehicle privat. A més, aquest factor ens permet saber quines són les opcions de connexió entre municipis així com també amb la resta del territori. Per tal d'abordar aquest aspecte, caldrà analitzar la xarxa de transport públic i la freqüència que tenen les diferents línies. Així doncs, s'ha desglossat aquest apartat en dos, xarxa d'autobusos i xarxa de trens.

4.3.2.1. Xarxa d'autobusos públics

La Noguera només disposa d'una única estació d'autobusos oficial, que es troba a Balaguer. No obstant això, no hi treballa cap empleat que informi o vengui els tiquets, tan sols hi ha un panel digital informant de les sortides i arribades. La resta de municipis solament tenen parades fixades sense informació visible

FIGURA 22. (mapa) Xarxa d'autobusos segons les línies que passen per la Noguera

Tal i com es representa en el mapa de la *figura 23*, la capital juga una centralitat inqüestionable sobre la resta del territori comarcal. És a partir d'aquesta des d'on surten les diferents línies que es despleguen cap a la resta dels municipis i que connecten amb els municipis situats a les principals carreteres de la comarca, altre cop es pot observar com els municipis que disposen d'aquesta renta geogràfica es veuen afavorits.

Analitzant la freqüència de les línies s'observen dos grups diferenciats. El primer, tot i la gran distància entre elles, engloba les línies que tenen una freqüència mitjana de tres a més de deu parades diàries. Aquestes són les línies que connecten Balaguer amb la resta del conjunt autonòmic i provincial, és dir, la línia cap a Lleida, la de Barcelona i la d'Àger i Solsona.

El segon grup agrupa les línies amb una freqüència tan baixa que les fa ben poc funcionals. Són les línies de menys de tres parades, incloses les que tan sols tenen

servei el dissabte al matí per motiu del mercat setmanal de Balaguer. Aquestes últimes són les que connecten la capital amb Albesa, Camarasa i Vilanova de la Sal. Les que oscil·len entre una i tres parades diàries són les línies que connecten la capital amb Agramunt, Ivars de Noguera i Camarasa. Aquestes tenen la particularitat de ser flexibles en el cas de que és sol·liciti una parada, amb anterioritat, des d'un municipi proper als esmentats.

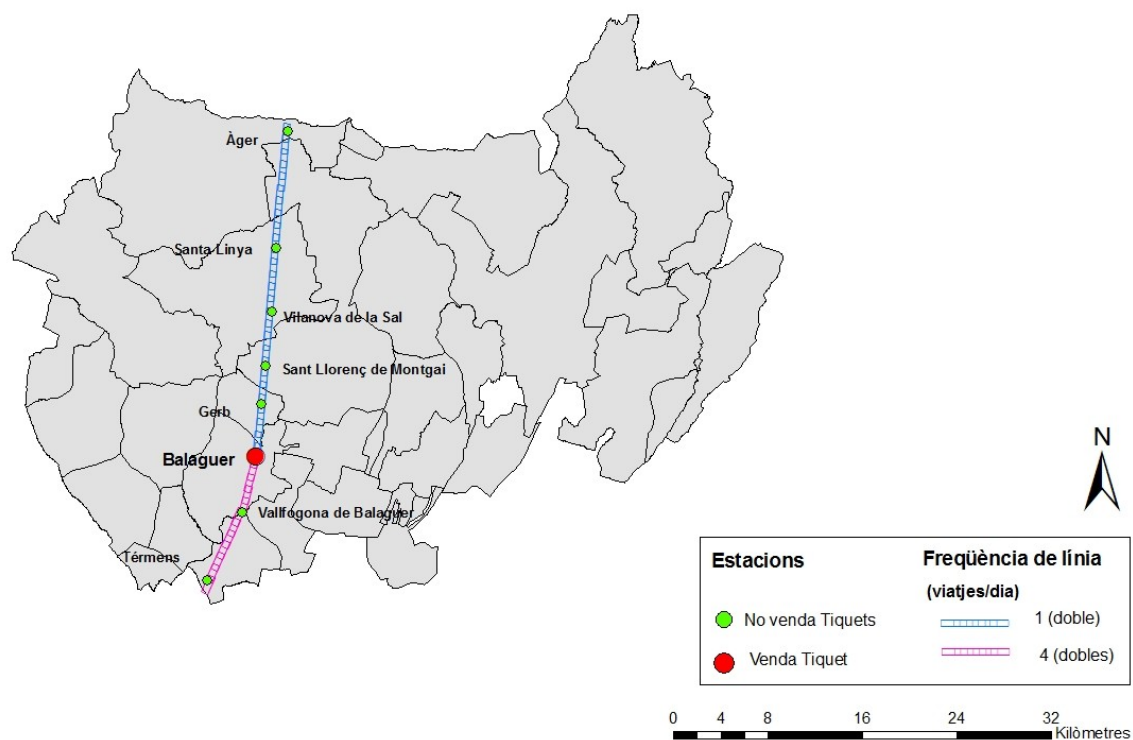
Cal ser conscient que aquesta xarxa viària, ni que sigui precària, és un factor diferenciador entre els diferents municipis. La possibilitat que un municipi estigui diàriament connectat amb Lleida és un avantatge respecte als que no tenen aquesta opció. Només cal pensar, per posar un exemple, en la quantitat d'estudiants que diàriament es desplacen a la capital provincial amb transport públic, i el problema que suposa als estudiants residents d'un municipi sense parada que han de fer front a una despesa major ja sigui en concepte de transport privat o habitatge a Lleida.

4.3.2.2. Transport ferroviari

El transport ferroviari de la Noguera tan sols disposa d'una línia en direcció nord-sud, és tracta de la línia de Lleida - La Pobla, més coneguda com "*Els trens dels Llacs*" donat que durant el seu trajecte voreja diferents embassaments. Si es té en compte la freqüència de pas, que es divideix en dos trams: Lleida-Balaguer, amb quatre combois al dia, i Balaguer-La Pobla amb un sol comboi diari, és pot catalogar aquesta línia com a molt precària.

Observant la *figura 24* es poden identificar els set municipis que gaudeixen d'aquesta línia. Això no obstant, aquesta només és útil en els tres primers municipis Tèrmens, Vallfogona de Balaguer i Balaguer, degut a dues raons que van lligades entre elles. Primerament perquè és on hi ha major freqüència (quatre parades enfront l'única de la resta de municipis) i, en segon lloc perquè a diferència d'aquests tres primers municipis, la resta d'estacions estan a més d'un kilòmetre del centre del poble i apartats de les xarxes de comunicació principals.

FIGURA 23. (mapa) Tram ferroviari de la Noguera (Línia Lleida – La Pobla)

(Elaboració pròpia a partir de les dades de Renfe)

4.4. ANÀLISI DEL PATRIMONI I EL TURISME

Aquest apartat tracta d'abordar l'anàlisi del sector turístic tot observant quin és el conjunt patrimonial de la comarca i quines les infraestructures turístiques per tal de sostenir la dinàmica del sector.

D'entrada però, cal alertar de la dificultat d'obtenir dades turístiques a nivell comarcal i municipal. Existeix un gran buit pel que fa a aquest tema, la qual cosa ja denota una precarietat a l'hora de poder treballar un model de desenvolupament turístic dins el territori de la Noguera que contrasta de forma negativa si es té present el gran potencial que té aquesta comarca.

Així doncs, per tal de poder analitzar aquest sector, s'ha rastrejat un seguit de fonts d'informació variada per tal de poder extreure'n alguna radiografia en clar. Des del Consell Comarcal fins al Atlas del turisme a Catalunya dirigit per López Palomeque. Cal dir que aquest darrer tan sols menciona la Noguera pel que fa fires gastronòmiques i tradicionals, la *Ruta dels Vins DO* i la *Ruta dels Castells* i, per últim, el tram del *Camí de Sant Jaume* que transcorre per la zona sud de la comarca. És una menció molt pobra de l'estens patrimoni que té la Noguera i aquest és, altra vegada, un punt determinant a l'hora d'entendre aquest sector dins el territori com un punt a treballar.

Per tal de fer aquesta diagnosi s'analitzaran els principals elements pertanyents als Béns Culturals d'Interès Nacional (BCINs) que són l'arqueologia i l'arquitectura, així com també s'analitzaran els museus. I en una segona part de la diagnosi es situaran els principals establiments turístics; càmpings, hotels i cases rurals¹¹. Amb aquesta anàlisi es pretén abordar el conjunt patrimonial i turístic de la comarca donada la precària informació que es pot obtenir.

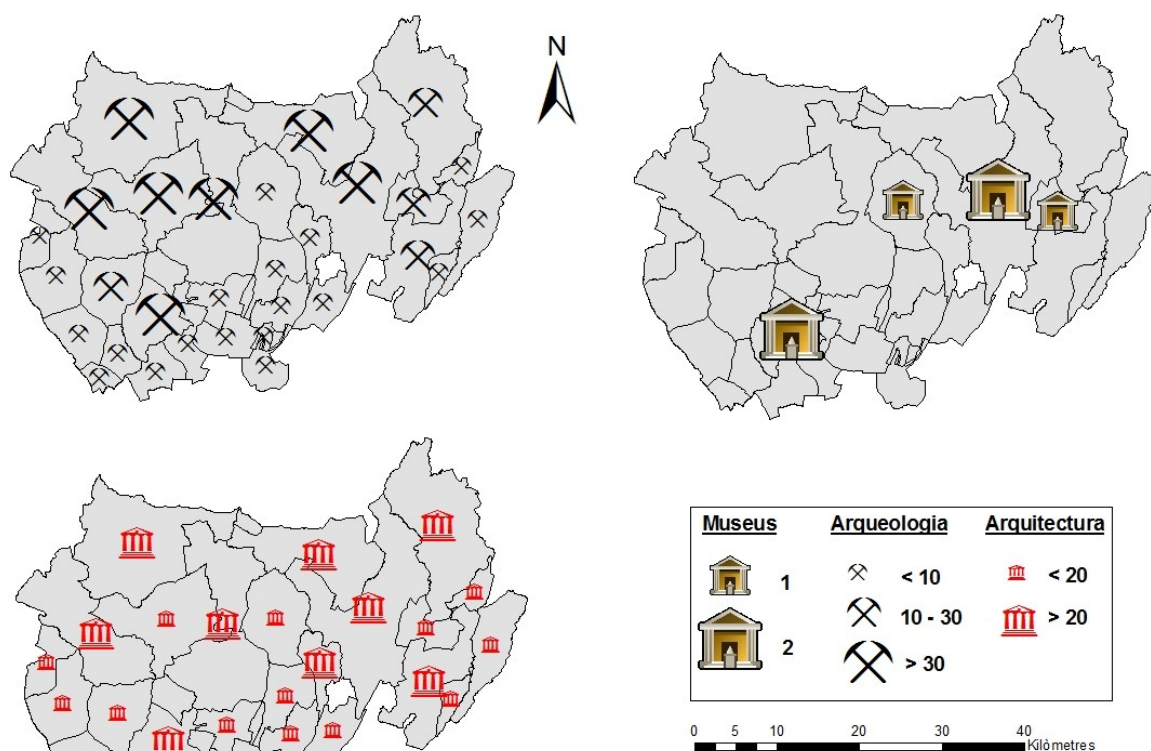
¹¹ Ambdós es poden veure en la taula de l'Annex VI

4.4.1. Patrimoni (BCINs i museus)¹²

Dins aquest apartat s'han escollit els elements principals que defineixen el concepte de Bé Cultural d'Interès Nacional. Aquests són els elements arquitectònics entesos com elements que per la seva història o estil siguin prou significatius per estar dins aquesta categoria. En segon lloc elements arqueològics, amb la mateixa característica i, finalment, els museus.

S'observa com el potencial en elements arquitectònics i arqueològics és molt alt, per contra, la Noguera només compta amb sis museus situats als tres municipis principals i també a Alòs de Balaguer.

FIGURA 24. (mapa) Distribució dels BECINs i museus segons categoria

(Elaboració pròpia a través de les dades de Patrimoni.Gencat i el Consell Comarcal de la Noguera)

¹² Dades extretes del web de la Generalitat *Patrimoni.Gencat* i del Consell Comarcal de la Noguera.
<http://www20.gencat.cat/portal/site/Patrimoni> / <http://www.ccnoguera.cat/noqueraturisme/index.php/museus>

Els museus principals, però, es troben a Balaguer on hi ha el Museu Comarcal amb un seguit d'exposicions fixes com les que fan referència a la història de la ciutat, i una secció reservada a exposicions itinerants on s'hi van tractant diferents temes relacionats amb la ciutat i amb la comarca. L'altre museu de la ciutat ha estat inaugurat recentment, es tracta del Museu de l'Or, aprofitant que el riu Segre porta petites quantitats d'aquest material, s'ha desenvolupat un atractiu entorn aquest fet.

Pel que fa als BCINs, se'n poden destacar alguns com són el Castell de Castelló de Farfanya, la Col·legiata de Sant Pere a Àger, Santa Maria i el Sant Crist a Balaguer, entre molts d'altres. La Noguera també compta amb diverses zones arqueològiques, sense anar més lluny, la ciutat de Balaguer té els seus inicis al Pla d'Almatà on actualment s'estan duent a terme treballs d'investigació de l'antiga ciutat islàmica que data del segle VIII.

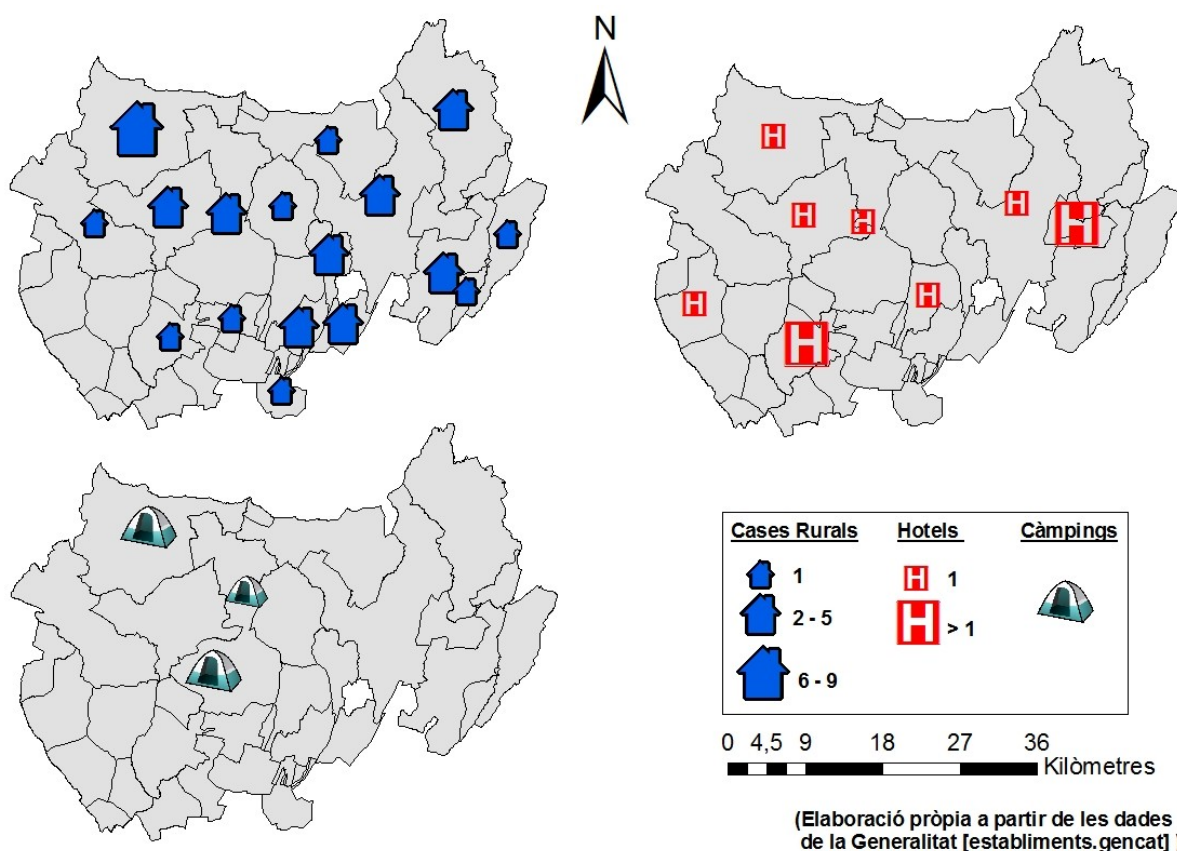
4.4.2. Establiments turístics¹³

En segon lloc cal observar quin seguit d'infraestructures turístiques, en termes d'establiments, té la comarca per tal de donar cabuda al volum de turistes que hi arriben. D'aquesta forma passem a analitzar el nombre d'establiments per municipis, diferenciats en tres categories; càmpings, hotels i hostals, i cases rurals.

La Noguera tan sols té tres càmpings, dos al municipi de Camarasa i l'altre a Àger. Pel que fa als hotels i hostals, la distribució és major. Balaguer amb tres establiments i Ponts amb vuit, encapçalen el rànquing municipal d'establiments d'aquest tipus. Els sis hotels i hostals restants es situen en municipis aïllats sense una lògica clara.

¹³ Obtenció de dades a partir del Idescat i del web de la Generalitat:
<http://establimentsturistics.gencat.cat/rtcwebquies/AppJava/index.jsp>

FIGURA 25. (mapa) Establiments turístics de la Noguera

Per últim, observant el repartiment de cases rurals, aquest tipus d'establiments han tingut un creixement força important en els darrers anys. Gràcies a aquests, molta població rural ha tingut l'opció d'introduir-se en el sector turístic i aconseguir un capital extra gràcies a ajuts i subvencions que ha donat la Generalitat per tal d'impulsar aquest tipus de turisme rural. Cal dir que aquesta tendència ha estat un punt a favor per al dinamisme econòmic i turístic d'alguns municipis empobrits però amb un gran potencial patrimonial i natural.

Un cop vist aquests dos paràmetres turístics, cal dir que recentment, en aquesta comarca, s'ha impulsat el Parc Astronòmic del Montsec situat al municipi d'Àger. Aquesta infraestructura ha impulsat encara més el sector turístic de l'alta Noguera i ha dinamitzat un flux turístic cap a la part més occidental de la comarca que és la, tradicionalment, més pobre.

Pel que fa a paràmetres culturals i d'oci, s'han de destacar les festes majors d'estiu, així com també la Transsegre¹⁴ que capta un volum important de turistes. També cal citar algunes infraestructures com el karting de Menàrguens o el circuit de motocròs de Montgai que ajuden a dinamitzar i potenciar la marca turística i d'oci de la Noguera. Pel que fa a l'oci nocturn, aquest es concentra bàsicament a la capital i dinamitza els pobles més pròxims a aquesta.

¹⁴ Festa que es celebra la segona quinzena de juliol i consisteix en baixar en barca d'autoconstrucció (300) pel riu Segre en dos trams, Camarasa-Sant Llorenç de Montgai el dissabte i Gerb-Balaguer el diumenge. Amb festa i espectacle durant tot el cap de setmana. Capta un volum important de gent d'arreu de Catalunya.

5. INTERPRETACIÓ DELS RESULTATS

Un cop feta la diagnosi de cada un dels apartats tractats, passem a interpretar-la des del global del conjunt de paràmetres de la comarca.

Des del primer apartat on s'ha analitzat la demografia fins el darrer on s'ha observat el sector turístic, s'ha intuït una dinàmica coincident en el transcurs de la diagnosi. Aquesta tendència és la que col·loca al capdavant de la Noguera els municipis de Balaguer, Artesa de Segre i Ponts.

La capital de comarca actua com a centre de serveis i indústria i això és tradueix en avantatges que aprofiten els municipis annexes com Vallfogona de Balaguer i Os de Balaguer o Camarasa. No obstant això, cal tenir en compte que els dos darrers tenen una superfície molt gran i el radi d'influència de la capital solament arriba a les zones més pròximes a aquesta que són, pel que fa al municipi d'Os de Balaguer, Gerb, i en el terme municipal de Camarasa tan sols arriba fins al nucli principal, tot passant per Sant Llorenç de Montgai.

Els altres dos municipis "motors" de la comarca, Artesa de Segre i Ponts, es mouen per una altra dinàmica que té a veure amb el pas de la carretera que connecta l'àrea metropolitana amb els Pirineus i Andorra. Aquest factor ha estat la potencialitat per la qual s'ha desenvolupat un sector serveis i indústria en aquests dos municipis que han permès que aquesta regió de la comarca tingui una importància clau a l'hora d'analitzar els aspectes socioeconòmics.

Així doncs, partint de tres municipis forts dividits en dos grups, pel que fa a importància però també a situació, que han permès el desenvolupament d'un corredor entre ells, tot ajudant a desenvolupar una certa dinàmica en els municipis que s'hi troben units¹⁵. D'altra banda, dins aquest subgrup del que s'està parlant, també s'hi poden afegir els municipis que es troben a la vall del riu Sió¹⁶ ja que gràcies a aquesta condició (afermada pel Canal d'Urgell) poden gaudir d'un nivell agrari digne i, a l'estar

¹⁵ La Sentiu de Sió i Cubells.

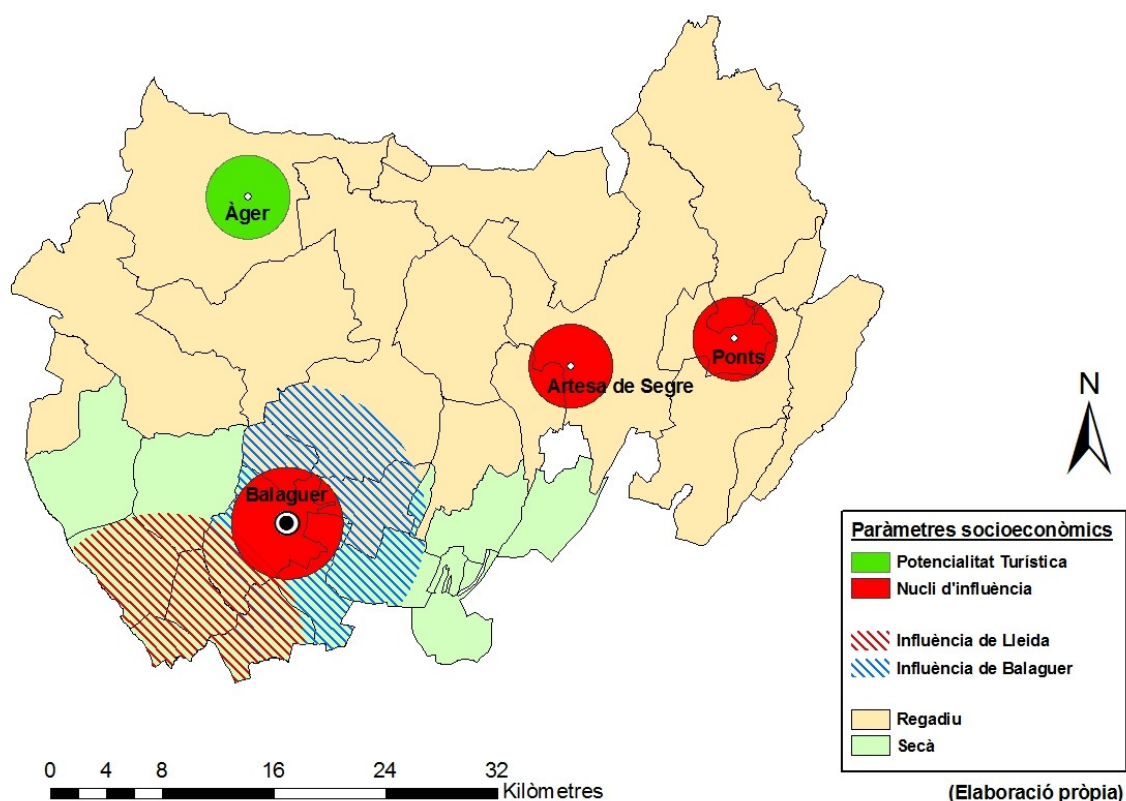
¹⁶ Montgai, Preixens i Bellmunt d'Urgell.

situats en el corredor que connecta Balaguer amb Agramunt, tenen una dinàmica una mica superior a la resta de la comarca. En els municipis amb tendències positives també s'hi troben els del sud de la comarca, donada la renta geogràfica que els posiciona entre Balaguer i Lleida i gaudeixen de la dinàmica influent de la capital provincial.

Per últim, la resta de municipis que no s'han mencionat en els paràgrafs anteriors es troben en una condició força desmillorada pel que fa als paràmetres socioeconòmics que s'han analitzat. Són municipis amb un baix nivell industrial i empresarial que sobreviuen de l'agricultura i on la falta d'oportunitats és tradueix en empobriment demogràfic. Si a més s'hi té en compte que en alguns d'aquests municipis s'hi ha instal·lat un alt percentatge d'immigració que en millors temps, a mitjans de la passada dècada, van trobar-hi feina i van ajudar a desenvolupar la demografia, però que en l'actualitat s'ha convertit en una rivalitat entre els habitants, això contribueix a radiografiar la resta de la comarca com una regió a potenciar de forma directa per frenar el fatídic despoblament que s'hi està ocasionant de forma gradual.

Per tant, fent un croquis de la situació socioeconòmica de la Noguera que resumeixi el conjunt d'anàlisis que s'han fet en l'apartat anterior, s'extreu la síntesi representada en el mapa de la *figura 27*. Una classificació en tres grups dels municipis de la Noguera, en consonància amb el seu nivell econòmic i demogràfic, que revela quins són els municipis a potenciar i a partir de quins es pot extreure un major aprofitament en quant a irradiar influències positives a municipis annexes.

En el mapa pot observar-se com destaquen els tres municipis forts, seguits d'aquests però a gran distància, continuen els municipis esmentats anteriorment amb particularitats referents a la proximitat de la capital, proximitat amb Lleida i vinculats al corredor Balaguer-Artesa de Segre i Balaguer-Agramunt. Dins aquest segon grup també s'hi troben Bellcaire d'Urgell a raó de fer de pont entre Balaguer i Mollerussa, i Àger que es pot explicar donada que la dinàmica del poble d'Àger està més vinculada amb la conca del Pallars Jussà a més del gran potencial turístic, no obstant aquesta tendència es troba solament a Àger i no es transmet al conjunt municipal.

FIGURA 26. (mapa) Croquis síntesi socioeconòmica pels municipis de la Noguera

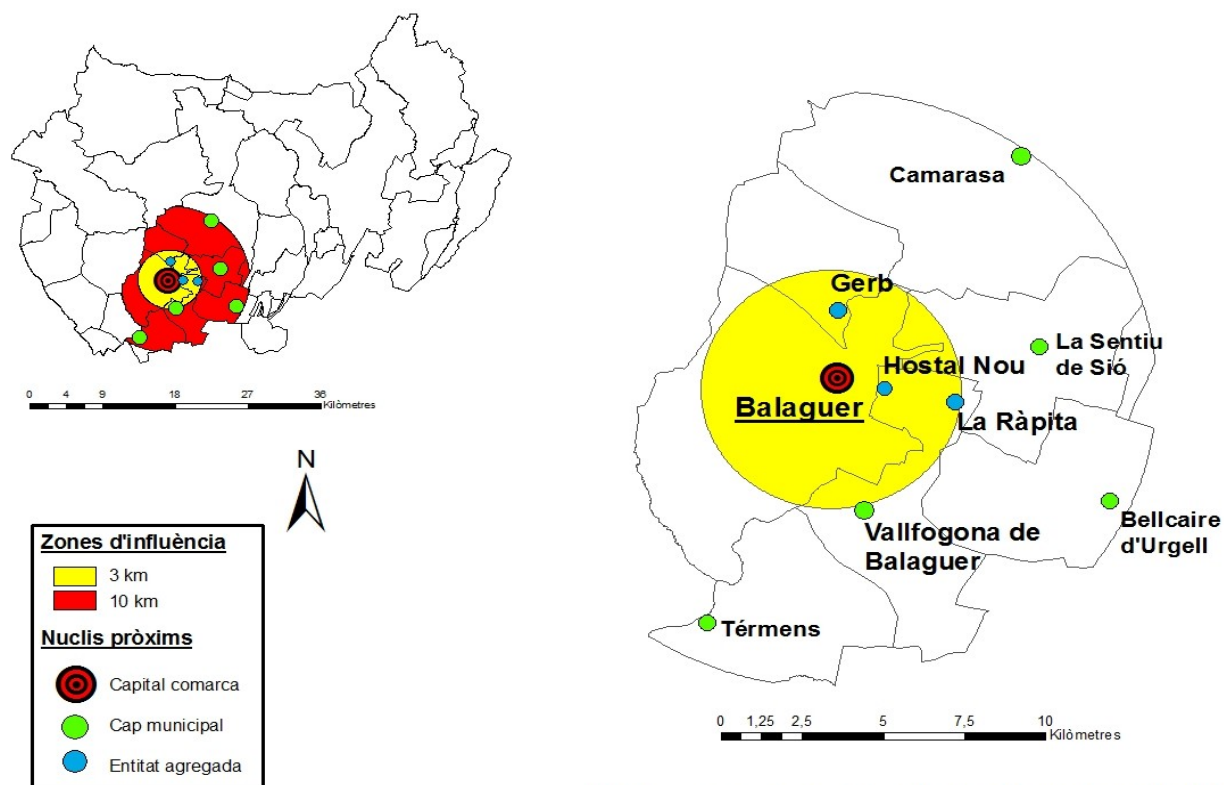
En el darrer grup és troben aquells municipis que tenen les pitjors condicions socioeconòmiques, en aquest punt s'ha treballat per tal de representar els casos particulars de Camarasa i Os de Balaguer on les tendències positives tan sols es donen al sud del terme i no pas al conjunt d'aquest, d'igual manera s'ha representat la particularitat d'Àger. Tal i com es pot observar aquests representen gran part del conjunt de la comarca.

Aquest mapa permet fer-se capaç d'observar la gran diferència que hi ha entre els diferents municipis. Tal i com deia Romà Pujades, i enllaçant novament amb el seu article, els municipis de Balaguer, Artesa de Segre i Ponts tenen un paper clau dins la comarca, en un segon lloc queden els municipis amb dinàmiques induïdes per Lleida i Balaguer (especial esmena en el proper paràgraf), i per últim resten els demés municipis on la empobrida demografia és el reflex del poc dinamisme econòmic.

Dins aquest segon grup on es parla dels municipis on hi ha una forta influència, tant de Lleida com de Balaguer, convé fer especial atenció al fenomen que es desenvolupa el radi de proximitat al nucli de Balaguer. És una característica especial ja que la capital comarca es situa al nord-est del seu municipi, de tal forma que en un radi de menys de tres quilòmetres esta connectada amb Gerb, Vallfogona de Balaguer i la Ràpita. Això provoca un flux de moviment de població força important ja que les relacions entre aquests han arribat a ser tant destacades que fins i tot podríem parlar que actuen com a barris agregats a Balaguer. En una segona anella de connexió que abasta fins a uns deu quilòmetres, també s'hi poden afegir els municipis de Bellcaire d'Urgell, la Sentiu de Sió i Camarasa, sempre en la mateixa direcció nord-est.

Dins aquesta lògica esmentada, es pot parlar de certes interaccions econòmiques que s'agrupen al llarg dels municipis citats. Les dinàmiques econòmiques, en quan a indústria i a serveis, més potents de la comarca s'agrupen en aquesta petita zona descrita, de tal forma que es podria definir, salvant l'enorme distància i com a fet anecdòtic, com la petita “blue banana” de la Noguera.

FIGURA 27. (mapa) Area d'influència de Balaguer

(Elaboració pròpia. Font: Laboratori SIG de la UdL)

6. DAFO

Aquest anàlisi consisteix en un resum sintètic del conjunt de fortaleeses i debilitats que se'n poden extreure de la diagnosi anterior. A partir de la classificació d'aquestes, caldrà observar si se'n poden derivar factors positius, que es batejaren com *oportunitats* o si cal fer-ne un ús acurat donat que una mala gestió pot convertir-les en *amenaces*.

Així doncs és una classificació sintètica, de la interpretació dels resultats de la diagnosi, que obliga a obtenir els punts forts i els punts dèbils del conjunt de paràmetres analitzats per poder interpretar quines seran les possibles sortides per tal d'encarar una línia positiva de cara al desenvolupament del territori tractat.

Observant la *figura 29*, que interpreta el DAFO de forma esquemàtica, es consideren les Debilitats (1er quadrant) i les Fortaleeses (3er quadrant), d'aquestes se'n poden derivar les Oportunitats (4rt quadrant) i les Amenaces (2n quadrant) depenent de la gestió que se'n faci. Interpretació d'aquestes classificacions:

FIGURA 28. (anàlisi) DAFO

<p>DEBILITATS</p> <ul style="list-style-type: none"> * Empobriment demogràfic <ul style="list-style-type: none"> - Envelliment - Baixa densitat - Moviment natura - Creixement vegetatiu Xarxa econòmica concentrada a Balaguer i voltants Xarxa comunicacions pobra i mal articulada * Majoria municipis amb agricultura de secà * Poca activitat turística * Alts percentatges d'immigració estrangera recent en municipis petits * Concentració dels serveis Producció agrària dispersa * Indústria de transformació ramadera inexistent 	<p>AMENACES</p> <ul style="list-style-type: none"> * Despoblament i escàs desenvolupament dels municipis petits * Competència pels llocs de treball i conseqüències socials * Desequilibri econòmic territorial * Possible complicació i/o empobriment del sector agrari * Susceptibilitat de factors externs * Despeses i limitacions administratives
<p>FORTALESES</p> <ul style="list-style-type: none"> * Potencial natural i patrimonial + Atractiu geològic i natural * Municipis amb un extens territori * Potent sector de Cases Rurals * Línia ferroviària que connecta el Pirineu amb Lleida Municipis regadiu (+Infraestructures; Canal Algerri-Balaguer, Canal Urgell) Productes de primera qualitat (oli, mel, pastisseria) * Explotacions agràries familiars (<2 UTA) autosuficients * Especialització potent ramadera 	<p>OPORTUNITATS</p> <ul style="list-style-type: none"> * Turisme rural i de relaxació * ZEPA (Xarxa Natura 2000) * Potenciar creixement demogràfic * Potencial turístic * Desenvolupar activitat turística * Dinamitzar l'activitat econòmica local * Col·laboració i creació d'una Marca pròpia

Debilitats¹⁷

Com a debilitats s'ha destacat l'**empobriment demogràfic** i la **demografia dispersa**, un seguit de paràmetres (fort envelliment, baixa densitat, creixement vegetatiu negatiu...) denoten una precarietat demogràfica que amenaça en forma de **despoblament i escàs desenvolupament dels municipis més petits** que perillen quant a qualitat de vida i possibilitats de subsistència, d'altra banda aquest factor pot ser una oportunitat des d'un punt de vista turístic ja que aporta una tranquil·litat i una aproximació a la natura que poden ser aprofitades com una **potencialitat per al turisme rural**.

La **xarxa econòmica i de serveis** que es troba **massa concentrada** en la capital i en els municipis de la seva influència, així com també una **xarxa de comunicacions empobrida i mal articulada**, fa que el dinamisme econòmic de la comarca és vegi molt limitat. Aquest factor aproxima, altrament, a l'**amença de despoblament** així com també ho fa l'alt percentatge de **municipis amb agricultura de secà** que veuen **limitada la seva** possibilitat de **rendibilitat agrària** en comparació amb els de regadiu. Aquest darrer punt però, permet parlar d'una possible oportunitat tot aprofitant les polítiques agràries que han estat presents fins al moment. Una possible sortida per aquests municipis, tenint en compte les condicions naturals que té la comarca, és la de considerar les diferents opcions que permet la **infraestructura de la Xarxa Natura 2000**, tant a nivell de ZEPAs com altres, tot valorant si pot representar una millora pel sector.

La **poca activitat turística** que s'ha desenvolupat a la comarca és també un factor de debilitat. Aquest però, té una fàcil transformació en oportunitat ja que la poca explotació d'aquest sector, combinada amb la **gran potencialitat turística** que té la Noguera, fan d'aquesta debilitat una gran oportunitat.

L'**alt percentatge d'immigrants estrangers recents en els municipis més petits** fa que puguin sorgir l'amença dels problemes de **competitivitat a l'hora de trobar treball** i això desencadeni unes conseqüències socials. Així doncs, aquesta debilitat

¹⁷ Els colors amb què estan marcades algunes paraules s'identifiquen amb les **debilitats**, **amenaces**, **fortaleses** i **oportunitats** del quadre anterior (figura 28).

és un factor que s'ha de tenir en compte a l'hora de gestionar-lo i buscar la forma que puguin sorgir oportunitats reconduïdes en termes de **potencial demogràfic**.

Per últim, una **producció agrària dispersa** i la **manca d'indústries dedicades a la transformació ramadera** fan d'aquest sector una debilitat que gestionada amb cura pot esdevenir una oportunitat; per exemple, la **creació d'una marca pròpia de qualitat** que vingui acompanyada de la introducció de la **indústria dedicada a la transformació dels productes ramaders**. No obstant això, s'ha d'anar amb cura de no traspasar la línia que pot convertir aquestes debilitats en amenaces, ja que aquesta especialització ramadera també pot induir a ser sensible a algun factor extern que, donada la susceptibilitat de l'especialització única, pot arribar a arruïnar el sector.

Fortaleses

Tant el fet de tractar-se de **municipis amb un extens territori** com l'**atractiu geològic** que contenen aporten a la comarca amb un gran **potencial natural i patrimonial**. Aquesta és una fortalesa que s'ha de tenir molt en compte a l'hora de gestionar aquests paràmetres i fer-ne oportunitats. Aquestes han d'estar vinculades amb la **potencialitat del turisme** en la comarca. A més, lligant amb aquestes fortaleses, cal esmentar també el pes que han pres darrerament les iniciatives particulars en apostar pel **sector de les Cases Rurals**, cal abordar aquesta fortalesa com una oportunitat de **desenvolupament per aquells municipis que tenen més dificultats** per destacar en altres aspectes. Això no obstant, la fortalesa de tenir una extensa superfície també duu de la mà una amenaça en quant a **despeses administratives** a l'hora de no veure's limitat per gestionar aquest territori.

Lligat a aquest seguit de fortaleses de caire més turístic, cal destacar l'oportunitat que representa el fet de comptar amb una **línia ferroviària que connecta el Pirineu amb Lleida** tot travessant la comarca de nord a sud per un indret molt ric en natura i **potencial turístic**.

Passant a una altra interpretació de la comarca, cal esmentar que el sector agrari i ramader també té el seu seguit de fortaleeses. Aquestes són el conjunt de **municipis de regadiu** que han estat potenciats per la proximitat amb les valls fluvials però també amb les noves infraestructures de regadiu. També destaca com a fortaleesa els **productes de primera qualitat** com són l'oli, la mel i els productes de pastisseria amb renom d'alguns municipis. Són fortaleeses que permeten destacar els municipis que les gaudeixen dins el conjunt comarcal i que poden evolucionar en oportunitats de desenvolupament si es saben gestionar.

D'altra banda cal destacar que, tot i que en un primer moment no ho pugui semblar, el fet de que hi hagi un **gran nombre d'explotacions amb menys de dues UTA** permet que hi hagin oportunitats de **subsistència de la població rural**. Això no obstant, la població que gaudeix d'aquestes oportunitats també es pot veure **amenaçada per possibles circumstàncies que desencadenin un empobriment** del sector agrari en aquests indrets més rurals sense unes tendències, en gestió agrària, clares.

7. ESTRATÈGIES.

Línies generals:

- Equilibri territorial
- Dinamització econòmica territorial
- Medi ambient i Turisme
- Qualitat de vida

7.1. Equilibri territorial¹⁸

Idees claus:

1. Existeix una gran dispersió quant a població en el conjunt comarcal, concentrant-se aquesta en els tres municipis principals: Balaguer, Artesa de Segre i Ponts, i la resta del territori pateix una constant amenaça de despoblació en termes de baixa densitat, elevat índex d'envelliment i creixement vegetatiu negatiu. És necessària una dinamització positiva d'aquesta tendència per tal d'invertir-la en aquells municipis amb pitjors condicions tot treballant per oferir oportunitats en aquests indrets.
2. En la majoria dels municipis aïllats tant sols existeix el sector agrari i un mínim del secundari i terciari. Aquests estan representats per petites indústries o tallers de caràcter familiar, recentment també han sorgit petits negocis en el sector turístic tot adequant cases de pagès en cases rurals. Així doncs, tant sols existeixen petits exemples d'oportunitats municipals protagonitzades per emprenedors locals que intenten sobreviure en aquestes regions menys

¹⁸ PALACIO i VILLACAMPA, Gabriel (2007). *Pla Territorial Parcial de Ponent (Terres de Lleida)*. Barcelona: Tallers Gràfics Soler, S.A..

afavorides. Cal una intervenció de caràcter administratiu per recolzar aquestes dinàmiques emprenedores i permetre una variabilitat de recursos que es traduiran en oportunitats i dinàmiques demogràfiques positives.

3. La xarxa de carreteres actuals actua de forma desigual en els diferents municipis, existeix una gran dicotomia entre les oportunitats dels diversos municipis. D'aquesta forma els que gaudeixen d'una renta geogràfica que els posiciona en les immediateses d'una infraestructura viària potent, juguen amb avantatge respecte als que estan més aïllats. Això no tant sols comporta unes dinàmiques econòmiques dispars, sinó que a més juga un paper clau a l'hora de fixar una residència en un municipi amb un desavantatge quant a connexions com el que sofreixen la immensa majoria dels municipis del territori. Un factor que repercuteix directament en la dinàmica demogràfica.

Estratègia bàsica:

Potenciar els municipis amb menys oportunitats per tal de millorar les seves condicions i fer-los més atractius a l'hora de residir-hi, desvinculant-los de les tendències negatives i aportant un conjunt de valors afegits que facin d'aquests un paper clau dins el conjunt de la comarca. Això s'ha de fer mitjançant la creació de nous llocs de treball que permetin garantir la permanència i nova captació de població activa que freni l'envelliment de la mitjana d'edat i actiu com a motor demogràfic en aquests municipis.

Línies d'actuació:

- Potenciar les oportunitats, creant llocs de treball, per tal de dinamitzar les economies municipals.

- Reforçar el sector agrícola fixant uns objectius comuns que permetin treballar amb cooperació per tal d'arribar a unes produccions que permetin unes certes competitivitats dins el mercat.
- Fixar-se en les condicions particulars dels municipis i els seus entorns per tal de trobar potencialitats en quant a activitats específiques i crear-ne de noves (escalada, parapent, aquàtiques...)*.

* Exemple d'actuació estratègica:

Donada la gran extensió de què gaudeix la comarca i tenint en compte el potencial natural i paisatgístic, cal trobar sortides alternatives per al desenvolupament dels municipis que es troben situats en aquestes zones. Això s'ha de fer mitjançant el treball dirigit cap a buscar activitats concretes que donin un valor específic dins el conjunt. Exemples com potenciar rutes d'escalada i crear-ne de noves en la gran quantitat de parets que es troben a la zona, o potenciar el parapent que ja gaudeix d'un renom internacional gràcies a les escoles d'aquest esport situades a Àger. També cal tindre en compte les oportunitats que permeten el conjunt d'infraestructures hidrològiques tals com els rius i pantans despleats en la zona, d'aquests se'n poden extreure idees que permetin potenciar un conjunt d'activitats aquàtiques (sempre dins la legislació vigent).

En resum, potenciar activitats específiques que permetin desenvolupar aquests municipis amb menys dinamisme econòmic per tal de crear atractius que obrin la possibilitat d'invertir aquestes tendències econòmiques i per tant, també, demogràfiques.

7.2. Dinamització econòmica territorial

Idees claus:

1. La xarxa empresarial de la Noguera és concentra a la capital, tot deixant en un segon pla els nuclis d'Artesa de Segre i Ponts, i en un tercer pla molt més distanciat a la resta dels municipis. Tant sols se'n salva el municipi de Vallfogona de Balaguer que, gràcies a la característica particular de que el seu terme limiti amb el nucli de la capital comarcal, li dóna un avantatge claríssim pel que fa a la instauració d'empreses i indústries. Fa falta una empenta en aquest aspecte que permeti ampliar les oportunitats de la resta de municipis.
2. Balaguer, en els darrers temps, amb el tancament de la paperera INPACSA, ha perdut importància quant a jugar un paper clau dins el marc econòmic provincial. Aquell moment va significar un abans i un després en la seva dinàmica econòmica i demogràfica, en passar de ser una ciutat amb una certa potència industrial a esdevenir una ciutat dormitori. Cal prendre mesures per revitalitzar el paper de la capital i retrobar el seu lloc dins el conjunt territorial, el qual encara no ha perdut demogràficament. Aquest factor significaria una revitalització de tots els municipis de l'entorn i un naixement quant a oportunitats.
3. Els municipis de Artesa de Segre i Ponts també juguen un paper clau dins la dinàmica econòmica de la comarca i potencien el corredor entre aquests i la capital de comarca. Això no obstant, aquests també tenen una àrea d'influència que abasta municipis de les comarques veïnes tals com la Segarra, Solsona i el sud de l'Alt Urgell. Cal aprofitar aquest avantatge per potenciar encara més el seu paper centralitzador i influir positivament en els municipis annexes.

4. El sector agrari continua sent el motor econòmic de la comarca. Cal fer canviar les dinàmiques de la comarca per tal de reforçar aquest sector que, donada la morfologia de la comarca i la seva gran extensió, resulta una potencialitat evident.

Estratègia bàsica:

Reforçar les condicions de la capital de comarca com a nucli potent dins el marc econòmic provincial i aprofitar el paper dels municipis d'Artesa de Segre i Ponts per crear una dinàmica econòmica que s'estengui per la resta de municipis de la comarca. D'altra banda també cal potenciar el sector agrari per tal d'avantatjar els municipis del nord de la Noguera des d'un punt de vista econòmic.

Línies d'actuació:

- Enfortir la indústria agroalimentària i el comerç.
- Millorar les infraestructures per tal que permetin una bona connexió amb la resta de la província així com també dins la comarca.
- Facilitar la implantació d'empreses i indústria tot practicant una política industrial i de sols que permeti la captació d'infraestructures d'aquest sector.
- Reforçar el sector agrícola tot potenciant la creació de cooperatives i societats que aportin un plus distintiu en quan a professionalitat tot dedicant un esforç a analitzar el sector i buscar-hi alternatives i oportunitats per a un desenvolupament comú favorable.
- Potenciar el sector empresarial i industrial dins el territori, identificant quines poden ser les claus per al ressorgiment de Balaguer dins el conjunt provincial i quines les dinàmiques per a la resta de nuclis potents i demés municipis.
- Produir sota una D.O. que garanteixi una qualitat i una oportunitat major de venda i renom de la marca de territori.*

* Exemple d'actuació estratègica:

La creació d'una marca potent, ja sigui en forma de D.O. o d'etiqueta de qualitat, pot ser una acció que permeti impulsar la sortida dels productes agraris de la comarca en el mercat. S'ha de treballar en aquest sentit per tal d'analitzar quina pot ser la millor forma d'encarar aquesta idea. No obstant, algunes observacions a l'hora d'abordar aquesta línia d'actuació poden ser la de treballar per una marca que s'encari per la producció d'agricultura ecològica (aquesta ja gaudeix d'un referent en la comarca, l'empresa presidida per l'ecologista i activista Josep Pamies). Una altra pot ser la de donar sortida al la vinicultura del territori sota la garantia d'un vi amb D.O. (aquest aspecte també té ja un referent, la D.O. Costers del Sió), o la de produir un producte ramader amb unes sortides amb plusvàlua dins el sector, en quant a termes de millor qualitat.

En resum, es tracta de potenciar el producte agrari de la comarca sota la premissa de la qualitat. Enfocar aquest sector per unes directrius que surtin del marc general de producte convencional i que permetin crear-se un lloc dins el mercat dels productes agraris.

7.3. Medi ambient i Turisme

Idees claus:

1. La comarca de la Noguera gaudeix d'una gran extensió de territori que conté un inqüestionable potencial en termes de medi ambient i patrimoni natural. És doncs, un punt a favor que s'ha de tenir molt present a l'hora de potenciar aquesta comarca i buscar-hi oportunitats. Cal fer un estudi de quins són exactament aquests valors potencials i quin pot ser el seu aprofitament de cara al desenvolupament socioeconòmic.
2. Lligat amb l'estens territori natural i valors patrimonials que té la comarca, la Noguera té un gran potencial turístic. És un valor que encara no ha estat prou explotat i que permet una gran quantitat de recursos a descobrir i potenciar. És una assignatura obligatòria l'anàlisi d'aquest potencial i la actuació per part d'administració i sector privat per tal d'aprofitar les immenses oportunitats que aquest sector pot aportar.
3. La baixa densitat demogràfica que té la Noguera pot interpretar-se com un avantatge a l'hora d'abordar les oportunitats turístiques des d'un punt de vista de vendre un producte de tranquil·litat i d'oci. Caldrà valorar quines són les millor maneres de vendre aquest producte turístic i si són compatibles amb d'altres modalitats d'aquest sector.

Estratègia bàsica:

Potenciar el producte turístic de la comarca, un sector que no ha estat explotat fins al moment però que té un gran potencial i guarda una relació molt estreta amb el medi natural que conforma el entorn de la Noguera. Junt amb això, impulsar el comerç així com també el conjunt d'activitats que siguin compatibles amb el sector.

Línies d'actuació:

- Elaborar una diagnosi acurada del sector turístic per tal de fer front al seu futur desenvolupament i encarar un projecte que el dinamitzi el sector.
- Creació d'una marca del turisme de la Noguera per poder desenvolupar en conjunt un sector potent i competitiu. Aquesta permetrà difondre el grup d'ofertes turístiques a arreu, mitjançant la presència d'un estant amb aquesta marca en les diferents fires que és vulgui o interressi abordar. Una tasca que fins al moment tant sols han pogut fer els establiment amb major recursos i sempre des d'un àmbit privat.
- Aprofitar i reformar rutes senders i camins que permetin un seguit d'activitats esportives i d'oci i representin un atractiu per als excursionistes.
- Potenciar el conjunt patrimonial de la comarca tot creant rutes de diferents característiques, separades per àmbits, prenent exemple de les ja existents com la *Ruta dels Castells*.
- Promoure la instauració de nous establiments turístics i coordinar els ja existents per tal de crear una xarxa suficient per abordar el conjunt de la comarca.
- Promocionar el turisme des de les administracions, amb col·laboració dels particulars, per tal de crear un màrqueting que potencií el nom de la Noguera a nivell autonòmic, estatal i internacional.
- Treballar per crear noves oportunitats pel que fa a les activitats turístiques que permet l'entorn. Esports d'aventura o rutes atractives subaquàtiques, poden ser alguns dels exemples.*

* Exemple d'actuació estratègica:

Com ja s'ha dit anteriorment, l'extensió natural de la Noguera permet un gran ventall de possibilitats. Fent un pas més enllà dins aquesta idea general de potenciar les activitats turístiques de la comarca, val la pena valorar la idea de donar una sortida al gran patrimoni aquàtic que representa l'antic poble de Tiurana.

Aquest es troba enfonsat sota el pantà de Rialb, degut a la creació d'aquest. Tot i haver estat una gran pèrdua des d'un punt de vista patrimonial, a la vegada també és una oportunitat per desenvolupar un turisme d'exclusivitat que consistiria en crear una ruta que combinés l'esport i l'aventura amb el factor cultural. Aquesta activitat que es proposa és una ruta subaquàtica, amb material de submarinisme, que permeti endinsar-se pels carrers i les runes de l'antic poble enfonsat de Tiurana i crear així una modalitat turística atractiva i exclusiva.

En resum, s'han d'invertir esforços a l'hora d'innovar dins el marc d'aquest sector ja que el conjunt natural i patrimonial ho permet. Reciclar i potenciar aquest sector que no ha estat prou treballat a nivell administratiu.

7.4. Qualitat de vida

Idees claus:

1. La Noguera és una comarca amb un territori en desequilibris notables, això és fa notar a l'hora d'analitzar les tendències demogràfiques i econòmiques del conjunt dels municipis arreu del territori. Aquest factor pot esdevenir un inconvenient per a la qualitat de vida dels habitants dels municipis amb menys oportunitats. Cal dinamitzar aquests territoris tot intervenint en diferents paràmetres.
2. La infraestructura viària actual configura una bipolarització que diferencia els municipis avantatjats dels que no es troben en una situació geogràfica tant favorable. Això representa unes dificultats en quant a connexions i fluxos de població i dinamisme econòmic. Cal millorar les comunicacions de la xarxa de carreteres i potenciar, des d'aquesta perspectiva, els diferents municipis que es troben més aïllats dels principals corredors de fluxos.
3. El transport públic (autobusos) en aquest territori segueix un patró poc flexible tot deixant aïllats aquells municipis que, ja de per sí, tenen menys oportunitats. Aquest factor fa que els habitants de dits municipis tinguin més dificultats de mobilitat i per tant unes condicions més desfavorables a l'hora de plantejar-se certes situacions. Cal potenciar un transport públic que arribi a un major nombre de municipis i creï unes igualtats territorials.
4. La línia ferroviària representa una oportunitat que, tot i arribar a pocs municipis, s'ha de replantejar per tal de fer-la útil i no caure en una degradació d'aquesta. És una infraestructura que permet entrellagar la població del nord-oest de Catalunya amb Lleida i que cal aprofitar. A més, el seu trajecte gaudeix

d'unes magnifiques potencialitats des d'un punt de vista natural i patrimonial que cal transformar en oportunitats turístiques.

Estratègia bàsica:

Replantejar la xarxa de carreteres i transports públics per tal de proporcionar un equilibri d'oportunitats al conjunt de municipis de la comarca. Alhora cal pensar en un global de l'entorn pròxim i aprofitar dita xarxa per a connectar la comarca i els seus municipis amb els nuclis exteriors per maximitzar les potencialitats. Dins d'aquesta dinàmica també cal visionar la línia ferroviària existent com una oportunitat de cara al turisme i a la gestió de fluxos de població que utilitzin aquesta via per desplaçar-se cap a Lleida.

Línies d'actuació:

- Millorar la xarxa de carreteres secundàries i agilitzar la mobilitat intercomarcal.
- Projectar una infraestructura viària que col·loqui la capital de la Noguera dins el conjunt provincial tot aprofitant la proximitat amb Lleida i els fluxos de Tàrraga-Aragó i Lleida-Pirineus.
- Treballar en conjunt amb administracions superiors per tal de reforçar la línia ferroviària Lleida-La Pobla de Segur i crear un flux potent de connexió així com també una oportunitat turística.*
- Millorar i finançar la xarxa de transport públic (autobusos) que abasti el conjunt de territori i permeti una connexió de la capital amb tots els municipis de forma cíclica i periòdica. Permetent així una ràpida connexió amb Lleida.
- Invertir en esforços de caire teòric i executiu que permetin una dinamització de l'economia dels municipis més desfavorits i permeti crear oportunitats.

* Exemple d'actuació estratègica:

La línia ferroviària que travessa la Noguera és un factor potencial que es troba pràcticament en desús. S'hauria de plantejar una forma d'impulsar aquest transport, tant des d'un punt de vista turístic, com en termes de mobilitat.

Si aquest transport reprengués la importància que havia tingut ens altres temps, això permetria que el flux de persones fos molt més elevat i, si s'arribés a aconseguir que l'estació de Balaguer captés un canvi de línia que obligués a la gent a parar-se en aquesta ciutat durant una franja breu de temps (una hora aproximadament), això permetria que hi hagués un cert dinamisme a la zona pròxima a l'estació on s'hi podrien ubicar diferents tipus d'entitats dedicades a la informació turística o de serveis. En definitiva, aquest canvi de línia forçat, compensat per una major intensitat de línies que connectessin el Pirineu amb Lleida, aportaria un valor de dinamisme pel que fa a aquesta infraestructura en desús i una oportunitat per potenciar el ventall d'ofertes turístiques que prèviament s'haurien treballat.

Des d'una visió més encarada cap al turisme i aprofitant l'ús, ja existent, que se li dona a aquesta línia alguns dissabtes pel matí, valdria la pena potenciar la part més atractiva d'aquesta infraestructura que té un recorregut força peculiar pel que fa al territori que travessa i al gran atractiu que contenen les vistes que hom gaudeix fent-lo. Ens estem referint a l'aprofitament turístic d'aquesta infraestructura mitjançant l'antiga locomotora a vapor la "Garrafeta", que aporta un atractiu extra dins el conjunt provincial però també comarcal. Aquesta línia d'actuació també hauria d'incloure el replantejament d'aquelles estacions que es troben en estats precaris com són l'estació d'Àger o la d'Avellanes i Santa Linya, antigues edificacions en desús però amb un gran potencial turístic a desenvolupar.

8. CONCLUSIONS

El present treball ha estat una oportunitat per posar en consonància un grapat de conceptes i metodologies que ens han estat ensenyades al llarg de la carrera. A la vegada que també m'ha servit per poder experimentar, d'una forma molt lleugera, quin és el protocol a plantejar-se en el moment d'afrontar un projecte que atén a una de les múltiples sortides que ens brinda aquesta formació, l'estudi del territori, que fins ara tan sols havíem pogut tractar d'una manera molt distant des de la perspectiva d'estudiant. Així doncs, m'ha permès aproximar-me una mica més al món laboral que, seguint les pautes lògiques, ens ve a continuació com a un pròxim pas dins la nostra evolució acadèmica i professional.

Donat el temps del qual he disposat per fer aquest treball, m'he vist en l'obligació de limitar l'immens volum de paràmetres a analitzar, en els que han quedat finalment. Sóc conscient que per fer un estudi en profunditat sobre els aspectes socioeconòmics d'un territori cal obrir el ventall d'anàlisi a un nivell superior a allò que s'ha presentat en el present document. Això no obstant, donat que l'objectiu era el d'aproximar-nos a un projecte real, dins l'àmbit professional, i posar en solfa alguns dels conceptes que s'han tractat al llarg del grau, em veig satisfet tant des d'un punt de vista d'assimilació dels objectius com des de la visió de la formació i l'experiència obtinguda al llarg d'aquest.

Quant a l'experiència que suposa elaborar un treball d'aquestes característiques, tinc diferents sensacions que m'han anat suscitant al llarg d'aquests mesos. Primerament el fet d'escollir exactament l'àmbit d'estudi i concretar l'objecte a analitzar, cal enfocar molt bé quin ha de ser el camí que es vol seguir i per quines directrius es vol encaminar el posterior treball.

En segon lloc, destacar la dificultat a l'hora d'escollir exactament quins són els paràmetres primordials a estudiar, és una tasca important ja que dependrà d'aquesta elecció l'encarrilament d'un bon ritme de treball que ens dugui per una línia positiva a

l'hora de marcar-se un temps límit de presentació, així com també a l'hora d'escollir unes dades que representin els valors que es busquen.

Per últim, vull reflectir la dificultat en obtenir algunes de les dades dels paràmetres que prèviament s'han destriat. És, possiblement, on millor s'ha de desenvolupar l'autor d'un treball d'aquestes característiques, ja que les fonts d'informació moltes vegades no disposen de les facilitats que un investigador precisa i, rau en l'astúcia d'aquest, el que se'n puguin extreure unes perspectives fiables. Lligat a aquest darrer, denunciar la manca d'informació que sofreix la Noguera pel que fa al sector turístic. Crec que ha de ser un punt a treballar a l'hora de plantejar-se un desenvolupament del sector ja que, sense una base estadística fiable, és inviable abordar un seguit d'estratègies que condueixin, per una línia positiva, a bon port.

Finalment, cal acceptar que el fet de que es tracti d'un estudi de la Noguera, el meu territori, m'ha comportat unes facilitats que no tindria si hagués d'abordar-ne un altre del qual no tingués el punt fort que representa l'experiència sobre el terreny. Així doncs, he de confessar que aquest ha estat un avantatge claríssim a l'hora d'enfrontar-me a aquest repte acadèmic i, el seguit de mesures estratègiques que m'ha permès desenvolupar la diagnosi prèvia, també han estat fruit, en part, de la coneixença de l'àmbit d'estudi que m'han permès valorar des d'un punt de vista més subjectiu la viabilitat d'aquestes.

Per tal de concloure aquest apartat i el gruix del treball cal dir que, personalment, aquesta assignatura m'ha brindat l'oportunitat d'experimentar millor el que en un futur m'agradaria que fos la meva professió. Ha suposat la pinzellada final a aquests quatre anys de grau que m'ha servit per convèncer-me de que han estat una bona elecció a l'hora d'escollir una decisió tan difícil com és la del futur laboral.

9. BIBLIOGRAFIA

Publicacions:

- NOGUÉ FONT, Joan (2010). *Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida*. Barcelona: Base G Comunicació Integral, S.L..
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2006). *Diagnosi estratègica de la província de Barcelona. Una visió sobre els reptes de futur per a un territori divers*. Barcelona: Aleu S.A..
- FERNÁNDEZ GÜELL, José Miguel (1997) *Planificación Estratégica de Ciudades*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili.
- LÓPEZ PALOMEQUE, Francesc (2009). *Atles del turisme a Catalunya: mapa nacional de l'oferta i els productes turístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- OLIVER ALONSO, Josep (2011). *Anuari Econòmic Comarcal CatalunyaCaixa 2011*. Barcelona: Caixa Catalunya.
- PALACIO i VILLACAMPA, Gabriel (2007). *Pla Territorial Parcial de Ponent (Terres de Lleida)*. Barcelona: Tallers Gràfics Soler, S.A..
- PASCUAL i ESTEVE, J.M (1999). *La Estrategia de las Ciudades. Los planes estratégicos como instrumento: métodos, técnicas y buenas prácticas*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- PUJADAS, Romà. ALDOMÀ, Ignasi (1991). *LA NOGUERA Heterogeneïtat territorial i expectatives de redreçament socioeconòmic*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- PUJADAS, Romà (2002) *La Noguera: oportunitats i problemes, Perspectives territorials*, núm. 2, p. 20-31.
<http://www.raco.cat/index.php/PerspectTerrit/article/view/90958/154584>

Documents no publicats:

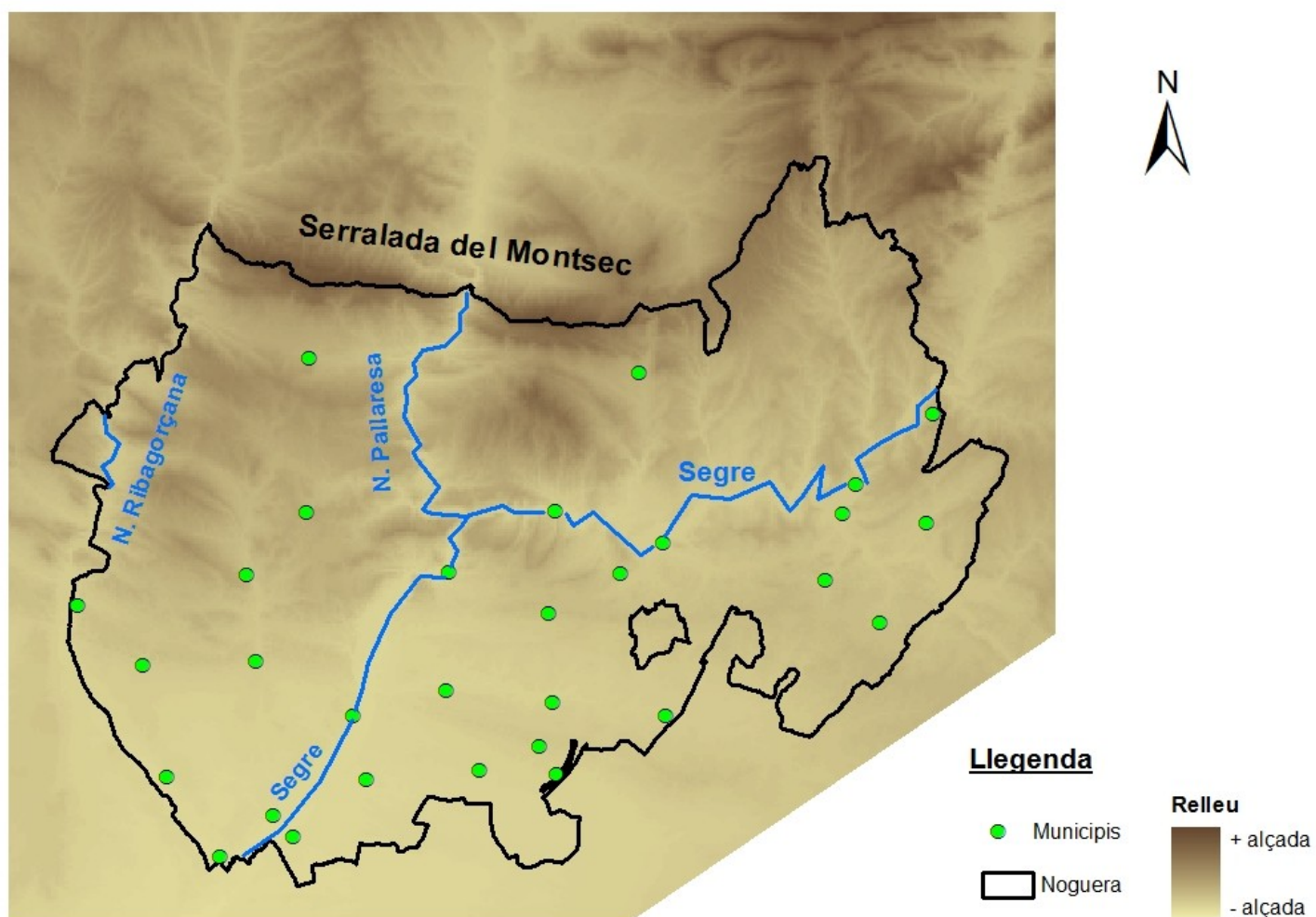
- VILAGRASA IBARZ, Joan (dir.) *Bases per al pla territorial de la plana de ponent*. Lleida: UdL, setembre 2002. 128 p.
- VILAGRASA IBARZ, Joan (dir.) *Diagnosi territorial i socioeconòmic de Balaguer*. Lleida: UdL, 1998. 106 p. Volum 3. (Treball encarregat per l'Ajuntament de Balaguer a la UdL)

Llocs webs consultats:

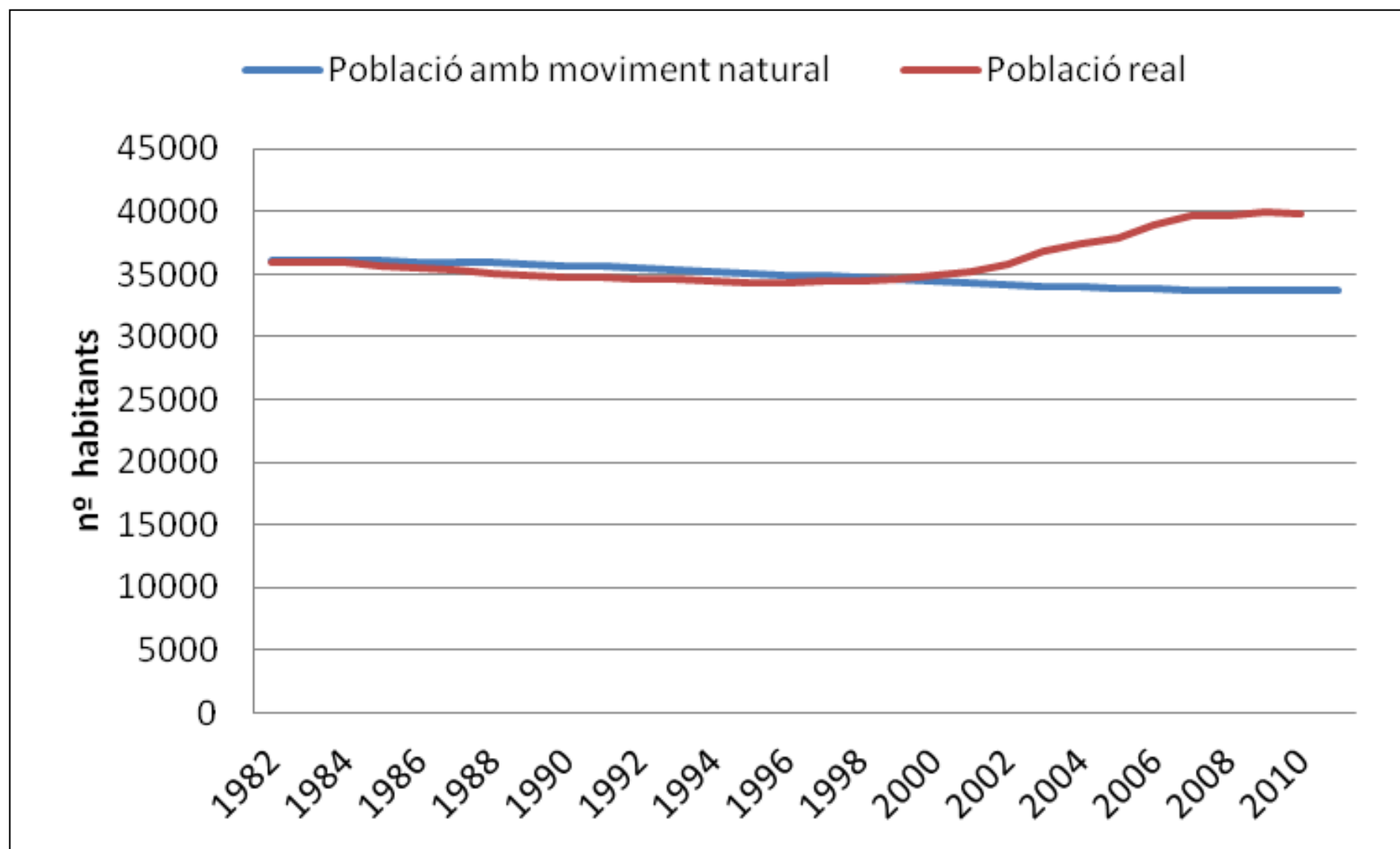
- <http://www.idescat.cat/es/> (Institut d'Estadística de Catalunya)
- <http://establimentsturistics.gencat.cat/> (web d'establiments turístics de la Generalitat)
- <http://www.ccnoguera.cat/> (Consell Comarcal de la Noguera)
- <http://www.lleidatur.com/turisme/inici.aspx> (Patronat de turisme de la Diputació de Lleida)
- <http://www.cajaespana.es/pubweb/decyle.nsf> (Fitxes municipals de Caja España)

Annexos

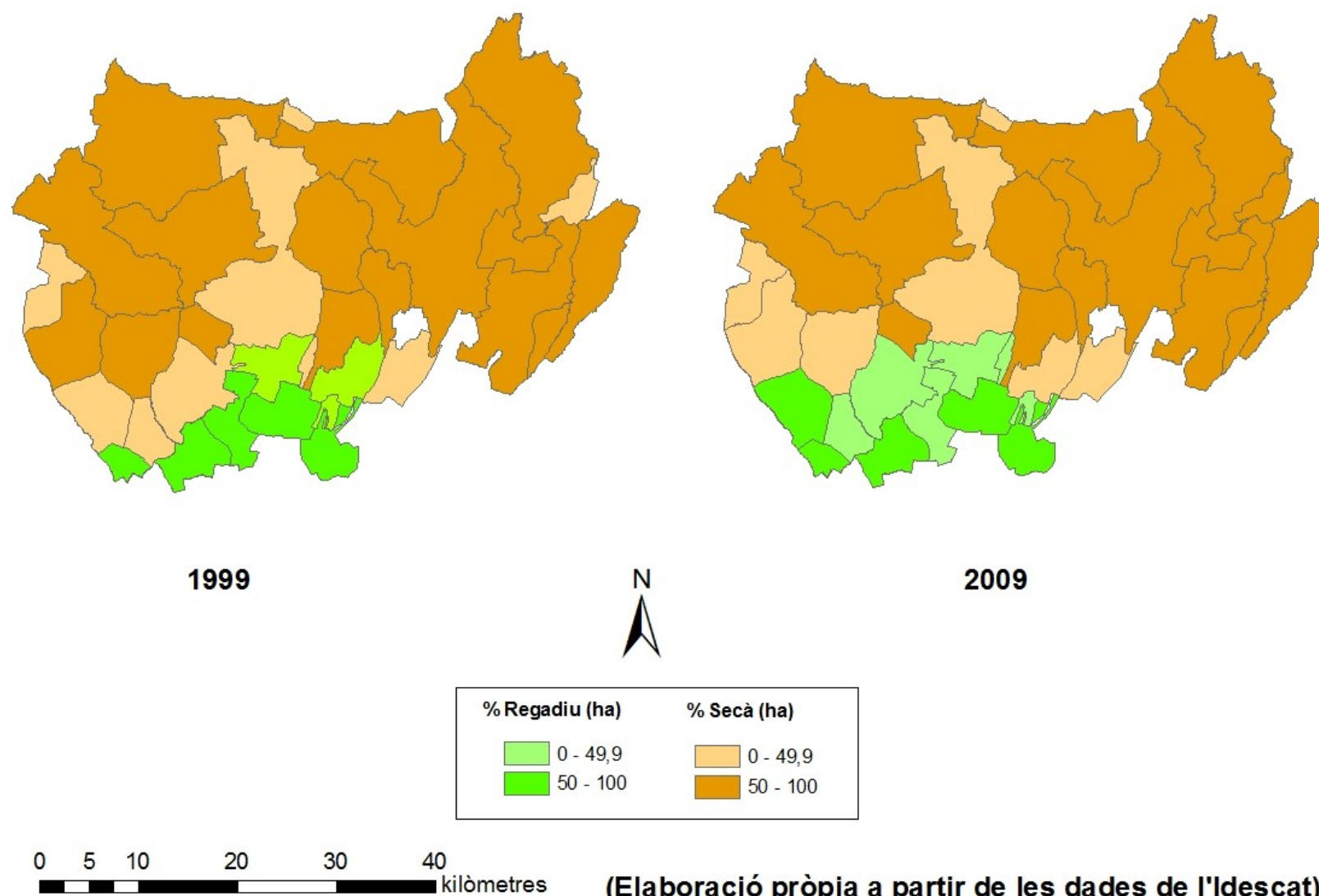
ANNEX I Xarxa fluvial en l'entorn geogràfic i municipal de la Noguera

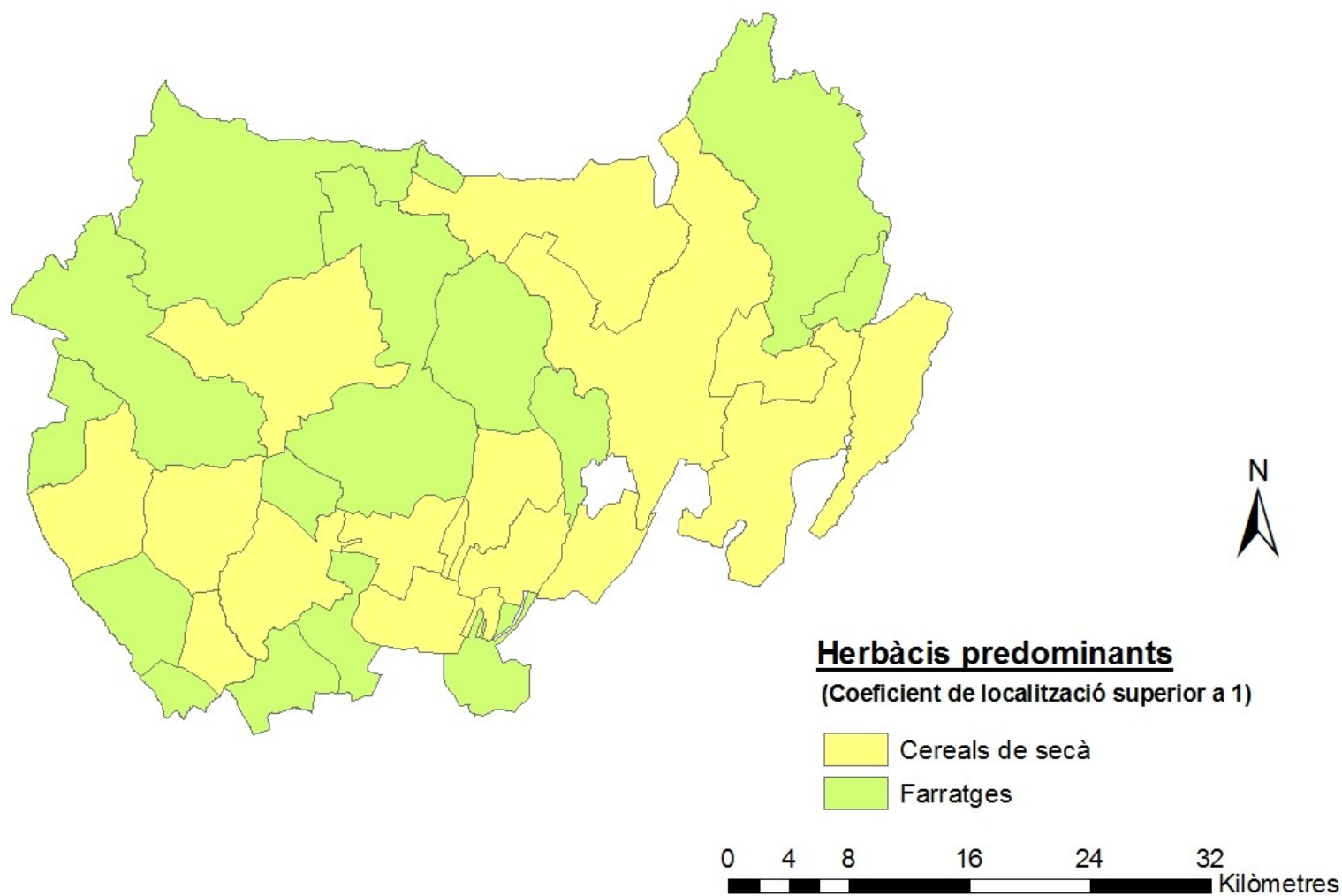
(Elaboració pròpia. Font: Laboratori SIG de la UdL)

ANNEX II Tendències del moviment vegetatiu i migratori

ANNEX III Distribució del regadiu i el secà en la comarca de La Noguera

ANNEX IV Distribució dels herbacis de la Noguera

(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)

ANNEX V Dedicació dels caps de producció per explotacions

<i>Municipi</i>	<i>TOTAL</i>	<i>< 25%</i>	<i>Del 25% a < 50%</i>	<i>Del 50% a < 75%</i>	<i>Del 75% a < 100%</i>	<i>100%</i>
<i>Àger</i>	<i>104</i>	<i>50</i>	<i>7,7</i>	<i>2,9</i>	<i>7,7</i>	<i>31,7</i>
<i>Albesa</i>	<i>223</i>	<i>33,6</i>	<i>12,6</i>	<i>4,5</i>	<i>9,9</i>	<i>39,5</i>
<i>Algerri</i>	<i>116</i>	<i>27,6</i>	<i>18,1</i>	<i>12,1</i>	<i>9,5</i>	<i>32,8</i>
<i>Alòs de Balaguer</i>	<i>33</i>	<i>60,6</i>	<i>3,0</i>	<i>15,2</i>	<i>3,0</i>	<i>18,2</i>
<i>Artesa de Segre</i>	<i>377</i>	<i>58,4</i>	<i>9,3</i>	<i>4,5</i>	<i>5,3</i>	<i>22,5</i>
<i>Avellanes i Santa Linya</i>	<i>129</i>	<i>34,9</i>	<i>17,8</i>	<i>5,4</i>	<i>10,1</i>	<i>31,8</i>
<i>Balaguer</i>	<i>172</i>	<i>45,9</i>	<i>11,6</i>	<i>2,3</i>	<i>4,1</i>	<i>36,0</i>
<i>Baronia de Rialb</i>	<i>56</i>	<i>33,9</i>	<i>14,3</i>	<i>7,1</i>	<i>8,9</i>	<i>35,7</i>
<i>Belcaire d'Urgell</i>	<i>139</i>	<i>41,0</i>	<i>10,1</i>	<i>5,8</i>	<i>7,2</i>	<i>36,0</i>
<i>Bellmunt d'Urgell</i>	<i>22</i>	<i>40,9</i>	<i>9,1</i>	<i>13,6</i>	<i>0,0</i>	<i>36,4</i>
<i>Cabanabona</i>	<i>28</i>	<i>57,1</i>	<i>7,1</i>	<i>3,6</i>	<i>3,6</i>	<i>28,6</i>
<i>Camarasa</i>	<i>163</i>	<i>49,1</i>	<i>14,1</i>	<i>4,3</i>	<i>4,3</i>	<i>28,2</i>
<i>Castelló de Farfanya</i>	<i>106</i>	<i>35,8</i>	<i>13,2</i>	<i>2,8</i>	<i>9,4</i>	<i>38,7</i>
<i>Cubells</i>	<i>100</i>	<i>45,0</i>	<i>16,0</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>	<i>35,0</i>
<i>Foradada</i>	<i>56</i>	<i>51,8</i>	<i>5,4</i>	<i>3,6</i>	<i>7,1</i>	<i>32,1</i>
<i>Ivars de Noguera</i>	<i>35</i>	<i>22,9</i>	<i>14,3</i>	<i>5,7</i>	<i>11,4</i>	<i>45,7</i>
<i>Menàrguens</i>	<i>81</i>	<i>34,6</i>	<i>14,8</i>	<i>4,9</i>	<i>6,2</i>	<i>39,5</i>
<i>Montgai</i>	<i>130</i>	<i>43,1</i>	<i>5,4</i>	<i>6,2</i>	<i>7,7</i>	<i>37,7</i>
<i>Oliola</i>	<i>77</i>	<i>40,3</i>	<i>13,0</i>	<i>5,2</i>	<i>7,8</i>	<i>33,8</i>
<i>Os de Balaguer</i>	<i>119</i>	<i>43,7</i>	<i>11,8</i>	<i>6,7</i>	<i>4,2</i>	<i>33,6</i>
<i>Penelles</i>	<i>82</i>	<i>40,2</i>	<i>9,8</i>	<i>4,9</i>	<i>13,4</i>	<i>31,7</i>
<i>Ponts</i>	<i>57</i>	<i>43,9</i>	<i>12,3</i>	<i>1,8</i>	<i>5,3</i>	<i>36,8</i>
<i>Preixens</i>	<i>95</i>	<i>44,2</i>	<i>7,4</i>	<i>7,4</i>	<i>7,4</i>	<i>33,7</i>
<i>Sentiu de Sió</i>	<i>69</i>	<i>43,5</i>	<i>7,2</i>	<i>10,1</i>	<i>5,8</i>	<i>33,3</i>
<i>Térmens</i>	<i>148</i>	<i>38,5</i>	<i>13,5</i>	<i>6,8</i>	<i>7,4</i>	<i>33,8</i>
<i>Tiurana</i>	<i>6</i>	<i>33,3</i>	<i>16,7</i>	<i>16,7</i>	<i>0,0</i>	<i>33,3</i>
<i>Torrelameu</i>	<i>71</i>	<i>16,9</i>	<i>9,9</i>	<i>4,2</i>	<i>11,3</i>	<i>57,7</i>
<i>Vallfogona de Balaguer</i>	<i>115</i>	<i>27,0</i>	<i>10,4</i>	<i>10,4</i>	<i>8,7</i>	<i>43,5</i>
<i>Vilanova de l'Aguda</i>	<i>61</i>	<i>41,0</i>	<i>14,8</i>	<i>9,8</i>	<i>1,6</i>	<i>32,8</i>
<i>Vilanova de Meià</i>	<i>90</i>	<i>42,2</i>	<i>10,0</i>	<i>1,1</i>	<i>8,9</i>	<i>37,8</i>
<i>Noguera</i>	<i>3060</i>	<i>42,0</i>	<i>11,5</i>	<i>5,5</i>	<i>7,0</i>	<i>34,0</i>
(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)						

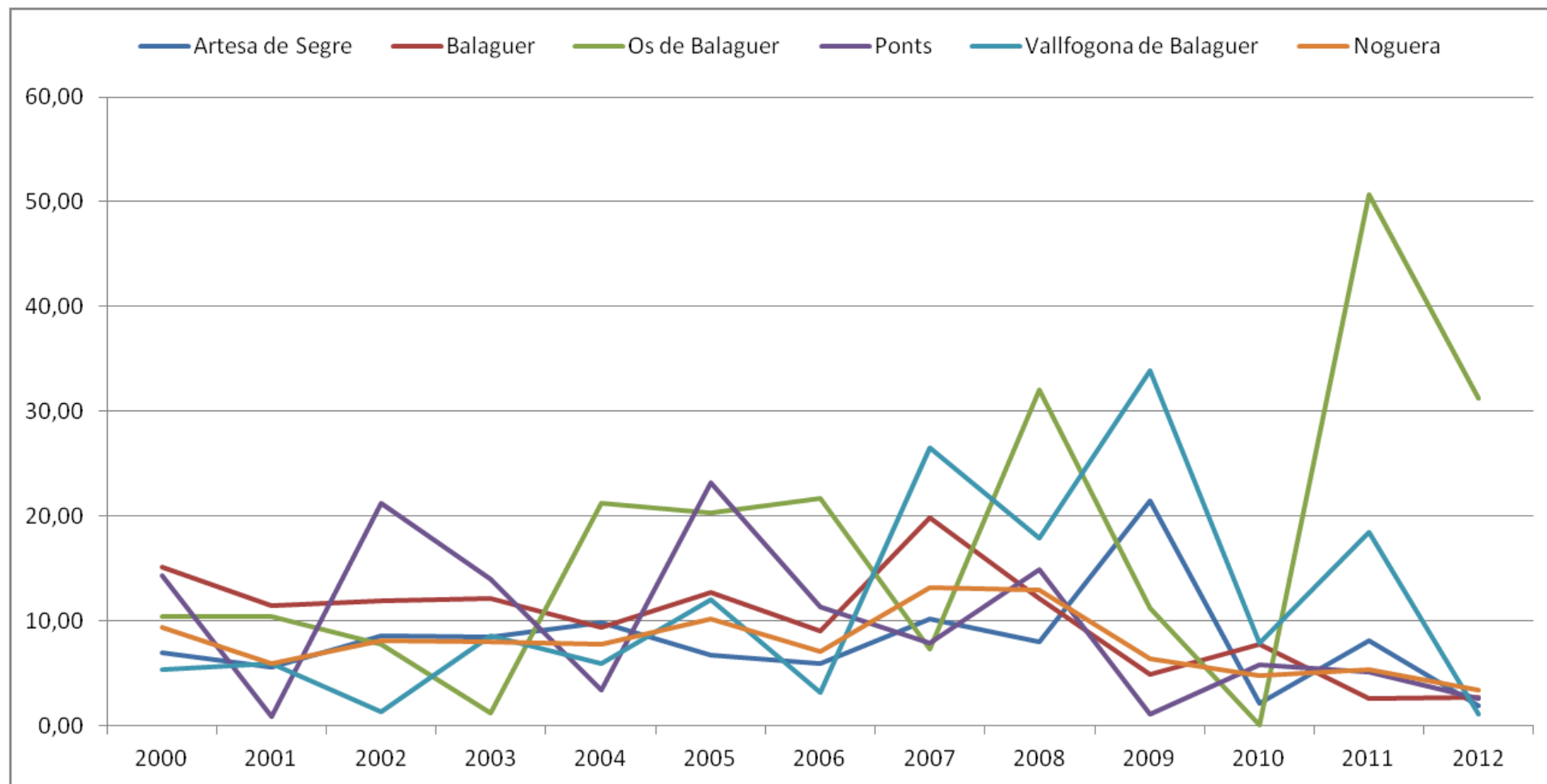
ANNEX VI Distribució ramadera per municipis de la Noguera

<u>Municipis</u>	Bovins	Ovins	Cabrum	Porcins	Aviram	Conilles mares	Equins
<i>Tiurana</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>Alòs de Balaguer</i>	43,7	5,7	0	1,8	47,6	0	1,4
<i>Torrelameu</i>	0	0	0	8,9	91,1	0	0
<i>Preixens</i>	1,8	0,5	0	55,0	42,2	0,2	0,3
<i>Vallfogona de Balaguer</i>	24,9	5,3	0	59,0	10,0	0,6	0,2
<i>Balaguer</i>	20,3	0,1	0	62,6	16,8	0,1	0
<i>Térmens</i>	9,9	0,7	0	67,6	21,9	0	0
<i>Oliola</i>	2,6	0,0	0	68,4	29,0	0	0
<i>Vilanova de Meià</i>	8,4	3,3	0,6	71,0	16,6	0	0
<i>Camarasa</i>	4,8	4,4	0,1	77,9	12,7	0,1	0
<i>Baronia de Rialb</i>	3,1	2,3	0,1	80,8	13,6	0	0
<i>Cubells</i>	7,3	2,0	0,1	80,9	9,7	0,1	0
<i>Vilanova de l'Aguda</i>	4,5	2,3	0,1	81,9	11,2	0	0
<i>Àger</i>	7,2	9,0	1,0	82,2	0,0	0,5	0
<i>Bellmunt d'Urgell</i>	0	0	0	84,7	15,3	0	0
<i>Artesa de Segre</i>	3,3	0,8	0,1	85,9	9,6	0,2	0,1
<i>Albesa</i>	7,7	0	0	86,3	5,7	0,3	0
<i>Montgai</i>	7,9	0,2	0	87,3	4,4	0,3	0
<i>Os de Balaguer</i>	2,0	2,5	0	87,3	7,7	0,1	0,4
<i>Bellcaire d'Urgell</i>	4,7	0,4	0	87,6	7,3	0	0
<i>Penelles</i>	10,0	0	0	90,0	0	0	0
<i>Avellanes i Santa Linya</i>	1,1	3,1	0	90,0	5,4	0,3	0
<i>Sentiu de Sió</i>	5,1	0,7	0	90,6	3,0	0,6	0
<i>Ivars de Noguera</i>	0	5,6	0,2	92,0	0	2,3	0
<i>Menàrguens</i>	2,4	2,3	0	94,9	0	0	0,4
<i>Castelló de Farfanya</i>	2,6	0,6	0	95,9	0,8	0,1	0
<i>Algerri</i>	0,5	0	0	96,1	3,2	0,1	0,1
<i>Ponts</i>	0	0,8	0	96,5	2,7	0	0
<i>Foradada</i>	1,3	0,5	0,6	97,5	0	0	0
<i>Cabanabona</i>	2,2	0	0	97,8	0	0	0
Noguera	5,7	1,4	0,1	78,8	13,9	0,1	0,1

(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat, 2009)

ANNEX VII Principals empreses en volum de facturació de la Noguera

Nom de l'empresa	Localitat	Ingressos declarats (mil €)
PIENSOS DEL SEGRE SA	BALAGUER	104441
CEREALES TORREMORELL SA	ALGERRI	88095
ELECTRODOMESTICOS TAURUS SL	OLIANA	83392
AGROPECUARIA D ARTESA DE SEGRE SCCL	ARTESA DE SEGRE	55938
ROS-1 SA	ARTESA DE SEGRE	20114
NARTAL PONENT SA	ARTESA DE SEGRE	19520
GANLLOVERA SL	BALAGUER	18440
PIGOT-DIS SL	BALAGUER	18433
GRANOS LA UNION SA	BELLCAIRE D'URGELL	17929
JOSE VIOLA RIBA SL	LA SENTIU DE SIO	16321
VILLART LOGISTIC SL	BALAGUER	16047
VOLTES SL	TERMENS	14614
COMPÀÑIA CANOA QUEBRADA SL	BALAGUER	14122
ESTISANER SL	PONTS	12143
SCF SL	TORRELAMEU	10066
RIBALTA I FILLS SA	OLIANA	9833
CRISTEC VIPLA SL	BALAGUER	9644
ALEXAN ARTESA SL	ARTESA DE SEGRE	9453
FERTILIZANTES ILERDENSES SL	BALAGUER	9060
EUROVALLS MATERIALES PARA LA CONSTRUCCION SL. (EN LIQUIDACION)	VALLFOGONA DE BALAGUER	8700
TOMAS CIRERA SL	ARTESA DE SEGRE	8018
LA ROURERA SL	ARTESA DE SEGRE	7918
VIDRES VIOLA S.L. (EXTINGUIDA)	BALAGUER	7654
TORRES I MIRO SL (EN LIQUIDACION)	BALAGUER	7451
GANADOS BARO SA	VALLFOGONA DE BALAGUER	7252
(Elaboració pròpia, Font: SABI)		

ANNEX VIII Habitatges acabats (increment respecte l'any 2001)

ANNEX IX Habitatges acabats dels municipis de la Noguera (sèrie temporal)

Municipis	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Àger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Albesa	4,7	1,3	5,9	0,7	3,9	5,1	1,9	1,3	16,2	0	1,2	4,8	3
Algerri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alòs de Balaguer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	126,9
Artesa de Segre	6,9	5,6	8,5	8,5	9,9	6,8	6,0	10,2	8	21,5	2,1	8,1	1,9
Avellanes i Santa Linya, les	0	2,1	4,1	2,1	0	0	0	16,9	2,1	0	0	2,1	4,4
Balaguer	15,1	11,4	12,0	12,2	9,4	12,7	9,1	19,8	12,1	4,9	7,8	2,6	2,7
Baronia de Rialb, la	3,8	0	0	14	3,6	0	0	0	0	0	0	0	0
Bellaire d'Urgell	3,8	0,8	1,6	1,6	4,9	8,6	3,9	3,1	43,3	2,3	0,0	1,5	4,4
Bellmunt d'Urgell	0	0	0	0	0	4,4	4,4	0	0	0	0	0	0
Cabanabona	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Camarasa	0	0	6,8	6,8	15,5	2,2	6,4	3,2	2,1	0,0	3,1	7,4	1,1
Castelló de Farfanya	32,4	0	0	5,3	5,1	5,1	0	1,7	24	0	0	0	1,8
Cubells	0	2,7	0	0	0	22,8	0	2,6	30,2	0	0	0	0
Foradada	9,3	0	5	0	0	23,5	0	67,7	15,9	0	0	0	0
Ivars de Noguera	0	2,9	9,1	2,9	0	5,7	0	0	2,9	0	0	0	2,8
Menàrguens	3,7	0	2,4	2,4	16,8	0	1,2	27,5	11,9	9,4	1,2	2,2	0
Montgai	1,3	2,5	1,3	1,2	7,6	0	6,5	0	1,4	2,8	0	0	0
Oliola	0	0	0	3,5	0	0	0	0	0	0	0	4,3	13,7
Os de Balaguer	10,4	10,4	7,7	1,2	21,3	20,3	21,6	7,3	32,1	11,2	0	50,7	31,3

Penelles	1,9	0	1,9	1,9	0	30,6	0	0	0	0,0	0	0	0
Ponts	14,3	0,8	21,2	13,9	3,4	23,1	11,3	7,8	14,9	1,1	5,8	5,2	2,6
Preixens	0	1,9	0	0	2	2	0	3,8	0	2	0	0	0
Sentiu de Sió, la	2,1	2,2	4,2	8,5	2,1	2,1	8,4	0	3,9	0	0	16,4	6,4
Térmens	2,1	2,1	2,9	4,3	4,1	4	1,3	3,4	18,4	1,3	1,3	1,3	0,6
Tiurana	0	0	0	33,3	0	65,2	83,3	89,3	25,6	0	24,7	24,1	12,5
Torrelameu	17,3	3,4	0	3,5	17,2	3,4	6,4	15,7	0	0	0	7	0
Vallfogona de Balaguer	5,3	6	1,3	8,6	5,9	12	3,1	26,5	17,9	33,9	7,8	18,4	1,1
Vilanova de l'Aguda	0	0	0	0	4	0	0	4,3	0	0	0	0	0
Vilanova de Meià	0	2,2	0	2,4	6,9	2,3	11,6	2,4	34,6	2,4	0	2,4	2,4
Noguera	9,4	5,9	8,1	8	7,7	10,2	7,1	13,2	12,9	6,4	4,8	5,3	3,4
(Elaboració pròpia a partir de les dades del Idescat)													

ANNEX X BCINs, Museus i Establiments turístics de la Noguera

	<u>Bé cultural d'interès nacional</u>			<u>Establiments turístics</u>		
	<u>Arqueològic</u>	<u>Arquitectònic</u>	<u>Museus</u> ***	<u>Càmpings</u>	<u>Hotels</u>	<u>Cases</u> <u>Rurals</u>
Àger	49	39	0	1	1	9
Albesa	9	8	0	0	0	0
Algerri	9	11	0	0	1	0
Alòs de Balaguer	9	8	1	0	0	1
Artesa de Segre	43	77	2	0	1	5
Avellanes i Santa Linya	36	18	0	0	1	2
Balaguer	43	47	2	0	3	1
Baronia de Rialb	21	59	0	0	0	4
Bellcaire d'Urgell	10	6	0	0	0	0
Bellmunt d'Urgell	1	1	0	0	0	0
Cabanabona	0	5	0	0	0	1
Camarasa	47	34	0	2	1	2
Castelló de Farfanya	18	18	0	0	0	0
Cubells	8	8	0	0	1	0
Foradada	3	24	0	0	0	5
Ivars de Noguera	2	4	0	0	0	0
Menàrguens	4	11	0	0	0	0
Montgai	4	5	0	0	0	3
Oliola	20	21	0	0	0	4
Os de Balaguer	58	26	0	0	0	1
Penelles	4	9	0	0	0	1
Ponts	14	20	1	0	8	0
Preixens	1	9	0	0	0	2
Sentiu de Sió	9	7	0	0	0	1
Térmens	10	10	0	0	0	0
Tiurana	6	8**	0	0	0	0
Torrelameu	1	7	0	0	0	0
Vallfogona de Balaguer	6	9	0	0	0	0
Vilanova de l'Aguda	4	20	0	0	0	1
Vilanova de Meià	31	39	0	0	0	1
Noguera	469*	569	6	3	17	44

* Alguns municipis comparteixen BCIN

** Alguns es troben a l'antic poble (actualment enfonsats)

*** Informació Consell Comarcal Noguera

(Elaboració pròpia a partir de les dades de PatrimoniGencat. i el Consell Comarcal Noguera)